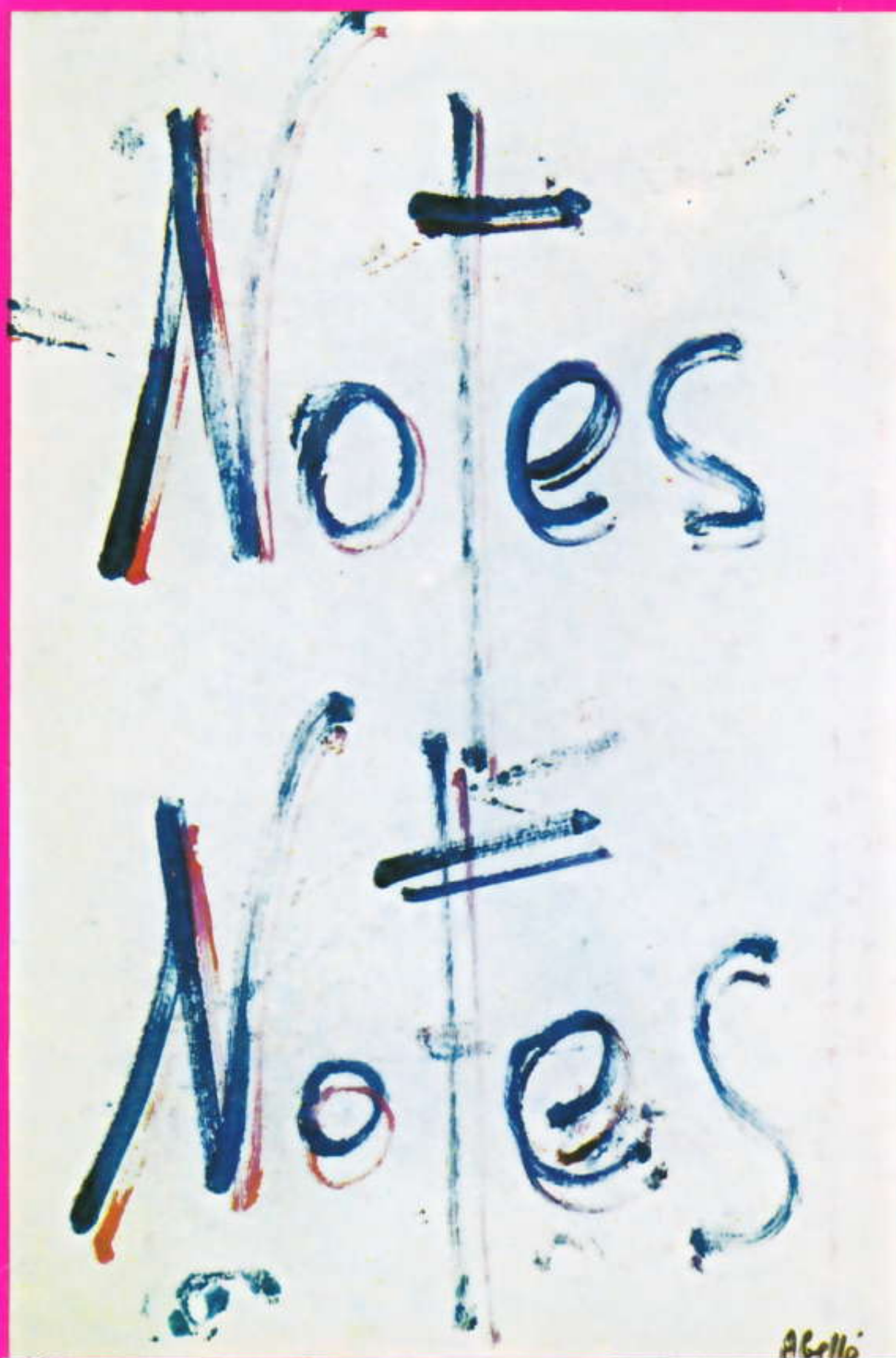

JAUME VILAGINÉS - XAVIER PÉREZ - ANNA BOSCH
M.ª CARME MACIÀ - JOSEP M.ª BLANCH - JOAN VENTURA
JOSEP GORDI - JOSEP LLORET - SANTI VILLANUEVA
JOSEP MASATS

VOLUM 5

EDITA

SALA FIVELLER

AJUNTAMENT DE MOLLET DEL VALLÈS

1991

JAUME VILAGINÉS - XAVIER PÉREZ - ANNA BOSCH
M.ª CARME MACIÀ - JOSEP M.ª BLANCH - JOAN VENTURA
JOSEP GORDI - JOSEP LLORET - SANTI VILLANUEVA
JOSEP MASATS

MOLLET DEL VALLÈS

NOTES

5

EDITA
SALA FIVELLER
AJUNTAMENT DE MOLLET DEL VALLÈS
1991

SUMARI

	<i>Pàg.</i>
Pròleg, <i>Joaquim Brustenga</i>	7
Dues mirades retrospectives: Mil·lenari i Carreratge, <i>Jaume Vilaginés</i>	9
Els Sant Vicenç, senyors de Cabanyes i de Mogoda, <i>Xavier Pérez</i>	19
L'alcalde Fortuny, <i>Anna Bosch</i>	37
Els primers anys de l'empresa «Tenería Moderna Franco- Espanola» de Mollet del Vallès, <i>M.ª Carme Macià</i>	61
L'Hostal de la Marinette, <i>Josep M.ª Blanch</i>	75
Domènech Sugrañes i Gras, Arquitecte, <i>Joan Ventura</i>	87
El medi ambient en el Vallès Oriental - I, <i>Josep Gordi i Josep Lloret</i>	93
La pobresa a Mollet, <i>Santi Villanueva</i>	101
Els inicis del Basquet a Mollet del Vallès, <i>Josep Masats</i>	113
Relació de temes tractats en els volums anteriors	119

PRÒLEG

La festa major de Sant Vicenç és una bona ocasió per a publicar aquest cinquè recull d'articles i estudis sobre temes històrics i geogràfics de la nostra vila de Mollet i de la comarca del Vallès. Cal lloar la constància del grup que anima la sala Fiveller i fa possible aquesta interessant publicació de «Notes», per cinquè any consecutiu.

Crec que l'intent de respondre al repte, manifestat a rel de la publicació del primer recull, de «col·laborar en el caminar cultural del nostre poble» s'aconsegueix. Oidà, iniciatives com aquesta es multipliquessin.

Conèixer la nostra història

Ben segur que molts molletans de sempre coneixen poc o gens la història del nostre poble: les persones i els fets que la configuren al llarg dels segles. A més, la immigració de moltes famílies de tots els indrets de la península, provocada per la forta industrialització del nostre terme municipal, atravesat per dues autopistes i dues línies de ferrocarril, ha creat una necessitat i un repte: ajudar als novinguts a integrar-se al país, al poble. Molts d'ells ja fa una vintena d'anys que s'establiren a Mollet. Conèixer la llengua, la història, la geografia, els costums i tradicions, possibilita que una persona faci arrels en un lloc. Aquestes «Notes» en són una valuosa aportació i ajuda.

Cal, doncs, agrair la voluntat i el treball dels que presenten els seus estudis d'investigació i divulgació, fets amb competència i rigor.

Fe i cultura

Fa poques setmanes que estic al servei de la comunitat cristiana de Mollet, com a rector de la parròquia de Sant Vicenç. Crec que la comunitat creient ha de col·laborar amb il·lusió i entusiasme en totes les dimensions culturals i educatives de la societat. L'existència de la sala Fiveller possibilita l'acció en els camps plurals de la cultura.

Fe i cultura són dues realitats en interacció constant, diu el teòleg Rovira Belloso (*«Fe i cultura al nostre temps»* - Col·lecció Saurí 1987). La fe no pot privatitzar-se, ni la comunitat creient pot tancar-se a les sagristies. La comunitat creient té un abast públic i des del punt de vista cultural la fe tendeix a ser llum i orientació de les realitats humanes. La fe impregna la societat amb determinats valors ètics i amb una mentalitat teïsta.

Els creients, tot estimant el món i mirant-lo amb simpatia, hem d'establir un diàleg fraternal i una presència gratuïta en el món de la cultura. El primer paper de la fe en el món de la cultura és el de «ser-hi».

Em complau, doncs, presentar aquest cinquè recull de «Notes». Una senzilla però valuosa aportació a la cultura de la nostra vila.

Joaquim Brustenga i Miquel

DUES MIRADES RETROSPECTIVES: MIL·LENARI I CARRERATGE

(993 i 1393)

Jaume Vilaginés

1. Commemoracions

Hauríem de començar dient que el 1993, és a dir un any i escaig després que surti aquest número, es podrà commemorar el mil·lenari de la primera referència escrita coneguda del nostre poble.

Dir que Mollet és un poble mil·lenari representa afirmar una realitat incontestable; un fet establert per dades fidedignes, segons veurem més endavant; però això no significa que la història de la nostra vila sigui excepcional. Encara que llarga, ni de bon tros és extraordinària, simplement perquè la majoria dels pobles dels encontorns també es poden vanagloriar de tenir vida mil·lenària, gairebé com la quasi totalitat de les localitats de la que anomenem Catalunya Vella.

L'existència d'un nucli habitat en el mateix indret on ara es troba la nostra població, es remunta a poc abans del primer mil·leni. Coneixem un parell de documents de finals del segle X que ens parlen d'una remota localitat que, pel nom i les referències geogràfiques, es pot identificar com avantpassada de l'actual¹. Ambdós els presentem, traduïts, en l'apèndix final.

Un d'ells², signat el 10 de juny de 993, és una donació feta per «Ermengarda, dona, que anomenen Bonadona, i Ellregot, dona», al monestir de Sant Cugat del Vallès de les seves terres que tenien a Parets. Les possessions termenaven al sud («meridie») amb l'església o esglésies de Sant Vicenç i de Santa Leda («in domum s. Vincenti et de s. Leda»). Tenint en compte que els límits del terme de Parets eren semblants als de l'actual municipi i per la indicació geogràfica que l'acompanya (al sud de Parets), es pot identificar l'església de Sant Vi-

cenç amb la de Mollet, donat que sabem, per documents posteriors, que aquesta va ser, des de sempre, la seva advocació. En canvi, el temple de Santa Leda correspon a un enigmàtic topònim que va desaparèixer amb el temps i encara no s'ha pogut ubicar, però indubtablement es pot relacionar amb la primera història coneguda de Mollet.

Si en el primer document el nom de Mollet encara no apareix, el trobem mesos més tard a la segona referència escrita de la qual parlàvem³. El 4 de novembre de 993 es va publicar la darrera voluntat d'en Giscafred, concretament el testament sacramental que juraren els testimonis que eren presents en el moment en que el testador decidia deixar el seu llegat quan, segons diu el document, malalt, jeia en el llit de la seva mort («quando iacebat qd. Giscafredi in egritudine unde obiit»). Els béns d'en Giscafred s'estenien pel Vallès («i va manar donar als seus germans, Goferd i Truitari, tota la seva heretat que tenia a Mollet i Lacera»).

La darrera voluntat de Giscafred ens confirma que a finals del segle X Mollet ja existia com a entitat històrica. I amb el mateix nom (o semblant), cosa per altra banda freqüent en la toponímia del país. De tota manera, les dades amunt presentades no signifiquen que sigui el 993 l'any de la fundació del poble. L'esment del topònim, que apareix de forma marginal, ens indica simplement que en la data en qüestió hi havia una localitat en el Vallès que rebia el nom de «Molledo» i que, per tant, la seva existència era anterior.

No sabem des de quan existia el topònim i la realitat, tan humana com paisatgística, que comportava; sabem que altres municipis veïns hi eren molt abans al 993, com Parets, que coneixem des del 904⁴, o fins i tot can Vilarossa, masia del mateix municipi, la qual apareix en un document del 878⁵. Seria senzillament una especulació, afirmar que Mollet es podria remuntar a aquestes dates.

De tota manera, totes les anteriors reflexions sobre el moment concret de l'origen, serveixen per replantejar un fet que ha estimulat en alguns llocs apassionats sentiments d'orgull localista. Amb les commemoracions dels mil·lenaris no es tracta tant de celebrar un fet històric, guarnint-lo ideològicament d'esperit xovinista, com de fer servir una realitat històrica per obrir una reflexió, que també inclogui una aproximació rigorosa al passat històric.

2. El Carreratge

Tot parlant de commemoracions, també se'n compleix una altra properament, aquesta potser menys rellevant.

Sabem que l'any 1393, el 2 de desembre concretament⁶, un pro-

curador del municipi de Barcelona firmava amb els representants de les Universitats (la institució equivalent a l'actual Ajuntament) de Mollet, Parets i Gallecs el document d'homenatge que aquests feien a la ciutat com a «Carrers» de la mateixa, alhora que se'ls eren comunicats els nous deures i les obligacions que adquirien en assolir la seva nova condició jurídica. No és aquesta la primera notícia que tenim del Carreratge de Mollet, ja que coneixem la concessió reial del mateix, realitzada pel que seria Joan I, aleshores lloctinent del regne i hereu de la Corona, el dia 20 de març de 1385⁷. El document del 1393 ens informa del moment en què el municipi barceloní acceptà el sotmetiment de la població de Mollet, representada pels seus procuradors. És, per tant, el moment culminant del procés, mentre que en el document del 1385, és el lloctinent reial qui permet el pas a la condició de carrer de Barcelona als habitants de Mollet, decisió imprescindible perquè el canvi es produís.

En el decurs del s. XIV i XV nombroses poblacions de Catalunya van esdevenir «Carrers» de ciutats importants; especialment destaca, pel seu nombre de «carrers» extramurs, Barcelona, la qual cosa no és d'estranyar perquè ja, des de feia temps i de forma indiscutible, la ciutat comtal era el cap i casal del Principat. Però també van tenir «Carrers» Lleida, Girona, Balaguer, Tortosa, Vic, Perpinyà i Cervera.

L'àrea que abastava la influència del Carreratge barceloní era considerable; alguns «Carrers» estaven a distàncies considerables, si apliquem els paràmetres espacials que hom associa a l'aplicació de la jurisdicció administrativa d'una ciutat; Vilanova i la Geltrú, Moià i, fins i tot, Igualada van ser poblacions que van gaudir de la particular extensió del dret barceloní⁸.

Tot i això, on hi va haver més poblacions que es van sotmetre a la peculiar jurisdicció, va ser al Vallès Oriental i al Maresme. Aquestes eren zones en les quals s'estenia la jurisdicció reial o predominaven, en alguns casos, recents i antigues immunitats, com les franqueses que gaudien les parròquies de Llerona, Corró d'Amunt, Marata i Corró d'Avall, o els privilegis que tenien Granollers (1283) o Cardedeu (1272). La particularitat de dependre de la jurisdicció reial o gaudir de privilegis era un factor que facilitava la incorporació al Carreratge, donat que aquestes situacions afavorien la llibertat d'iniciativa local i s'evitava haver de lluitar contra la voluntat dels senyors del terme, que solien demanar oneroses compensacions per desprendre's de les poblacions.

Al Vallès Oriental van passar a ser «Carrers» de Barcelona, Cardedeu i Vilamajor (1381), les quatre parròquies de les Franqueses (1385), Mollet juntament amb Gallecs i Parets (1385), La Roca i Vilanova (1387), Granollers (1418) i Caldes de Montbui (1498)⁹.

3. «Carrer i cos»

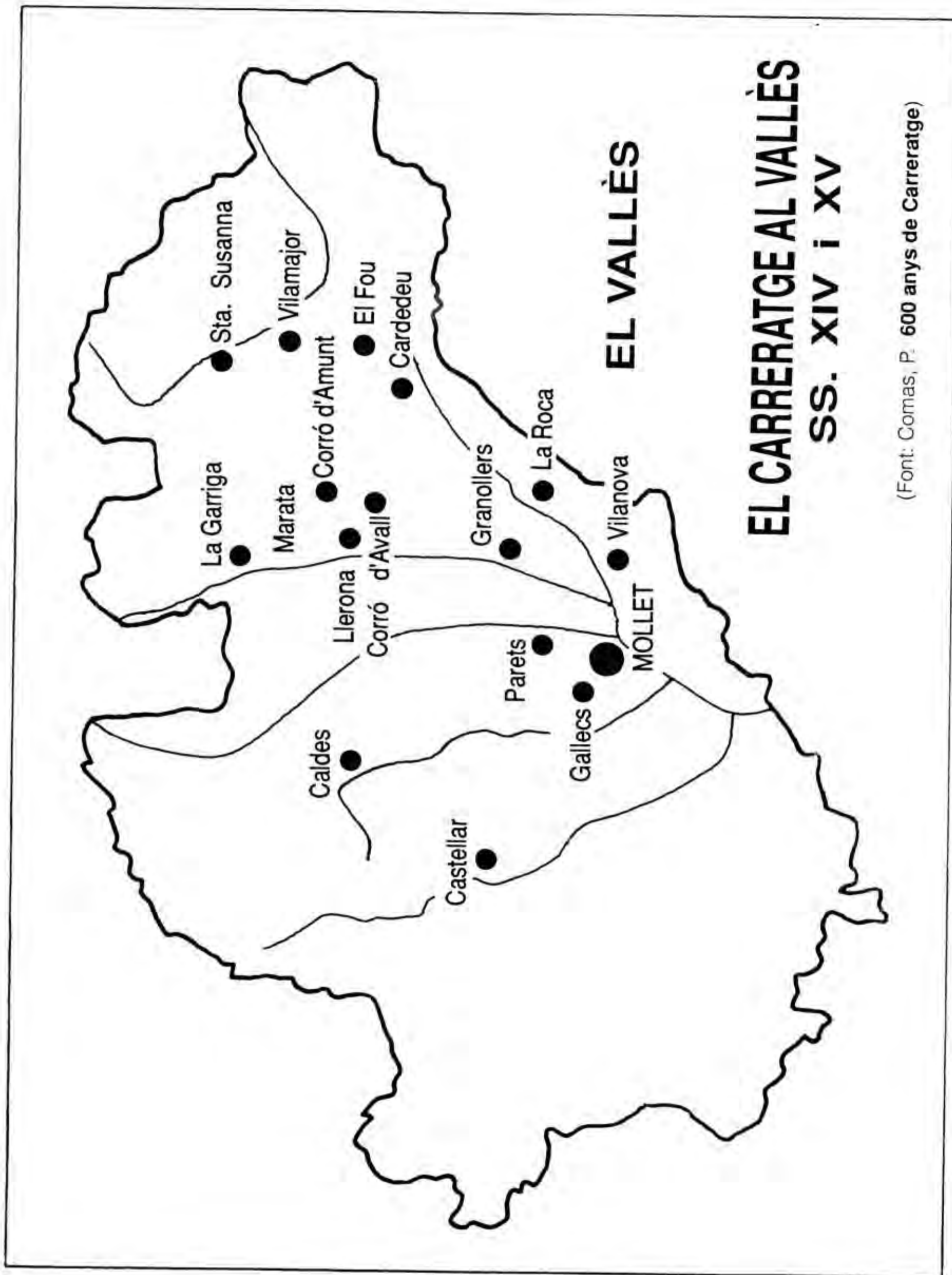
Hom pot preguntar-se quin benefici obtenien els vilatans que passaven a incorporar-se a la jurisdicció de la ciutat comtal. Barcelona gaudia, des de temps immemorials (probablement des d'una capitular de l'Emperador carolingi de l'any 844)¹⁰, d'uns privilegis que li conferien un grau de llibertat i autonomia força considerable, els quals van ser confirmats en el segle XIII pel rei Pere II, l'any 1284¹¹. Aquests privilegis, a part de donar a la ciutat una considerable capacitat institucional i política, feien que els seus habitants gaudissin de beneficis que, de lluny, no podien fruir els individus i col·lectivitats situats en els diferents graus de sotmetiment senyorial. En el nostre cas, com era tònica general a tota l'Europa occidental, la ciutat representava una forma de vida més lliure, més alleujada de qualsevol tipus de lligam feudal.

Les condicions jurídiques del Carreratge han estat motiu de discussions per part dels historiadors, ja des de fa temps. Sembla, però, que el dret barceloní va ser aplicat a les poblacions incorporades a la jurisdicció de la ciutat comtal, sense restriccions importants. Només, potser, cal advertir que solia ser el rei qui confirmava la nova situació jurídica de les viles en qüestió i, per tant, la Corona mantenia una dominació indirecta sobre elles, tot i concedir-les al fur del Consell de Cent.

El Carreratge d'algunes poblacions ha estat motiu especial d'estudi, per un lògic interès localista, però també per l'amplitud d'informació que forneix una rica documentació. Entre els casos examinats i ben coneguts hi ha el de Cardedeu¹², el qual, per la proximitat geogràfica, ens pot servir com paradigma del de Mollet.

Cardedeu esdevingué «Carrer» de Barcelona poc abans que Mollet i conserva en el seu arxiu municipal, com un valuosíssim document, el conveni del seu Carreratge. En ell s'estableix que Cardedeu va ser regida en nom del rei pel batlle de Barcelona, al qual s'encomanà exercir la jurisdicció civil i criminal a través de representants seus, veïns del lloc; se li concedí gaudir de l'ensinya barcelonina com a símbol i als seus habitants se'ls va prometre que llurs privilegis serien respectats i defensats per la ciutat comtal. Per contrapartida es veia obligada a prestar el servei d'host, integrada dintre de l'exèrcit municipal barceloní. Prèviament, els prohoms de la població havien lliurat una onerosa redempció al rei i al noble que hi exercia el poder en el seu nom.

Unes condicions semblants van presidir l'acord entre el Consell de Cent barceloní i els habitants de Mollet.

(Font: Comas, P. 600 anys de Carreratge)

Però, mentre Cardedeu havia estat ciutat de jurisdicció reial, Mollet havia estat sotmesa al domini episcopal. Per tant, les condicions del procés cap a l'obtenció del Carreratge hagueren de ser necessàriament diferents de les de Cardedeu.

No coneixem ben bé el camí, però podem aproximar-nos a través d'algunes dades puntuals que ens poden permetre fer-nos una idea del que va passar; dades que caldrà complementar amb un estudi aprofundit sobre el tema, que queda així pendent per a una altra ocasió.

Sabem que el bisbe de Barcelona tenia un ampli domini sobre el terme i la població de Mollet, ja en el segle XII, i també que l'exercici del seu domini es feia a través de la figura del batlle episcopal, que aleshores requeia en un membre d'una prestigiosa família molletenca, els Bannaloca¹³. Coneixem també que el domini episcopal lligava a les persones que en formaven part per un document segurament datable en el segle XIII, donat que en el mateix els personatges importants, tant com els socialment menys rellevants, reconeixen el domini eminent del senyor i paguen pel seu sotmetiment a aquest domini.

El bisbe nomenava els batlles de Mollet, no sabem fins quan. Presumiblement també durant gran part del s. XIV¹⁴, fins poc abans del Carreratge de la població. J. Galtés¹⁵ ens situa en la pista de com el domini l'any 1381 havia passat a mans senyorials, després que el detentés el rei: en Pere Planelles el rebé del rei per 15.000 sous.

En aquelles dates ja s'havia d'haver anat estructurant una organització vilatana que defensés els interessos dels pagesos de la localitat, com es pot intuir en la concessió del beneficiat de l'altar de Santa Maria. L'any 1322 el bisbe Ponç de Gualba concedia un capellà beneficiat a l'altar de Santa Maria¹⁶, al qual se li encomanava ajudar —i suplir quan s'esqueia— el rector; però és interessant constatar com quedava sota patronatge dels parroquians, tant la presentació del candidat a prevere, com el dret sobre el benefici. La força dels parroquians, representats en les famílies propietàries més solvents econòmicament, es pot observar en les visites pastorals, en les quals hom observa com controlen el comportament del rector que nomena el bisbe (any 310)¹⁷, com des del moment que algú membre destacat, com Bartholomeo de Fonolletto, compra les rendes de la batllia al bisbe l'any 1334, juntament amb el prevere beneficiat de Santa Maria¹⁸.

L'inici d'una personalitat jurídica pròpia en la població comença a gestar-se aleshores, en el decurs del s. XIV, quan la voluntat dels habitants, encapçalats pels membres més preeminents, es concreta en formes organitzatives primàries, com les del benefici propi de Santa Maria, i també en la col·laboració solidària davant dels afers que afectaven a la comunitat, la qual cosa es pot deduir de l'ús documen-

tat del concepte «parrochiani» amb el que freqüentment són citats els vilatans de Mollet.

La capacitat d'autoorganitzar-se i de reafirmar-se va conduir finalment a la consecució del Carreratge. No oblidem que el Carreratge el solien demanar els propis vilatans, els quals, lògicament, havien creat ja formes organitzatives de solidaritat col·lectiva, de les quals en serien exemples els casos esmentats abans. Per altra banda, el Carreratge esdevingué una fita important en la història institucional del poble perquè va permetre que apareguessin les primeres institucions locals pròpiament dites, les quals van acabar de donar personalitat a la col·lectivitat vilatana.

NOTES

1. És mèrit de J. Galtès haver descobert els documents que comentem més avall.
2. Rius i Serra, J. *Cartulario de Sant Cugat* (en endavant CSC) Barcelona, 1946, vol. I núm. 289.
3. CSC vol. I núm. 294.
4. Arxiu Diocesà de Barcelona (ADB) vol. VIII fol. 11.
5. Florez, E. *España Sagrada*, Madrid 1759-92, vol. XXIX doc. 13.
6. Arxiu Municipal de Barcelona (AHM) Llibres del Consell de Cent, Deliberacions, I-26.
7. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA) Registre 1882, fol. 61.
8. Duran Casameras, F. *L'extensió territorial del Dret barceloní a Conferències sobre varietats comarcals del Dret Civil català*, Barcelona, 1934, pp. 9-40.
9. Duran i Senpere, A. *Barcelona i la seva història*, Barcelona 1972, vol. II pp. 124-127.
10. Abadal, R. *Diplomes carolingis de Catalunya*, Barcelona 1926-52, pp. 422-424 apèndix 5.
11. Privilegi concedit a les Corts de Barcelona, anomenat «Recognoverunt proceres».
12. Comas, P. *600 anys del Carreratge. Quan Vilamajor, Cardedeu, El Fou i Santa Susanna esdevingueren Carrer de Barcelona*, Cardedeu, 1984. També en el cas de Cardedeu, com en el de Mollet, el Carreratge va anar acompanyat amb idèntica concessió a altres localitats properes.
13. Vilaginés, Jaume *Comentari al capbreu de Mollet de 1144*, Notes històriques (Mollet), núm. 1, pp. 19-25 i idem *Berenguer de Bannalocha, batlle episcopal de Mollet*, Notes històriques (Mollet), núm. 3, pp. 9-19.
14. Sobre els nomenaments de bisbes només cal veure la llista de documents al respecte al ADB, secció Communion; per exemple vol. 3 fol. 90 i fol. 95, vol. 5 fol. 202 i fol. 247, etc.
15. Galtès, J. *Origen i formació del municipi de Mollet del Vallès*, Notes històriques (Mollet) núm. 1 pp. 15-19.
16. ADB Reg. Dot. fol. 202.
17. ADB Visites Pastorals vol. 1/2, fol. 54 (1310).
18. ADB Reg. Com. vol. 5 fol. 247.

APÈNDIX

Presentem traduïts els dos documents del 993, els originals dels quals es troben a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (serie Monacals, pergamins de Sant Cugat núms. 73 i Cartulari fol. 351 núm. 1044). Ambdós han estat transcrits i editats per J. Rius a la seva obra *Cartulario de Sant Cugat* (vol. 1 núms. 289 i 294).

A. Donació d'Ermengarda i Ellregod

En el nom del Senyor, jo Ermengarda, dona, que anomenen Bonadona, i Ellregot, dona, som donadores a Déu i S. Cugat. Sigui manifest que va ploure els nostres esperits i ens plau escollir, ni per imposició per la força, ni per ingeniosa seducció, sinó per la nostra pròpia iniciativa amb la bona voluntat de Déu, que al predit S. Cugat fessim carta de donació, i així ho fem, de les nostres terres pròpies, que ens van pervenir, a mi Ermengarda, del meu progenitor difunt o per altres raons, i a mi Ellregod per compra, o per altres maneres. I són aquestes terres en el comtat de Barcelona, al Vallès, dins els termes de Parets. I afronten aquestes terres juntament amb aquest hort i arbres, que allà hi són: per l'orient amb aquesta serra que està sobre la vil·la que anomenen Parets, pel migdia amb el temple de S. Vicenç i de S. Leda, per l'occident amb la vil·la que anomenen *Alluri* o en aquest torrent que flueix, i pel nord en aquest camí que passa per Gallecs i en aquesta torre d'en Guifre. Tot el que inclouen aquestes afrontacions, aquestes terres amb arbres i l'hort de regà, així donem. Tot el que tenim per diverses raons, íntegrament, amb les seves sortides i entrades. I sigui manifest que, de nostre dret, aquestes terres amb arbres que allà són, amb l'hort, donem i concedim al monestir de S. Cugat, íntegrament, per a la seva propietat, de tal manera que perpètuament S. Cugat sigui després honorat. Que si nosaltres donadores, o qualsevol home, qui contra aquesta donació vingueren a interrompre, no els hi valgui reivindicar, sinó componguin o componguem a S. Cugat tot l'esmentat en el doble amb totes les seves millores i en endavant aquesta donació resti permanent i per sempre.

Feta la carta donació el quart idus de juny sise any regnant el rei Ug.

Signe Ermengarda, dona, que anomenen Bonadona; signe Ellregot, dona, nosaltres juntament com un sol, aquesta carta fem i firma roguem; signe Constantí; signe Ariovat; signe Arnau.

Signe Baio, que escrigué amb lletres esmenades, foses i subscrigué el dia i l'any sobredit.

B. Testament de Guadamir

Condicions sacramentals sobre les disposicions que feren Gelmir, sacerdot, Odesind, jutge, en presència d'Eldefred, Recosind, Miró, Rossell i d'altres bons homes que allà eren. Donen testimoni els que eren presents quan,

davant de Guadamir levita, va fer el seu llegat el finat Guiscafred, en presència dels esmentats sacerdot i jutge; i aquests són els noms dels testimonis que això testifiquen i juren; això és: Guifré, Durand, Ermengaud; juren per Déu, pare omnipotent, i per Jesucrist, fill seu, i per l'Esperit Sant, que en la Trinitat són un sol i veritable Déu i per aquest lloc de veneració de Sant Pere apòstol, la basílica del qual està situada en la casa del monestir de S. Cugat, sobre el sagrat altar en el qual unim les nostres mans en senyal d'acord; i jurant afirmem, els sobrescrits testimonis, que erem i ens va ser notori i vam veure amb els nostres ulls, i vam oir amb les nostres oïdes aquell moment quan jeia el finat Guiscafred, malalt, on va morir, amb plena loquacitat i memòria íntegra. I, doncs, nosaltres vam ser testimonis visuals i oients de com va encomenar i va donar tot el seu llegat al seu marmessor amb les seves pròpies paraules i li va manar i li va dir que si d'aquella malaltia moria, tal com va passar, plena potestat tingués (el seu marmessor) d'aprehendre tot el seu llegat i donar-lo per la seva ànima. En primer lloc, va manar donar S. Cugat tota la seva heretat que tenia en el terme de Castellar, de tal manera que en els dies de la vida dels seus germans ho tinguessin aquests i donessin cada any al monestir de S. Cugat 1 lliure de cera i després de la mort dels seus germans restés tot de S. Cugat. I va manar donar als seus germans, Gondefred i Truitari tota la seva heretat que tenia a Mollet i a Lacera, a Caldes i al seu germà Guadamir, levita, tota la seva heretat que tenia al lloc que diuen Tàpies i al lloc que diuen Caresac del fisc que pertany a Eruigi. I tots els béns mobles va manar donar-los per la seva ànima, exceptuant els gerros i vasos. I quan tot això va donar, així va deixar aquest món el dia de kalendas de novembre d'enguany. I jo, Guadamir, levita, qui sóc marmessor, juro, en tot i per tot, que quan aquests testimonis testifiquin en aquest judici tot és veritat i cap frau ni mal enginy imprès no hi ha, sinó, segons s'ha dit, s'ha escrit i fet; i això, que jo sé, rectament i verídicament testifico i juro sobre aquest meu jurament en Déu.

Publicades condicions, 2 nonas novembre any setè, regnant Ug rei, qui fou (anomenat) Magne.

Signe Guadamir, levita, qui sóc marmessor i aquest jurament vaig jurar; signe Guifre; signe Durand; signe Ermengaud, nosaltres som testimonis i aquest jurament vam jurar; signe Eldosind; signe Recosind; signe Miró, aquest, auditors van ser; signe Audesind.

Signe Gelmir, prevere, que aquestes condicions va escriure i subscriure el dia i l'any adalt citat.

ELS SANT VICENÇ, SENYORS DE CABANYES I DE MOGODA

Xavier Pérez

Introducció

A la zona sud-oest del terme municipal de Sant Fost encara es pot visitar l'església romànica de Sant Cebrià de Cabanyes, parròquia que fou independent fins el 1504¹. El territori d'aquesta parròquia comprenia part de l'actual terme santfostenc i la totalitat del de La Llagosta, municipi segregat de St. Fost el 1945. La rica i diversa documentació conservada als arxius catalans ens parla de manera insistent del castell de Cabanyes, situat en aquesta ex-parròquia i un dels objectes del nostre estudi.

Els Sant Vicenç esdevingueren senyors d'aquest castell a mitjans segle XII, tot creant-se una nova branca de la nissaga que senyorejaven el castell de Sant Vicenç o Burriac, al Maresme². Aquesta família passà a ser propietària de la Casa de Mogoda el 1278 i, el 1343, es fundà una baronia que es mantingué, amb diferents propietaris, fins el 1568 tot incloent les parròquies de Sta. Perpètua, Sant Fost, Martorelles i Cabanyes³. El present treball intentarà donar una visió més o menys àmplia de la família Sant Vicenç, de la seva evolució polític-social i de la seva davallada.

Avui l'església de Cabanyes i algunes masies del seu voltant, són els únics testimonis d'aquells anys tan llunyans, on els Sant Vicenç tingueren un gran pes en la vida de la parròquia. És trist veure com les extraccions d'àrids van minant, com una malaltia incurable, les valls i turons de Cabanyes sense que ningú faci res per aturar tan horrible atemptat contra la natura i la història de la nostra terra. Potser dintre d'uns anys, la vall de Cabanyes, no fa gaire reblerta de pins, vinyes i ginesteres, no serà més que un immens desert o una enorme pedrera.

1. El castell de Cabanyes. Noves aportacions

1.1. Un enigmàtic castell

Ja hem dit abans que la documentació ens parla de manera freqüent del castell cabanyenc. Qui conegui una mica la zona de Cabanyes es preguntarà on podria haver estat situada aquesta misteriosa fortificació. Fa molts anys el rector de Sant Fost, Salvador Pibernat, apuntà en la seva monografia sobre Cabanyes la hipòtesi d'un turó anomenat El Castellot com a possible emplaçament⁴. A l'obra «Sant Fost, història d'un poble», recentment publicada, plantejàvem la dificultat de trobar el lloc exacte i esmentàvem la remota possibilitat que el castell estigués situat a la mateixa església de St. Cebrià o molt a prop. Trobàvem, no obstant, massa contradiccions entre aquesta teoria i les referències escrites consultades⁵.

Avui, després d'una anàlisi més acurada dels documents relatius al castell hem tret algunes conclusions que apunten de manera aproximada al turonet del Castellot, proper a Can Rovira. La primera conclusió és que el castell estava edificat a la zona de Can Rovira, coneguda abans del segle XV com Mas Guardiola. Així ens ho dóna a entendre un capbreu de 1447, on aquesta torre o castell s'esmenta diverses vegades quan es parla del mas Rovira i de les seves terres:

«tornant envers lo castell de Cabanyes..., dins lo terme del castell de Cabanyes...»

El mas Estrader, proper també a Can Rovira i avui desconegut, es trobava igualment a les rodalies del castell. Així, les afrontacions d'un hort d'aquesta casa eren les següents el mateix 1447:

«Item peça de terra l'hort, contigua al castell de Cabanyes, continent en si mig jornal... e afronta a sol ixent ab lo dit castell, a mig-jorn ab la teneo d'en Jaume Rovira, a ponent e a tremuntana ab la teneo d'en Luis Torra⁶».

L'antic nom de Can Rovira, mas Guardiola, diminutiu de guàrdia, podria tenir certa relació amb el castell dels Sant Vicenç, ja que aquest vocable era aplicat en l'Edat Mitjana a certes torres de guaita o talaies⁷. La masia de Can Torras, coneguda als segles XIV i XV com mas Torra o ça Torra, també estaria relacionada amb el castell, si més no per trobar-se a poca distància.

Un fet força curiós és que, almenys a mitjans del segle XIV, aquest mas Torra fou utilitzat com a residència habitual per Bernat de St.

Vicenç, hereu durant uns pocs anys del seu pare Berenguer, baró de Mogoda. Així ho diu un escrit del 1363:

«... *in manso de Turri de parrochia Sancti Cipriani de Cabaneis, ubi dictum venerabilis Bernardus de Sancto Vincencio morabatur tempore quo vivebat...*⁸»

Sabem que el 1347 aquesta masia era propietat dels Sant Vicenç i era habitada per un tal Guillem ça Torra. ¿Per què hi vivia en aquesta masia el tal Bernat? ¿Era el castell un lloc petit? ¿Estaria ja abandonat en aquells anys? Com veieu, a mesura que s'investiga els interrogants no fan més que augmentar.

Altre problema que se'ns planteja és la forma amb què els documents anomenen el castell. Les referències del segle XII parlen quasi sempre de *castrum* (castell). En l'acta de consagració de l'església de St. Cebrià també surt esmentat com a castell («*castrum de Cabanes*⁹»), així com en un escrit del 1252¹⁰.

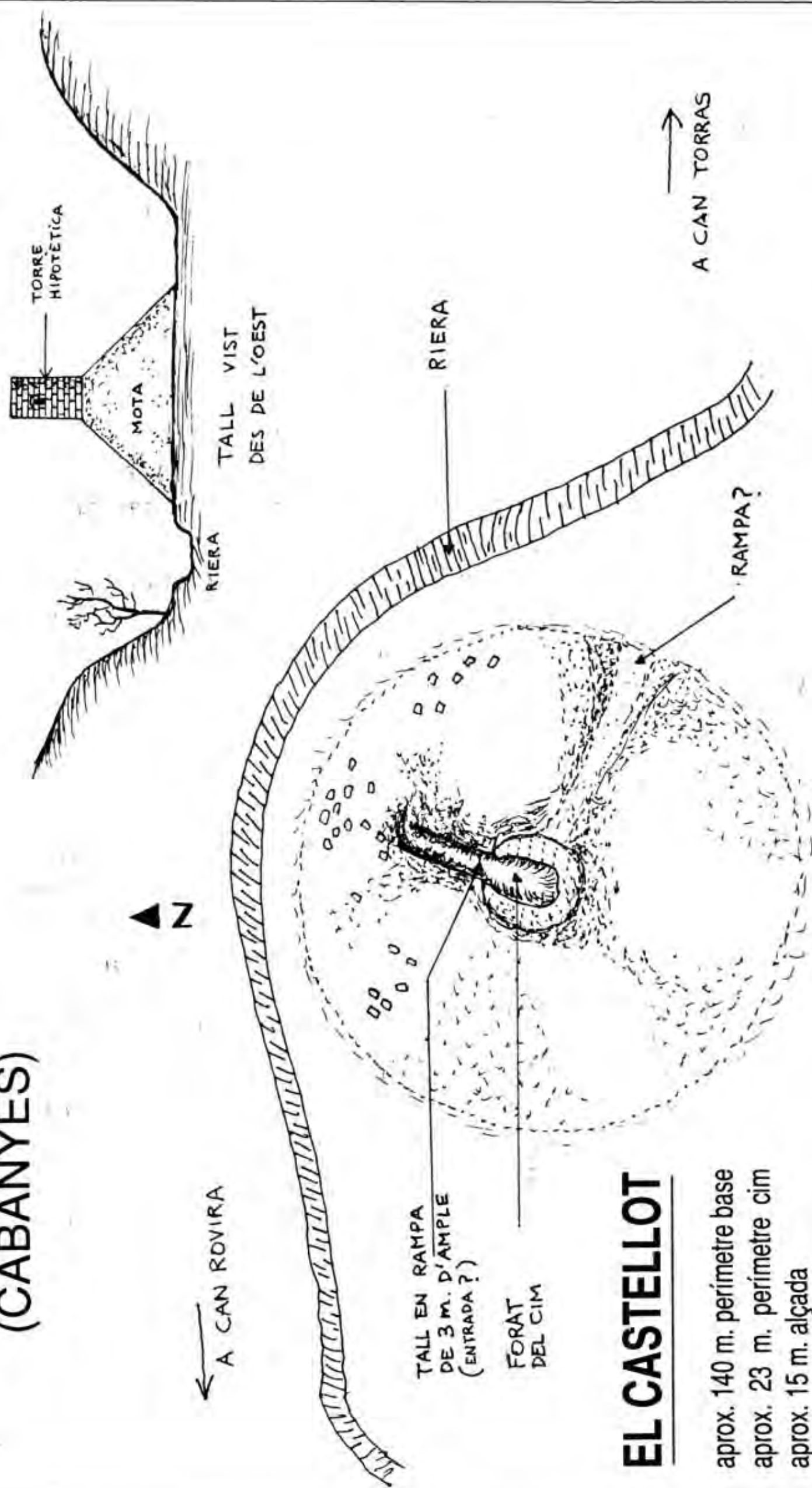
El 1195 es parla de la castlania de la casa de Cabanyes¹¹. El 1213 surt esmentada com a «*domus*» o casa de Cabanyes, a l'igual que el 1234 o el 1262¹². Això fa pensar en dues possibilitats: o bé aplicaven les paraules *castrum* i *domus* a la mateixa edificació, o bé la *domus* era la casa dels senyors i el *castrum* era una torre de guaita (guàrdia o castellot).

1.2. El Castellot

Després de tot això el turonet del Castellot va guanyant punts en aquesta difícil recerca. El Castellot més que un turó és un túmul força estrany perquè sembla aixecat amb sauló acumulat artificialment. Creiem que el Castellot és el que es diu una *mota*, o sigui una construcció bastida sobre un turó artificial, que Manuel Riu tipifica com una classe de fortificació habitual en la Catalunya medieval¹³.

El Castellot es troba al costat mateix de la riera que baixa de Can Torrents Vell i Can Torras, prop del mas Rovira, al mig d'un coll. Al cim del Castellot no es veu més que un gran forat rectangular, sense cap resta de parets. Tan sols al seu peu hi trobem escampades gran nombre de pedres i carreus que podrien haver format part de l'antiga construcció. Segons ens han contat, al llarg dels anys els habitants de les rodalies aprofitaren les pedres del ruïnós Castellot per bastir llurs cases, corrals o altres dependències. Si tenim en compte també que el 1434 el castell de Cabanyes ja estava abandonat¹⁴, hauria estat un autèntic miracle trobar-hi avui parets o enderrocs. En la banda nord-est de la mota hi ha un tall en rampa d'uns tres metres d'ample que connecta amb el cim i baixa cap a la riera. Alguns comenten que això era l'entrada del Castellot.

CROQUIS DEL CASTELLOT (CABANYES)

EL CASTELLOT

aprox. 140 m. perímetre base
aprox. 23 m. perímetre cim
aprox. 15 m. alçada

El castell, si és que efectivament estava en aquest turonet, es tractaria d'una modesta torre, possiblement cilíndrica, construïda amb carreus de pedra. El 1252 un pergami esmenta les portes del castell («*ante hostium castris tui de Cabaneis*»¹⁵, però no ens dóna cap altra pista ni descripció.

Perquè van edificar el castell en aquest indret? Potser una de les raons de ser d'aquesta torre era la de controlar l'estret pas que comunicava la vall de Cabanyes amb la plana del Vallès i amb el camí reial de França. De fet en la consagració de l'església de Cabanyes s'esmenta el coll de Guardiola («*apud collem de Guardiola*»). Altra dada curiosa és que el 1298 l'habitant del castell era un tal Ramon de Castellet, fill de Guillem de Sant Vicenç¹⁶. Aquest cognom no li vindria per viure al castellet o castellet?

1.3. Llegendes relacionades amb el Castellet

Diverses tradicions i llegendes es contenen d'aquestes ruïnes entre la gent vella de Sant Fost, les quals hem cregut interessant incloure en aquest estudi.

Una tradició afirma que el Castellet estava comunicat per un túnel amb l'església de Sant Cebrià. Alguns diuen, o han sentit dir, que encara resten trossos d'aquest túnel en els quals es poden veure unes cavitats ennegrides pel fum de les torxes que il·luminaven el passadís¹⁷. Els obrers que treballaren en la restauració de l'església diuen que al terra del presbiteri trobaren uns forats on hi havia graons. Tindria aquesta troballa certa relació amb el misteriós túnel? El cert és que Francesc Carreras i Candi comentava que era corrent que els castells i torres catalans comptessin amb unes mines o «*foveas*» per poder sortir i rebre aliments en cas de setge¹⁸.

Altra tradició, ben curiosa, diu que sota la ginestera més grossa del Castellet hi ha enterrada una gerra plena de monedes d'or¹⁹. Altra versió situa aquesta ginestera als voltants del turó de Penjabocs, al Bosc Gran d'en Torrents²⁰. També a prop del Castellet alguns situen el Turó de la Forca, on hi havia una forca o patíbul en la Baixa Edat Mitjana²¹. Uns diuen que aquest turó és un que hi ha entre Can Rovira i la carretera de la Roca, però altres no estan segurs i creuen que el turó de la Forca i el Castellet eren el mateix²².

1.4. Els Cabanyes-Sant Vicenç. Drets feudals i possessions

Les propietats dels Cabanyes (i després dels St. Vicenç) en la parròquia de St. Cebrià eren nombroses. Rebien tributs de moltes de les masies cabanyenques, com és el cas del mas Albareda, sobre el que

tenien drets de possessió el 1253²³. Amb el pas dels anys van anar adquirint més i més masies. Així, el 1347 Berenguer de St. Vicenç era propietari de les següents masies de Cabanyes: mas Valloria, mas Camí, mas Sentelles, mas Coll, mas Pujol, mas çà Torra, mas Rovira, mas Teyà de Cabanyes, mas Estrader, mas Guardiola, mas Torrents, i mas Fàbrega. A Sant Fost: mas Fàbrega, Domènec, Joan, Ferrer, Bufateres i Canyelles²⁴. Tots els habitants d'aquests masos eren homes propis de Berenguer, tenint aquest noble el dret de rebre «*homenatge i sagrament de fidelitat en temps de pau i de guerra, hostes i cavalcades...*»²⁵.

Els Sant Vicenç foren també propietaris del turó de Castell Ruf, situat a Santa Maria de Martorelles. Així el 1141 Berenguer Bernat de Cabanyes donà l'esmentat turó a la seva filla Adelaida²⁶. Igualment el 1264 Bernat de Sant Vicenç i la seva muller Adelaida, com a propietaris, establiren una «*trilla*» del mateix lloc a una tal Barcelona²⁷. També cobraven part del delme de la parròquia de Martorelles, ja que quan el castell de Cabanyes era venut sempre s'afegia que aquests delmes eren inherents:

«*Item una carta de possessió del castell de Cabanyes, ab sos drets y pertinencies y de la part del delme de Martorelles... a VIII dels Idus de Juny MCCCXXXVIII...*»²⁸

La relació dels Cabanyes amb la parròquia de Martorelles queda ja ben palesa en l'acta de consagració de la seva església, l'any 1105, document on signaren Bernat Guanalgot i Berenguer Bernat²⁹, que són els primers senyors del castell cabanyenc dels quals es té notícia.

1.5. Notícies diverses

Són molt abundants les notícies referents a aquesta família al llarg del segle XII. Sembla que la unió dels Cabanyes amb els Sant Vicenç tingué lloc a mitjans segle XII, quan Berenguera de Cabanyes es casà amb Guadald de Sant Vicenç (algun cop surt esmentat com a Berenguer Guadald).

S'ha de dir que moltes de les referències relatives als nostres protagonistes durant aquell segle ens expliquen els nombrosos enfrontaments i disputes que tingueren amb alguns monestirs i institucions religioses. Molts cops els Sant Vicenç, impacients i orgullosos, optaren per actuar de manera violenta, amb assalts, robatoris i cavalcades. Per exemple, el 1172 els germans Pere i Ramon, fills de Berenguera de Cabanyes van ser multats per l'atac que Ramon de Cabanyes va fer a uns pagesos d'Argentona, vassalls del prior de Sant Marçal del Montseny³⁰. El 1199 Guillem de Sant Vicenç, fill del Pere

abans esmentat, hagué de pagar una altra multa per un robatori comés a Collsabadell, en la zona de Llinars³¹. Entre el 1167 i el 1199 aquesta mateixa família s'enfrontà de manera oberta amb el monestir de Sant Cugat per causa d'una peça de terra dita Perafita. L'afer obligà la intervenció del veguer del Vallès que sentencià a favor de l'abad de Sant Cugat³².

Cal dir que el 1195 el castlà de Cabanyes era Guillem de Sta. Coloma, vassall de Guillem de Sant Vicenç, senyor de Sant Vicenç (Buriac)³³. Entre les possessions d'aquests estava també el castell de Montbui.

Un fet destacat dins la història de Cabanyes és la consagració de la seva església parroquial, que tingué lloc el 3 de juny de 1192, si bé ja es tenen notícies del terme parroquial a primers del s. XII i fins al segle XI. L'acta d'aquesta consagració, que es donava per perduda, ha estat recentment trobada pel qui escriu aquestes línies, i ens explica detalls molt interessants. Acudí el bisbe de Barcelona, Ramon, acompanyat de diversos clergues i escrivans. Els Sant Vicenç no hi podien faltar en aquella diada: hi signen Guillem i Ramon de Sant Vicenç³⁴. Al document es delimita el terme parroquial i es diu que el cementiri va ser ampliat per mitjà d'un canvi de terres entre Guillem de Sant Vicenç i el rector de Cabanyes.

Aquesta consagració es deuria a una remodelació de l'església, perquè sabem que feia temps que hi havia un temple al mateix indret³⁵. A l'acta es diu també que dins la sagrera hi ha la casa rectoral, avui desapareguda. S'esmenten igualment curiosos i interessants topònims com el coll de Guardiola, les Parets Delgades, el castell de Cabanyes i un indret anomenat Mafumed (Mahomet?).

1.6. Santa Maria, la capella del castell

Un aspecte força interessant de la història d'aquest castell és que tenia al seu costat una capella dedicada a la Mare de Déu, Maria («*capella Sancte Marie iuxta domum de Cabannis*»³⁶). En l'acta de consagració ja s'esmenta la capella encara que de manera indirecta: «*una petia terre Sancte Marie de Cabannis*³⁷». Avui es desconeix el possible emplaçament d'aquesta capella o ermita senyorial. Prop del Castellot no hi ha cap resta arqueològica que es pugui relacionar. Cal dir que al turó del Pou del Glaç o de Sant Martinet es conservaren fins el 1989 les restes de l'ermita romànica de Sant Martí de Pedrencs, deruïda per una màquina excavadora. No creiem que tingui cap relació amb la capella de Sta. Maria, encara que mai es pot saber.

Un fet curiós és la disputa que enfrontà el senyor del castell, Ramon de Sant Vicenç, amb el rector de Cabanyes, Mn. Guillem Miró

l'octubre de 1234. En Ramon afirmava que Mn. Guillem, com a rector, tenia obligació de dir missa dos cops per setmana en la capella propera al castell («*bis in septimana debere venire ad celebrandum missas in capellam Sancte Marie*»³⁸). El rector deia que a ell no li constava res d'això, i que en tot cas hauria de rebre un benefici per oficiar aquestes misses.

Com que l'assumpte era complicat, els litigants buscaren dos procuradors perquè trobessin una solució amicalment: Ramon fou representat pel seu familiar Berenguer de Sant Vicenç, canonge de la Seu de Barcelona. El rector de Cabanyes fou representat pel seu veí, el sacerdot Bernat de Sant Fost. Aquests, després de consultar els prohoms de la parròquia, arribaren a la conclusió que a canvi de les dues misses setmanals els rectors havien de rebre del senyor del castell i dels seus successors dues dècimes d'unes propietats dels Sant Vicenç. El 1252 el rector de Cabanyes, Mn. Pere d'Hyvern, retornà a l'hereu d'en Ramon, Bernat, dues dècimes que acostumava a rebre d'un camp situat al davant de les portes del castell³⁹. Es tractava molt possiblement dels polèmics delmes relacionats amb la capella.

2. Els Sant Vicenç, senyors de la Casa de Mogoda

2.1. La política expansiva de Bernat de Sant Vicenç

Amb Ramon de Sant Vicenç, que visqué durant la primera meitat del s. XIII, la branca de Cabanyes es començà a separar ja clarament de la del castell de Burriac. Bernat, fill de Ramon, fou sense cap mena de dubte un dels principals forjadors de l'expansió de la família per la zona de Cabanyes, Santa Perpètua i Sant Fost. D'això en són proves les contínues compres, tant de terres com de drets feudals que aquest cavaller (*militēs*) efectuà al període que va de 1250 a 1278.

El 1253 Bernat comprà a Blanca, filla de Pere de Sant Martí, els drets que aquesta tenia sobre el mas Albareda de Cabanyes⁴⁰. El 1255 va comprar a la mateixa unes rendes que aquesta rebia al camp de Turell i a l'honor de Valloria⁴¹. El 1254 aquest cavaller arribà a una entesa amb Bernat de Plegamans i acordaren que Bernat de Sant Vicenç podia agafar aigua dins el terme de Sant Fost, ja que volia construir un molí. Els molins eren unes bones inversions del capital senyorial, perquè permetien als senyors de controlar més eficaçment la producció cerealística de llurs vassalls, i aplicar així un control fiscal més rígid (els molins eren monopoli feudal). El març del 1269 el rei Jaume I concedí a Bernat llicència perquè pogués «*passar qualsevol aigua per lo terme de Sant Fost*»⁴² per a profit del seu molí.

El 1262 el bisbe de Barcelona, Arnau, i el capítol de la Seu donaren a l'esmentat Bernat tot el dret i «*valensa*» que tenien en la seva casa de Cabanyes, a canvi dels drets que Sant Vicenç tenia al castell de Montbui⁴³. El 1274 el senyor de Cabanyes va rebre per 23 morabetins d'or un document del servent del Rei, Guillem de Roca, en el qual l'autoritat reial reconeixia tots els honors, possessions i masos que Bernat tenia tant a Sant Fost com a Cabanyes⁴⁴. La gran jugada, però, arribà el 1278. Aquell any el nostre protagonista comprà la Casa de Mogoda, situada a l'altra banda del Besòs, en la parròquia de Santa Perpètua.

2.2. *Compra de la casa de Mogoda*

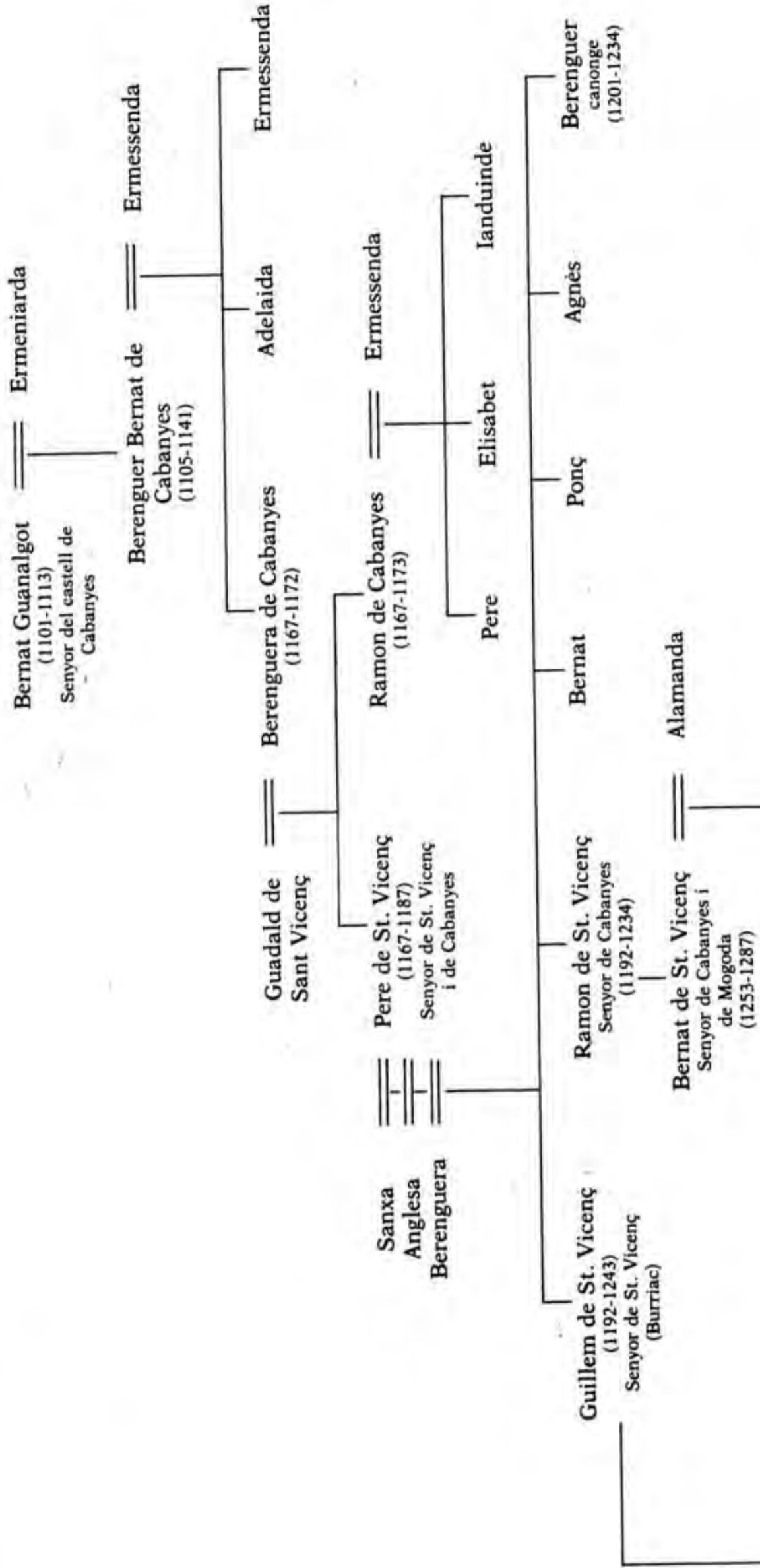
El 18 de setembre de 1278 el cavaller Bernat de Sant Vicenç comprà a Jaume de Sant Martí la casa de Mogoda amb molins, masos i tots els drets i pertinències adjacents. El preu va ser de 18.450 sous barcelonesos⁴⁵. Bernat de Sant Vicenç havia donat el gran salt: de ser senyor d'un petit castell en la muntanyosa parròquia de Cabanyes, passava també a ser-ho de la casa forta (domus) de Mogoda, situada al pla del Vallès, amb opció, doncs, a veure augmentats considerablement els seus ingressos, puix que la zona de Sta. Perpètua era més productiva en cereals que no pas la muntanya.

El mateix dia Bernat adquirí també el canyar de Mogoda i la meitat de la dècima de Santa Perpètua que fins aleshores rebia l'esmentat St. Martí. Fóra interessant saber com Jaume de St. Martí havia esdevingut propietari de la casa de Mogoda. Respecte a aquesta compra, sabem que el mateix 1278 la muller d'en St. Martí, Saurina, aprovà i lloà a Bernat de Sant Vicenç la venda feta per son marit. El document fou autoritzat pel notari de Mallorca, Jaume de Marina⁴⁶.

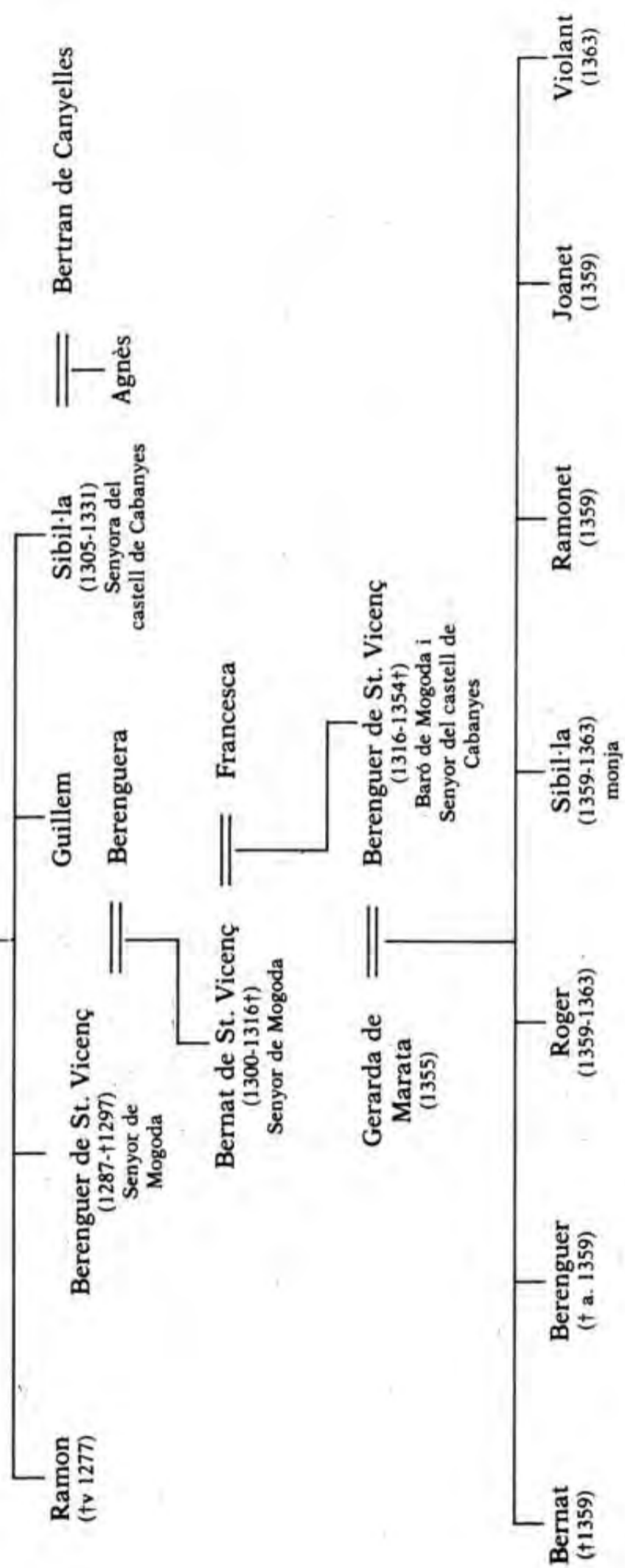
¿Cal pensar que la residència habitual de Saurina era l'illa de Mallorca? ¿Era ella la veritable propietària de la casa de Mogoda? ¿Estaria vinculada amb els Mogoda, en concret amb el cavaller Bernat de Mogoda? Tal vegada. S'ha de recordar aquí que Bernat de Mogoda participà en la conquesta de Mallorca el 1229, i que el 1234 el bisbe de Barcelona l'infeudà el lloc d'Estallencs en la mateixa illa⁴⁷. Potser Saurina i el seu espòs havien rebut la Casa de Mogoda per herència dels Mogoda, o simplement per venda. Això de moment ho ignorem.

Altra dada d'importància és que el 1287 Bernat donà al seu fill Berenguer de Sant Vicenç l'esmentada casa. El 1297 en Berenguer ja era mort, perquè en aquell any la seva ex-esposa Berenguera estava casada amb un tal Ramon de Cunit⁴⁸. El 1300 el fill d'aquest difunt Berenguer, Bernat, era encara menor d'edat i actuava representat per un procurador anomenat Pere Gruny⁴⁹.

**ARBRE GENEALÒGIC DELS SANT VICENÇ,
SENYORS DE CABANYES I MOGODA**

Línia dels St. Vicenç
de Burriac

* Entre parèntesi van les dates extremes, trobades fins ara, on surten esmentats en vida.

2.3. *Nous propietaris del castell de Cabanyes*

Ja hem vist com els Sant Vicenç traslladaven el seu solar i centre de poder a la Casa de Mogoda, construcció a ben segur més gran i còmoda que no pas la residència dels senyors a Cabanyes. El 1297 el senyor del castell era un tal Guillem de Sant Vicenç⁵⁰. Ignorem el parentiu exacte entre aquest i el conegut Bernat. La genealogia que hem elaborat d'aquesta nissaga és encara fosca en alguns punts.

Ens consta també que pels volts del 1300 el castell passà a mans de Sibil·la, filla de Bernat de Sant Vicenç. Aquesta es casà amb Bertran de Canyelles, al qual vengué el juny de 1305 el castell en qüestió per 19.000 sous⁵¹. Al cap d'uns anys aquest vengué la fortificació a un tal Simón de Corts. No sabem com, però el cas és que el castell tornà als marmessors de Sibil·la que el vengueren el febrer de 1338.

2.4. *Berenguer de Sant Vicenç, baró de Mogoda*

Si Bernat de Sant Vicenç havia estat figura clau en l'expansió de la família en el segon període del segle XIII, el seu descendent Berenguer no es va quedar pas enrere. Amb Berenguer II (per diferenciar-lo del que morí poc abans de 1297) el poder dels senyors de la Casa de Mogoda va arribar al seu punt màxim d'esplendor, i també amb ell va començar a declinar de manera espectacular.

Per les dades que hem estudiat, a Berenguer li fou atorgat un tutor per ordre del veguer del Vallès l'any 1316. D'això es podria deduir que aquell any encara era un infant i que els seus pares havien mort. El tutor era Joan de Guaniris, avi matern del xicot. Al mateix escrit es diu que els pares de Berenguer foren Bernat de Sant Vicenç i Francesca, filla de l'esmentat Joan⁵². En el curt període que va de 1338 a 1343 Berenguer esdevingué un senyor feudal poderós, adquirint la categoria de baró, tot acumulant gran nombre de possessions i drets en aquesta part del baix Vallès.

Quan Berenguer desconeixia el terreny on volia moure's, sobretot en qüestions de lleis, no dubtava en consultar els més experts juristes del reialme. Així el juliol de 1339 pagà al doctor en dret Francesc Armengol la suma de 8 lliures per una «indicatura» o consell que aquest advocat li havia donat⁵³. ¿Estava preparant alguna ambiciosa acció jurídica?

La primera acció rellevant que va portar a terme el senyor de la Casa de Mogoda va tenir lloc el 6 de febrer de 1338, quan Berenguer comprà el castell de Cabanyes per la suma de 21.200 sous⁵⁴. Els títols de senyor del castell de Cabanyes i de la Casa de Mogoda tornaven a unir-se en una sola persona.

El fet més destacat, però, succeí el 8 d'abril de 1343, quan Berenguer de Sant Vicenç comprà al rei Pere el Cerimoniós per 50.000 sous la jurisdicció alta i baixa, civil i criminal de les parròquies de Sta. Perpètua, Sant Fost, Martorelles i Cabanyes, exceptuats els delictes que mereixessin pena de mort o mutilació de membres⁵⁵. Acabava d'ésser fundada la baronia de Mogoda que comprenia un castell termenat (Cabanyes), una domus (Mogoda) i quatre parròquies amb uns 80 focs o llars (més o menys 400 habitants). Ésser baró d'un territori suposava ser-hi la màxima autoritat, amb capacitat per legislar, jutjar i castigar els delictes, així com cobrar tota mena d'impostos. El rei d'Aragó-Catalunya tenia en aquestes parròquies un poder pràcticament nul.

Berenguer era ja baró, mentre que els seus avantpassats sols havien arribat a cavallers. La necessitat de diners ràpids que tenia el rei Pere el portà a vendre moltes propietats del patrimoni reial, per així fer front a les urgents despeses de la Corona. Això permeté a molts barons augmentar llur poder. El mateix dia, el rei li va vendre també cinc masies: les d'en Gilabert, Conill i Valls de Sta. Perpètua i les d'en Torrents i Fàbregas de Cabanyes⁵⁶. El 1347 el monarca va vendre a Berenguer el dret de lluïisme. El 1350 el senyor de Mogoda va comprar a Bernat de Belloc la part del delme de Santa Perpètua que aquest rebia⁵⁷. El poder dels Sant Vicenç s'havia estès lenta però inexorablement arreu de les quatre parròquies.

El 3 de novembre de 1347 trobem, no obstant, un fet un xic desconcertant: Berenguer va vendre a un tal Pere Giralt un gran nombre de masies que tenia en lliure i franc alou a les esmentades parròquies de la baronia. El total de masos venuts fou de trenta-quatre, d'ells tretze de Cabanyes, sis de Sant Fost, sis de Martorelles i nou de Santa Perpètua. Les masies es venien amb homes i dones i el dret personal de rebre homenatge de fidelitat en temps de pau i guerra, hostes i cavalcades⁵⁸. No acabem d'entendre com aquest baró es permetia el luxe de cedir tant de poder en el seu propi territori senyorial, a no ser que tingués necessitat urgent de molts diners.

El 1354 és un any clau en la vida de Berenguer II de Sant Vicenç: aquell any va fer el seu testament i al poc temps va morir. També el 1354 el rei Pere li concedí el dret de barra o pas al Pla de Matabous, prop de Reixac. Com que molts barcelonins havien de pagar aquest tribut, les tropes de la Ciutat Comtal assaltaren i cremaren la casa de Mogoda el 20 de setembre de 1356⁵⁹. La capital de Catalunya, gelosa dels seus privilegis, no permetia tenir un poder feudal tan a prop de les seves muralles.

2.5. Una polèmica herència

Segons diversos autors, el testament de Berenguer de Sant Vicenç atorgava la propietat del castell de Cabanyes i de la casa de Mogoda a la Pia Almoina de Barcelona, amb la condició que amb aquests béns es mantinguessin diàriament tretze pobres⁶⁰. El mateix any Berenguer instituïa la capella de la casa de Mogoda⁶¹. El 1355 Berenguer ja havia mort, perquè aquell any el rei Pere va ordenar al veguer de Barcelona que posés sota la protecció reial la casa de Mogoda i el castell cabanyenc a petició de la vídua Gerarda⁶².

Berenguer havia deixat en morir almenys sis fills: Bernat, Sibil·la que es va fer monja de Sant Pere de les Puel·les, Roger, Ramonet, Joanet i Violant. De vegades s'esmenta un fill de nom Berenguer, però degué morir molt aviat. Sembla que en morir la mare, Bernat va esdevenir el senyor de Mogoda. No sabem perquè, però aquest visqué fins a la seva mort al mas Torra de Cabanyes. El 8 d'octubre de 1359 Bernat de St. Vicenç morí sense haver dictat testament⁶³ i d'aquí rau, en part, la polèmica posterior.

El nou hereu era Roger, infant encara. Per això el Vice-Governador de Catalunya dictaminà que la persona més indicada per exercir la tutoria de Roger i els seus germans era Ramon de Sentmenat, senyor de la casa de Campsentelles. El 1362 el senyor de Campsentelles rebé autorització reial per recuperar la casa de Mogoda i el castell cabanyenc, que en aquell temps eren de la Pia Almoina⁶⁴. Ramon de Sentmenat, però, renuncià a les seves responsabilitats com a tutor de Roger i com a administrador dels seus béns⁶⁵.

El 1363 l'enrenou del cas era tal, que tingué lloc un plet a tres bandes: d'una la Pia Almoina, d'altra Berenguer de Sentmenat, senyor del castell del mateix nom, i d'altra la monja Sibil·la de St. Vicenç, germana de Roger. Aquesta, però, havia renunciat el novembre de 1359 als possibles drets que tenia sobre l'herència de Berenguer, a favor dels seus germans Roger, Ramonet i Joanet⁶⁶.

Els canonges representants de la Pia Almoina al·legaren durant el procés, com a prova dels seus drets, el testament del difunt Berenguer, on es concedia l'heretat a la institució eclesiàstica en cas d'acomplir-se certes circumstàncies com la manca d'hereus o minoria d'edat d'aquests. Al plet només es transcriu part del testament, datat el 25 de maig del 1354.

Es podria pensar que la Pia Almoina sols tindria dret de substitució mentre l'hereu o hereus no tinguessin plena capacitat legal per administrar aquests béns. La cosa no estaria gens clara, i per això va tenir lloc el plet. Tanmateix existia un hereu, Roger, com així el qualifiquen els documents, encara que fos menor d'edat. L'altre preten-

dent a l'herència era Berenguer de Sentmenat, cosí germà de Roger i del difunt Bernat de St. Vicenç. Berenguer, senyor del castell de Sentmenat, esgrimia, com a proves de les seves pretensions, que era el familiar consaguini més proper a l'hereu, i que com a tal exercia de tutor del petit Roger i dels seus germans, un cop Ramon de Sentmenat havia renunciat a la tutela dels nois. També afirmava haver trobat un inventari dels béns dels Sant Vicenç en el mas Torra de Cabanyes.

Finalment, la Pia Almoïna va resultar guanyadora, i al fogatge de 1365-1370 es diu clarament que tant el castell cabanyenc com la casa de Mogoda pertanyien a aquesta institució benèfica⁶⁷. A partir del 1363 els Sant Vicenç desapareixen de la documentació relativa a Mogoda i Cabanyes. ¿Quin va ser el destí de Roger i els seus germans? De moment no tenim prou dades per escatir-ho; potser en un futur es pugui completar el present estudi sobre aquesta família vallesana.

NOTES

1. S. Pibernat, *Notes històriques del Vallès. Parròquia de Cabanyes*. Badalona, 1936. Edició facsimil d'Omnium Cultural, any 1979, p. 20-21.
2. F. Carreras i Candi, *Lo castell de Burriach o de Sant Vicents*. Mataró, 1908.
3. Xavier i Ferran Pérez, *Sant Fost, història d'un poble. Dels orígens a la guerra civil*. Sant Fost, 1990, p. 59 i 187.
4. S. Pibernat, op. cit., p. 14.
5. X. i F. Pérez, op. cit., p. 33-35.
6. X. Pérez, *Pagesos i senyors al St. Fost del segle XV*. Mecanoscrit inèdit, 1990, p. 6.
7. Pere Balañà, *Els noms de lloc de Catalunya*. Generalitat de Catalunya, 1990, p. 111.
8. Arxiu Nacional de Catalunya (ANC). Fons Marquesos de Castelludosrius. Sentmenat, doc. 1.352.1, «Plet per l'herència de Berenguer de St. Vicenç», fol. 13v.
9. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA). Montalegre, pergami n.º 159.
10. ACA, Montalegre, perg. n.º 376.
11. J. Alturo, *L'arxiu antic de Sta. Anna*, Barcelona, 1985, vol. III, doc. n.º 612.
12. ACA, Montalegre, perg. n.º 288 i 434.
13. M. Riu-J. Bolòs, *Observacions metodològiques, esquemes descriptius i notes de treball per a l'estudi de les fortificacions i castells medievals*, dins *Acta historica et archaeologica medievalia*, annex 3. Barcelona, 1986, p. 18. També de M. Riu veure *Los estudios sobre arqueología medieval en España*, a *Acta...* n.º 4, p. 282.
14. Francesc Cardoner, *El castell de Mogoda*, mecanoscrit inèdit, 1979, p. 3.
15. ACA, Montalegre, perg. n.º 376.

16. *Els castells catalans*, Ed. Dalmau, p. 311.
17. Així m'ho va contar Jaume Torrents i Suñol de Can Eloi, gran coneixedor de les muntanyes de Sant Fost i de la història local. Pere Solsona i Colomé afirma haver recorregut alguns trams del túnel.
18. F. Carreras i Candi, op. cit., p. 47.
19. M'ho va contar fa uns anys en Jordi Pedragosa, segons li havia explicat de petit el seu avi.
20. Aquesta versió de la ginestera i la gerra me la va explicar Mariano Farré i Bret de Can Mundo, segons li havia sentit dir al seu pare.
21. F. Carreras, «*Lo castell de Burriac*», p. 48-49.
22. Sobre el turó de la Forca, Antic Farré i Bret, i Cisco Torrents i Solé em vam comentar que creien que era el mateix que el Castellot, però no n'estaven segurs. Jaume Torrents i Suñol situa el turó de la Forca darrera de Can Rovira, prop de la carretera.
23. ACA, Montalegre, perg. n.º 378.
24. ACA, Montalegre, perg. n.º 1441.
25. Ibid.
26. *Els castells catalans*, p. 290.
27. ACA, Montalegre, perg. n.º 444.
28. ACA, Montalegre, vol. 2082, fol. 165 r.
29. R. Ordeig, *Inventari de les actes de consagració i dotació*. Consagració de Martorelles, acta n.º 287. *Revista Catalana de Teologia*, p. 401-402.
30. F. Carreras. *Lo castell de Burriac*, p. 91-93.
31. Ibid, p. 95-96.
32. Xavier i Ferran Pérez, «*Sant Fost,...*» p. 37.
33. J. Alturo, *L'arxiu antic...*, vol. III, doc. n.º 604, p. 165.
34. ACA, Montalegre, pergami n.º 159. L'acta de consagració de Cabanyes la vaig trobar el 5-9-91. Fins aleshores l'única referència que es tenia era la donada per Pibernat en la seva obra, p. 19. L'acta conservada és un trasllat autoritzat pel notari Pere Pont de Barcelona, el 29 d'abril de 1438.
35. X. i F. Pérez, op. cit., pp. 48-50.
36. ACA, Montalegre, perg. n.º 288.
37. ACA, Ibid, perg. n.º 159.
38. ACA, Ibid, perg. n.º 288.
39. ACA, Ibid, perg. n.º 376.
40. ACA, Ibid, perg. n.º 378.
41. ACA, Ibid, vol. 2082, fol. 178 v.
42. ACA, Ibid, vol. 2082, fol. 165 v.
43. ACA, Ibid, perg. n.º 434.
44. ACA, Ibid, perg. n.º 1325 (segons inventari i numeració antiga).

45. ACA, Ibid, vol. 2082, fol. 117 v.
46. ACA, Ibid, vol. 2082, fol. 118r.
47. ANC, Fons Marquesos de Castellidosrius, Sentmenat. Doc. 5634.1.
48. ACA, Montalegre, vol. 2082.
49. ACA, Montalegre, perg. n.º 1332 (segons numeració antiga).
50. ACA, Ibid, perg. n.º 838.
51. ACA, Ibid, vol. 2082, fol. 166 r.
52. ACA, Ibid, vol. 2082, fol. 116 r.
53. ACA, Ibid, ibid.
54. ACA, Ibid, vol. 2082, fol. 164 r.
55. ACA, Ibid, perg. n.º 1377 (segons numeració antiga).
56. ACA, Ibid, perg. n.º 1400 (idem).
57. ACA, Ibid, perg. n.º 1489.
58. ACA, Ibid, perg. n.º 1441.
59. F. Carreras i Candi, op. cit., p. 122.
60. *Els castells catalans*, p. 312.
61. P. Irené Jaricot. *Textes des plus importants documents conservés a Barcelone (A.C.A.). Catalogue des Archives de Montalegre*, any 1944, p. 116. Mecanoscrit conservat a l'Arxiu de la Cartoixa de Montalegre (Tiana).
62. *Els castells catalans*, p. 311.
63. Arxiu Nacional de Catalunya (ANC). Fons Castellidosrius. Sentmenat, doc. 1352.1. Plet per l'herència de Berenguer de St. Vicenc.
64. Pibernat, op. cit., p. 11.
65. ANC, doc. 1352.1, fol. 17 v.
66. ACA, Montalegre, vol. 2082, fol. 115 v.
67. J. Iglesias, *El fogatge de 1365-70*, dins «Memorias de la Real Academia de Artes y Ciencias de Barcelona», vol. XXXIV, any 1962. A l'arxiu de la Catedral de Barcelona, en la secció V (Pia Almoïna) els primers llibres de rebudes i dates de Mogoda són dels anys 1365-66 i 1375-76.

ARXIUS CONSULTATS

- Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA). Fons de Montalegre.
- Arxiu Nacional de Catalunya (ANC). Fons dels Marquesos de Castellidosrius. Sentmenat.
- Arxiu de la Cartoixa de Montalegre. Apunts i notes del Pare Irené Jaricot.

L'ALCALDE FORTUNY

Notes biogràfiques

Anna Bosch Pareras

El present article ha estat elaborat a partir de les dades recollides en el marc d'un treball més ampli, centrat especialment en la figura de l'Alcalde Fortuny, que vaig iniciar mentre estudiava Història Contemporània a la Universitat Autònoma de Barcelona. Tant la persona com l'època són prou interessants per a investigar-hi amb més profunditat. Desitjaria que aquestes notes servissin per a començar.

Vull agrair l'ajut de les persones que tan amablement m'oferiren els seus arxius, entre elles el Sr. Martí Pou (que dissortadament ja no podrà llegir aquest article), la família Fortuny i l'arxiver de Mollet, Isidre García; així mateix m'ha estat molt útil la informació rebuda de les persones que el conegueren. I agraeixo molt especialment les crítiques del professor d'Història de l'U.A.B., Josep M. Fradera, que m'han servit per a millorar aquest treball.

Josep Fortuny i Torrens visqué i morí en una de les èpoques més apassionants i dramàtiques de la història del nostre poble. El seu naixement va coincidir amb la coronació del rei Alfons XII, fou jove mentre la Restauració s'ensorrava i a Catalunya es consolidava el nacionalisme polític, desenvolupà una gran activitat política lluitant

per la República i les llibertats de Catalunya, es casà amb Carmen Velázquez i va tenir dos fills¹, exercí d'Alcalde durant el període revolucionari, i va morir a mans dels vencedors de la guerra civil. Junt amb altres republicans com Tura (que fou Alcalde durant llargs períodes), Pi, Orra, Castells, Ambrós, i al costat de dirigents cenetistes com Alfonso, Falguera, Soto, Valls, va assumir responsabilitats importants en una conjuntura en la qual es decidia el futur de les forces reaccionàries i la viabilitat d'una revolució social a l'Estat espanyol.

«... Els temps estan canviant»

Fou el segon fill d'una família menestral molletana amb prou recursos per a posar-li una pastisseria a la plaça de l'Ajuntament², en una època en que la majoria de la població vivia del camp o treballava a la Pelleria (Teneria Moderna Franco-Española) i a la tèxtil Ros y Campaña. Quasi bé tots els pagesos eren propietaris de les seves terres i es sentien representats per la Unió de Rabassaires, de la qual l'Alcalde Tura fou un dels màxims dirigents a la comarca; l'excepció eren un petit sector de jornalers afiliats a la cenetista Col·lectiva de Camperols. Els treballadors de la Pelleria i de Ros i Campaña estaven amb la C.N.T., només durant la guerra civil la U.G.T., impulsada pel P.S.U.C., va aconseguir una certa incidència, però sense posar en qüestió l'hegemonia dels cenetistes.

La Lliga Regionalista, de la que havien format part el pare de Fortuny³ i el pare de Feliu Tura, tenia una gran influència en el Centre Catalanista de Mollet. En aquest marc, Josep Fortuny va començar a desenvolupar les seves activitats polítiques. A finals dels anys 30, d'aquest Centre en sortí una generació més jove en idees i, molts d'ells també en edat, que optaren per un trencament amb el règim de la Restauració. Qüestionaren el paper preponderant de l'Església, defensaren el dret dels treballadors a tenir les seves pròpies organitzacions sindicals, aspirant a l'autogovern per a Catalunya, i rebutjant el tradicional pactisme de la Lliga amb els governs de Madrid. Aquest grup va convertir el Centre Catalanista en Centre Catalanista Republicà i l'adherí a l'Acció Catalana. Segons podem saber per l'article de Fortuny publicat a «Nostra Idea», el 4 de setembre de 1930 es nomenà un nou consell directiu format per Pedrerol (president) Rosés, Castells, Punsola, Pi, Ambrós, Ràfols i el mateix Fortuny⁴. L'activitat del Centre sembla important en aquest període; edita un nou butlletí «Lluita» en el que també escrivia Fortuny. En un dels seus articles⁵ —que sorprenentment signa en nom d'Acció Republicana—, explícita ben clarament quins són els objectius dels republicans: critica una

Església massa allunyada del «*cristianisme de les catacumbes*», es manifesta contra el règim injust que «*ofega*» amb «*tanta normalitat*», denuncia les deportacions de Macià i Granier Barrera i crida a la unitat per afrontar «*la topada que finalment ha de venir*». Feia dos mesos s'havia signat el Pacte de Sant Sebastià amb l'objectiu d'enderrocar la Monarquia, en el que participaven també Acció Catalana i Acció Republicana. Des d'aquest moment els sectors afins a la Lliga, entre els quals es trobava Mn. Casanovas, el rector de Mollet, varen passar a segon terme en la vida del poble i el protagonisme polític l'adquiriren els joves republicans, mentre els sindicalistes de la C.N.T. es començaven a fer escoltar i a influir indirectament en l'actuació dels partits.

S'havia iniciat una època de canvis que foren esperançadors i traumàtics a la vegada. Això va quedar ben clar a les eleccions municipals d'abril de 1931, que suposaren la liquidació de la Monarquia. A Mollet va guanyar la candidatura del Centre Catalanista Republicà⁶ que formava part del nou Partit Catalanista Republicà (nascut de la fusió d'Acció Catalana i Acció Republicana de Catalunya)⁷. Després de la victòria republicana, a Mollet es reproduí la cerimònia de traspass de poders que Companys havia iniciat en proclamar la República des del balcó de l'Ajuntament de Barcelona. Fortuny participà en el grup format per Tura, Guasch, Sisó, Pi i altres regidors electes el 12 d'abril que es presentà a l'Ajuntament de Mollet requerint a l'Alcalde monàrquic «*que en virtud de órdenes que tenían del gobierno provisional querían hacerse cargo de la Alcaldía y demás dependencias municipales con toda su documentación y enseres por virtud de haberse proclamado en Barcelona, Madrid y otros puntos la República federada y para cumplir las expresadas órdenes venían a solicitar se entregara el mando a los expresados señores*»⁸. L'Alcalde va cedir l'Alcaldia i les dependències municipals, amb tota la documentació. El mateix 14 d'abril es constituí el nou Ajuntament provisional format per aquells qui havien estat candidats del Centre, excepte Pel·legrí Pi, en lloc del qual figura Teodor Anglada que no era candidat. Feliu Tura va ser elegit Alcalde⁹. El 16 d'abril el Consistori es constituí de manera definitiva invocant la Llei de 2-10-1877. Josep Fortuny, Joan Comadran i Pel·legrí Pi passaren a formar-ne part perquè els consellers electes per la Lliga no volgueren possessionar-se de llurs càrrecs i va caldre incorporar tres nous consellers per a substituir-los. Feliu Tura fou confirmat com Alcalde; en el repartiment de responsabilitats a Josep Fortuny el nomenaren 3er. Conseller, vocal de la Comissió de Governació i Delegat d'Instrucció Pública¹⁰; més endavant, pel setembre va assumir, junt amb Joan Castells i Pel·legrí Pi, la tasca d'esbrinar les responsabilitats dels qui gestionaren l'Ajuntament durant l'època de la Dictadura¹¹.

«Amic Sancho: hem topat amb l'Església»

Des del primer moment de la seva constitució, l'Ajuntament republicà es definí i va actuar molt críticament respecte l'Església, la qual cosa era perfectament explicable tenint en compte que aquesta havia estat un dels puntals més forts de la Restauració monàrquica. No podem oblidar tampoc que Mn. Casanovas utilitzava les prerrogatives de la seva autoritat religiosa a favor de la Lliga, un partit que no acceptava el resultat de les eleccions i va romandre al marge de l'Ajuntament, que defensava els interessos dels empresaris (el Sr. Ros, amo de la fàbrica Ros y Campaña, tenia molta influència en la Lliga), i dedicà els seus esforços a descreditar i boicotejar la tasca dels republicans elegits pel poble.

El maig de 1931 l'Ajuntament declara indesitjable la Companyia de Jesús¹², participant en el debat que s'havia obert en el si d'Esquerra Republicana sobre com plantejar les relacions amb l'Església. Segons la historiadora Anna Sallès¹³ molts grups republicans adherits a Esquerra es manifestaren sobre la qüestió, uns a favor, altres en contra; a Mollet no fou el partit sinó el mateix Ajuntament que prengué posició al respecte, ja que tots els seus membres eren republicans. Hi hagueren molts punts de fricció entre l'Ajuntament i la Parròquia. El mes de juny es parlà en el Consistori d'uns fets conflictius esdevinguts durant la processó de Corpus¹⁴. L'Alcalde Tura va decidir participar-hi per tal de demostrar que s'havien de respectar totes les ideologies, però altres consellers no hi estaven d'acord, entre ells Fortuny¹⁵. Pel que fa al procés de laïcització de l'escola pública, hi havia resistències esperonades des de la Parròquia; en el Ple de 31 de juny de 1931 trobem una proposta de Fortuny i Castells demanant es recordés als mestres que en l'ensenyament de la religió s'havien d'atendre a les disposicions del Ministeri d'Instrucció Pública¹⁶.

L'actitud crítica de Fortuny respecte l'Església es fonamenta en el fet que aquesta donava suport a les forces reaccionàries, perquè «no es conformen a abdicar de la seva omnipotència i del seu poder que manté esclau el poble»¹⁷. Quan critica la subscripció diocesana oberta per tal de comprar un auto al Bisbe, digué que no ho feia pas per «clerofòbia», sinó perquè li semblava «irrisori fer aquesta crida quan hi ha tantes i tantes inajornables necessitats dins la classe obrera i social per a complir», i afegí: «Si demanem caritat per aquell senyor que viu en un gran palau ¿què donaran als pobres fent ús de la caritat sobre la qual està basada tota la doctrina cristiana?»¹⁸. Reflexions totes elles pròpies d'una persona que respecta els valors del cristianisme però que s'indigna davant la seva transgressió per part de les jerarquies eclesials. Així, doncs, l'enfrontament dels republicans i de Fortuny amb l'Església cal situar-la en el terreny polític, no pas en el terreny religiós.

Amb el pas del temps els problemes de l'Ajuntament amb la Parròquia s'aguditzaven. A vegades eren només petits detalls sense massa importància aparent, però es tractava de la punta de l'iceberg que suggeria una guerra sorda; Fortuny denunciava en un Ple que les pedres propietat del capellà amuntegades a la plaça de la República (on hi havia l'església) eren un perill públic¹⁹. Més endavant el propi Fortuny donava compte al Consistori de «*la campanya que s'està fent per part d'elements clericals amb fulles impreses contra la Llei de secularització de Cementiris i Enterraments Civils*»²⁰. El setembre de 1934 es constata una altra topada de l'Ajuntament amb el rector que feia cine per a la mainada en els baixos de la rectoria sense tenir autorització²¹. La primavera de 1934, coincidint amb les tensions provocades arrel de la Llei de Contractes de Conreu, Fortuny demanà a la Parròquia que fes sonar les campanes quan s'encenguessin els focs, coincidint amb la manifestació convocada l'1 de maig a la plaça Catalunya de Barcelona²². El rector es negà a tocar les campanes i a la propera sessió Fortuny va fer constar en acta el disgust de la Corporació per aquesta negativa²³. Atent a la queixa del regidor Ambrós, que denunciava el toc de campanes a deshora, Fortuny proposà reglamentar-lo establint un horari de 9 a 17 hores²⁴. La «guerra de les campanes» devia continuar ja que dos anys més tard, quan el febrer de 1936 l'Ajuntament d'esquerrers va recuperar les funcions abolides pel govern de Lerroux l'octubre de 1934, Fortuny va proposar al Ple de l'Ajuntament que recordés al Rector que s'havia d'atendre a l'horari establert per al toc de campanes.

Un altre aspecte de les conflictives relacions de l'Ajuntament amb la Parròquia fou el paper que tingueren els consellers de la Lliga durant les etapes intermitents en què es responsabilitzaren de les conselleries. En alguna ocasió s'atribuïren, en actes religiosos, la representació municipal que l'Ajuntament no els havia conferit. Aquest és el cas de la participació de tres consellers de la Lliga en una cerimònia celebrada a l'església de Gallecs que motivà les crítiques de Fortuny afirmant «*que amb prou feines es representaven a ells mateixos*»²⁵. Una anècdota significativa de les relacions existents entre la Lliga i una Parròquia que no es va mantenir neutral en cap moment. Posició coincident amb les directrius de l'Església espanyola que va tenir un important protagonisme en la constitució de la C.E.D.A. i fou un dels pilars fonamentals de l'aixecament feixista de 1936.

L'actitud bel·ligerant de Fortuny no significa que fos incapaç d'establir bones relacions amb els homes d'Església. De la mateixa manera que tenia un enfrontament polític i personal amb Mn. Casanovas, les relacions amb els vicaris havien estat bones. D'altra banda, en el transcurs de la guerra civil, el Rector i altres persones religioses sempre trobaren en ell respecte, comprensió i ajut²⁶.

Seria interessant establir les circumstàncies concretes en que fou destruïda l'església de Mollet durant la guerra. En tot cas, ningú pot responsabilitzar-ne Fortuny; fets com aquests estan molt lluny de la política d'Esquerra Republicana en aquell període, de les idees que tenia Fortuny i de la seva forma d'actuar.

De les fàbriques sorgeix una força nova

Al llarg de la dècada, les tensions socials varen adquirir gran importància i foren motiu de preocupació i debat en el Consistori; el juny de 1931 es parlava de conflictes obrers plantejats a la localitat en els quals l'Alcalde Tura participà com a mitjancer: conflicte a l'empresa Ros y Campanya²⁷, detenció del president del sindicat²⁸, i de l'aparició de noves organitzacions obreres com el Centre de Dependents i Tècnics del Comerç i la Indústria de Mollet i Comarca²⁹. Les condicions de vida dels treballadors s'agreujaven i l'atur era un problema sentit dins el Consistori fins al punt de crear una comissió «*per a buscar solucions als obrers afectats per l'atur forçós, estudiant si es podien fer obres públiques*»³⁰, presidida per l'Alcalde i en la qual participava Fortuny. El juny de 1934 davant la vaga de treballadors de la Teneria Moderna (empresa en la que treballaven alguns membres del Consistori), la Generalitat, a petició de l'empresa, havia enviat la Guàrdia d'Assalt sense saber-ho l'Ajuntament. Fortuny explicà al Ple que la direcció de la Pelleria havia enganyat la Generalitat però que finalment «*l'autoritat local va imposar-se fent marxar les forces de la vila*»³¹. A petició del regidor Orra, el Consistori decidí «*protestar a la Generalitat per haver enviat les forces d'assalt per a reprimir una vaga a la Pelleria, a petició de l'empresa i sense que ho sabés l'Ajuntament*». Testimonis consultats afegeixen que en assabentar-se Fortuny del que passava va prendre la vara de l'Alcalde i va plantar-se enmig del camí de les forces d'assalt que es dirigien cap a la Pelleria, posà la vara a terra i els digué que abans de passar haurien de trepitjar aquella vara que representava l'autoritat municipal³².

Els treballadors de Mollet no restaren al marge dels esdeveniments d'octubre de 1934. L'endemà del 4 d'octubre, el dia que Lerroux va incorporar al seu govern tres ministres de la C.E.D.A., Mollet, com moltes altres localitats, estava en vaga. D'acord amb el pacte establert entre la Generalitat i les esquerres espanyoles, el dia 6 Companys s'aixecà contra el govern de Lerroux emparant-se en les mobilitzacions populars. A Mollet la vaga ja durava dos dies i era difícil mantenir-la; els regidors d'Esquerra la consideraven perduda, però així i tot, des del balcó de l'Ajuntament proclamaren l'Estat ca-

talà³³. La C.N.T. va fer el que va poder per tal que la mobilització no fracassés i ho aconseguí momentàniament: el proper dia laborable, que era dilluns, la vaga continuava. Però les notícies que arribaven de fora no eren massa esperançadores malgrat l'aferrissada resistència dels obrers asturians. L'aixecament fracassà a tot l'Estat. Aquest fracàs significà la suspensió provisional de l'autonomia, l'empresonament del govern de la Generalitat, centenars de morts, desenes de milers de treballadors a la presó, i la declaració d'estat de guerra que es mantingué fins l'abril de 1935. Els protagonistes dels fets d'octubre a Mollet també foren empresonats. Primer els activistes de la C.N.T., després els consellers d'Esquerra Republicana que havien marxat a França però tornaren al cap de pocs dies. La jurisdicció militar incoà sumari contra l'Alcalde Tura, Fortuny, Pi, Pedrerol, Punsola i Castells. Després de passar a la jurisdicció civil³⁴, l'afer va acabar en un judici que els declarà innocents, enmig de l'entusiasme del públic que aplaudí els jutges per la seva decisió³⁵. Quan l'Ajuntament recuperà les seves funcions hagué d'actuar amb contundència per restablir efectivament les llibertats dels treballadors. El març de 1936, Fortuny, en funcions d'Alcalde, va tenir dificultats per aconseguir que el cap de la Guàrdia Civil obrís expedient disciplinari a dos guàrdies que havien arrancat cartells de la C.N.T. on aquest sindicat anunciava un mítin³⁶.

Amb motiu d'una altra vaga a Teneria Moderna, el febrer de 1936 Fortuny demanà al Consistori que mantingués una actitud enèrgica «d'acord amb el que desitja la massa obrera»³⁷ i que «si degut a l'estat de crisi que travessa la població per trobar-se la Pelleria parada saben d'algun individu que estigui necessitat, en doni compte a l'Alcaldia per a estudiar detingudament els cassos, i es procuri atendre'l en tot quan es pugui»³⁸. Més endavant va donar compte de «les gestions fetes durant el temps que ha actuat d'Alcalde-President, prop la readmissió d'obrers acomiadats per la casa Teneria Moderna Franco-Española i els resultats positius obtinguts»³⁹. Degut a la no assistència de l'Alcalde Tura als Plens —en alguns casos s'explicita que és per malaltia— Fortuny presidí moltes de les sessions que es celebraren entre el febrer i l'abril de 1936.

En alguns moments Fortuny tingué problemes amb la C.N.T., especialment durant el període revolucionari. L'abril de 1937 quan exercia d'Alcalde intervingué a favor d'uns treballadors que la Pelleria havia acomiadat; en aquells moments la fàbrica estava cooperativitzada sota el control de la C.N.T.⁴⁰. L'enfrontament devia ser fort, doncs Alfonso en nom del sindicat proposà una moció de censura contra Fortuny. L'Alcalde va al·legar que la presidència de l'Ajuntament en aquells moments era molt pesada, que ell era un home sincer i

lleial, «*polític de tota la vida*» i li pregà que ho medités bé abans de demanar la votació de la moció, que només estaria justificada si Alfonso considerava que Fortuny no complia el seu deure. La moció no prosperà i tot va quedar en una discussió.

Que l'Ajuntament es fes ressò i a vegades intervingués en els conflictes obrers pot fer pensar en una relació estreta entre Esquerra Republicana i la C.N.T. Segons Anna Sallés, un sector d'Esquerra propugnava que la C.N.T. es convertís en el seu sindicat⁴¹. Però això era inviable, doncs els interessos dels uns i dels altres no eren del tot coincidents. Aquestes divergències es varen posar de manifest a mida que avançava el procés revolucionari paral·lel a la guerra civil.

«Qui perd els orígens perd la identitat»

Fortuny posava en primer terme el seu catalanisme. Ja hem vist com des de molt jove va participar en el procés de consolidació del catalanisme d'esquerreres que ell entenia com una alternativa progressista a la Lliga Regionalista. El Centre Catalanista Republicà de Mollet envià una delegació al Congrés d'Esquerra Republicana celebrat els dies 13 i 14 de febrer de 1932⁴². Així doncs, entre el període que va de l'abril de 1931 al febrer de 1932, els republicans nacionalistes de Mollet havien abandonat el Partit Catalanista Republicà, sota la bandera del qual s'havien presentat a les eleccions municipals, per a integrar-se a l'Esquerra Republicana. Aquest fou el camí que va portar Fortuny a l'Esquerra.

Algunes opinions seves sobre el catalanisme queden ben expressades en l'article escrit el novembre de 1931 a «Lluita»⁴³ polemitzant amb «Nostre Ideal», portantveu de la Lliga, que criticava l'Estatut. Irònic i contundent en les seves afirmacions, és directe en els seus atacs. Aporta moltes idees, té un ric vocabulari, però els seus arguments es dilueixen sovint, enmig d'un llenguatge massa barroc. Alguns que el varen conèixer opinen que quan ell parlava era com si parlés Companys⁴⁴. En l'article esmentat, enfront del «patriotisme» de la Lliga fonamentat segons diu Fortuny en fets «*històrics i biològics*», presentà una concepció nacionalista basada en la voluntat, la solidaritat i la dignitat. Denuncia el caràcter classista de la política de la Lliga i propugna com alternativa un model «*que va d'acord amb l'acompassat batec de l'Univers*». El qualificatiu de classista en el context de l'article només pot fer referència a les classes que tenien el poder fins aquell moment. Parla d'uns «*homes nous nascuts de la revolució*» que «*guaiten la societat a reformar, trencant tota rutina que consisteix a donar per resolts molts problemes que interessin al nostre país*».

Contra l'Estat centralista i opressor hi oposa «una llei que tingui en compte la geografia, els costums, les circumstàncies de cada un dels pobles que integren l'Estat». A partir d'aquesta seva concepció política podem situar els constants enfrontaments amb la Lliga que va encapçalar com a portantveu d'E.R.C. i més endavant com Alcalde durant el procés revolucionari. Allò que hi havia darrera el catalanisme republicà de Fortuny era més que la seva manera de treballar per Catalunya, encara que ell ho formulés així. Era una posició presa davant els problemes socials i polítics de l'època. I mentre va estar a l'Ajuntament actuà coherentment amb aquesta posició.

Fortuny, a més de reflexionar i discutir sobre catalanisme, també actuava, impulsant la catalanització dels rètols de la Caixa d'Estalvis, del Dispensari i dels altres serveis municipals⁴⁵, organitzant cursos de català⁴⁶ o intervenint en el debat sobre el canvi dels noms dels carrers, que pel seu contingut cultural i polític fou un tema molt debatut⁴⁷. L'aprovació de l'Estatut d'Autonomia de 1932 va ser un fet molt important per als catalanistes d'esquerra i un triomf per a l'Esquerra Republicana. No és d'estranyar, doncs, que Fortuny i el seu grup proposessin i aprovessin en el Pla municipal de juliol de 1931⁴⁸ una moció manifestant «que el seu contingut és l'expressió de la voluntat de la nostra terra».

Les dretes espanyoles havien guanyat les eleccions de novembre de 1933 i des del govern intentaven canviar l'orientació de la República. A Catalunya s'havia format un nou govern de concentració d'esquerres el gener de 1934. Un mes després hi hagueren eleccions municipals. A Mollet com a resultat d'aquestes eleccions s'amplià a quinze el nombre de consellers, onze dels quals foren del Centre Catalanista Republicà⁴⁹. En la sessió de constitució del nou Ajuntament, Fortuny criticà l'actuació caciquil de la Lliga durant la campanya electoral i afirmà que no es farien concessions. Tura seguia a l'Alcaldia i Fortuny fou nomenat Alcalde segon i president de les Comissions de Governació, Cultura, Enllumenat i Responsabilitats⁵⁰. Les tensions amb la Lliga s'agreujaren com a conseqüència de la Llei de Contractes de Conreu. Fortuny, en el Ple d'abril de 1934 defensà la proposta presentada per la delegació del Vallès Oriental d'Estat Català (amb qui tenia bones relacions des de molt jove) a favor d'enviar una protesta al govern de Madrid per haver permès la manifestació de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre. Afirmà que «veu amb disgust l'actitud de la Lliga Catalana que s'allunya de les tasques del Parlament català i per aliances amb partits enemics de la terra catalana»⁵¹. El conflicte dels rabassaires estava al bell mig de la lluita entre dretes i esquerres a tot l'Estat, i també era un motiu que enfrontava el govern català d'esquerres amb el govern de la República en mans de

la dreta. La situació a Madrid esdevenia cada vegada més conflictiva. A Catalunya el sector agrari conservador va entrar a la C.E.D.A. Fortuny proposà «*censurar les actituds i procediments antipatriòtics de la Lliga*»⁵². A la sessió següent que presidí Fortuny en absència de Tura es comentà que la minoria de la Lliga no participava en els Plens «*per por d'acceptar les responsabilitats del moment*»⁵³. Així devia ser, doncs entre els dies 13 i 20 de setembre dimitiren definitivament els consellers de la Lliga⁵⁴. L'Ajuntament havia acordat la formació d'un cos de voluntaris disposat per a la defensa de les llibertats catalanes i encomanat a Fortuny la seva organització donant-li per a això les competències i els recursos necessaris⁵⁵. D'aquesta manera els republicans es preparaven per als enfrontaments d'octubre de 1934 com a conseqüència dels quals el govern de la C.E.D.A. dissolgué els Ajuntaments democràtics. A Mollet l'Ajuntament fou substituït per una Comissió Gestora presidida per Joan Gay que, al maig de 1935 (en recuperar la Generalitat algunes de les competències suspeses), passà a anomenar-se Consistori del qual Josep Ribas de la Lliga fou nomenat Alcalde⁵⁶.

L'activitat de les esquerres fou molt forta en aquest període. Les reunions polítiques eren quasibé clandestines però s'intentava de totes formes fer-se sentir malgrat els perills que suposava. Al cinema Ateneu de Mollet es féu un mítin en el que participaren Eugeni Xammar, Nicolau d'Olwer, Carles Pi Sunyer, Miquel Pedrola del P.C.C., Ramon Mas de la Unió de Rabassaires, Antoni Olarte de U.G.T. De Mollet, a més de Fortuny parlaren els regidors d'Esquerra, Pedrerol, Orra i Pi, Marian García i una dona, Gavina Viana, de la Unió Socialista⁵⁷. La convocatòria d'eleccions per al febrer de 1936 obrí noves perspectives tenint en compte que les esquerres s'havien unit en el Front Popular a Catalunya i a tota Espanya. Hi participaven republicans, socialistes, comunistes i esquerres catalanes. Els anarquistes es mantingueren al marge però no hi estaven en contra. El programa del Front Popular contemplava, entre altres qüestions, l'alliberament dels 30.000 empresonats arrel de la revolució d'Astúries, la reintegració del Govern de Catalunya a les seves funcions i l'acceleració de la transferència de competències a la Generalitat. A Mollet, com a tot arreu, la campanya electoral es va fer amb un gran entusiasme, fins i tot els del Front Popular utilitzaren un cotxe vell per a repartir propaganda⁵⁸.

La victòria del Front Popular el 16 de febrer permeté restituir els Ajuntaments d'esquerres. El de Mollet es reuní l'endemà mateix per recuperar les seves funcions, saludar el «*govern legítim de Catalunya*», encara empresonat, i començar a prendre mesures desseguida⁵⁹. Les crítiques a la Gestora que havia comandat el municipi des de l'octu-

bre de 1934 foren molt dures. Fortuny en nom d'E.R.C. s'encarregà de passar comptes de la seva actuació exigint que s'anul·lessin diversos acords que aquesta havia pres en relació a finances i personal empleat de l'Ajuntament⁶⁰. Després que fou alliberat el govern de la Generalitat⁶¹, les relacions amb la Lliga semblen millorar. Fortuny s'entrevistà amb Giralt, el qual li donà explicacions sobre els motius que havia tingut la Lliga per no possessionar-se de les conselleries que havia abandonat el setembre de 1934 i li demanà facilitats per a poder tornar al Consistori⁶².

De com la petita burgesia esdevé revolucionària

El 18 de juliol de 1936 els militars s'aixecaren contra la República però no aconseguiren els seus objectius en no trobar el suport que esperaven dins l'exèrcit, i, sobretot, perquè el poble va sortir al carrer armat per tal d'aturar la sublevació. A Mollet, emparant-se en el decret de 27 de juliol de 1936, foren cessats i destituïts els consellers que no eren del Front Popular. Es redistribuïren les feines: Fortuny i Pi varen dimitir com Alcaldes segon i tercer «*per atendre les tasques greus del Comitè de Milícies Antifeixistes*»⁶³. El Comitè acabat de formar es posà de seguida a disposició de l'Alcalde i s'obrí una subscripció popular per a les víctimes contribuïnt-hi l'Ajuntament amb 1.000 pessetes⁶⁴. Fins l'octubre es donà un procés de reorganització de les forces d'esquerra locals. L'Ajuntament perdé poder en favor del Comitè de Milícies Antifeixistes. L'Esquerra devia concedir molta importància al Comitè doncs aquells dies Fortuny no assistia als Plens i s'hi dedicava exclusivament. Hi havia hagut una revolució, no foren les institucions sinó els sindicalistes i grups revolucionaris els qui varen aturar el cop. Aquest nou poder real que estava al carrer havia de buscar una forma pròpia d'expressió política i, per la seva banda, E.R.C. no volia quedar al marge d'aquesta nova realitat.

El paper que havia de jugar l'Ajuntament en la conjuntura revolucionària no s'aclarí fins la sessió del 3 d'octubre en la que dimitiren els consellers i el Consistori es reestructurà amb la incorporació de totes les forces socials antifeixistes⁶⁵. Fortuny va enaltir l'actitud dels regidors que «*fan tots el sacrifici de llurs càrrecs en bé de la col·lectivitat, i creient que així serviran llealment a la causa que els nostres germans defensen amb la seva vida. Reitera la seva més ferma adhesió a les idees democràtiques de llibertat, i en nom de la disciplina que a tots uneix, ofereix a la Presidència en nom propi i dels seus companys per anar al lloc on es mani de la mateixa forma que saben deixar els càrrecs quan les circumstàncies aconsellen fer-ho per a donar un major contin-*

gut polític i social a les corporacions que ens representen a tot el poble». Un discurs adreçat a fer desaparèixer les reticències que tenien alguns consellers d'E.R.C. per abandonar una part del seu poder en favor de les organitzacions obreres. En ocasions com aquestes Fortuny tenia problemes per a convèncer els seus propis companys⁶⁶, però com a dirigent polític que era acceptava la responsabilitat. En el nou Consistori hi participaren Feliu Tura (Unió de Rabassaires), Josep Fortuny (E.R.C.), Josep Manau (E.R.C.), Eliseo Valls (C.N.T.), Rafael Alfonso (C.N.T.), Jacint Marquina (E.R.C.), Josep Domínguez (C.N.T.), Alfons Falguera (C.N.T.), Pere Roca, Pel·legri Pi (E.R.C.), Joan Roca (Unió de Rabassaires), Josep Soto (C.N.T.), Agustí Bachs (C.N.T.), Joan Ambrós (E.R.C.), Rossend Ràfols (E.R.C.), Josep Morera (P.S.U.C.), Josep Angosto (P.S.U.C.), Ferran Ràfols (P.S.U.C.), Josep Coll (P.O.U.M.) i Bonaventura Ametller (P.O.U.M.). L'Acció Catalana tenia assignats dos llocs que no va cobrir. Feliu Tura fou elegit Alcalde i formà un nucli dirigent amb els Consellers-Regidors, dos dels quals eren d'Esquerra (Josep Fortuny i Josep Manau) i els altres dos de C.N.T. (Eliseo Valls i Rafel Alfonso). Fortuny «*pren la paraula per a exposar la posició de llur minoria, la qual està disposada al sacrifici que calgui en bé de la població i de la causa, i ofereix la seva col·laboració lleial a totes les demás minories per a lluitar i fer-se dignes a la reraguarda dels que defensen les llibertats al front*». Replicant a les paraules dels altres grups afegí que «*com a un partit que representa la petita burgesia en el Consistori es dona compte del moment i no l'espanten totes les millores que sien necessàries per elevar la condició dels treballadors*». Fortuny, en nom de l'Esquerra, assumia el paper de representant de la petita burgesia disposada a acceptar i col·laborar amb els partits de la classe treballadora. Una aliança que es mantingué fins a la derrota republicana però que fou, tanmateix, contradictòria⁶⁷.

L'Ajuntament ja no era una institució oficial, tenia una nova component que representava les forces en lluita contra la rebel·lió militar i afrontava un període excepcional durant el qual es barrejaven de forma contradictòria dos objectius: la defensa de la República i la revolució obrera; Soto de la C.N.T. va definir l'Ajuntament com a «*òrgan suprem de la revolució*»⁶⁸. El desembre de 1936, la C.N.T., a través de la Cooperativa de Consum de Mollet demanà la cooperativització del comerç local⁶⁹, i el P.O.U.M. s'hi manifestà a favor. Davant la proposta de cooperativització el paper d'E.R.C. era delicat perquè els petits comerciants no podien acceptar-ho, però Esquerra no volia ni podia trencar l'aliança amb la C.N.T. Cada minoria presentà un dictàmen i Fortuny defensà el d'Esquerra⁷⁰ al·legant que «*la cooperativa no es troba en situació econòmica per portar endavant la cooperativització i per altra part el comerç tampoc ho ha demanat, i si volen*

cooperativitzar-se, normes legals tenen per a fer-ho». La proposta va quedar damunt la taula perquè no era possible arribar a una entesa. Pel to dels debats s'aprecia la voluntat de buscar acords que permetessin mantenir la unitat de les forces d'esquerra i fer front comú contra la rebel·lió militar, però la situació no era fàcil i els problemes sorgien per tot arreu. En aquest moment aparegueren tensions amb la Unió de Rabassaires que, tot i estar lligada políticament a E.R.C., tenia els seus propis interessos, enfrontats sovint amb els de la Col·lectiva de Camperols i divergents del propi Ajuntament, en especial quan aquest els volgué imposar la Contribució de Guerra⁷¹. La situació arribà fins al punt que Feliu Tura dimití de l'Alcaldia i de l'Ajuntament⁷² el gener de 1937.

Calia elegir un nou Alcalde; Fortuny que havia tingut un paper important a l'Ajuntament des de 1931 i que s'havia destacat positivament com a mitjancer en les vagues obreres, era el candidat d'Esquerra. Per les intervencions de les diferents minories en la sessió del Consistori que va elegir nou Alcalde⁷³ sembla que les negociacions entre minories per a l'elecció de Fortuny foren difícils. Esquerra havia reclamat l'Alcaldia en funció dels resultats obtinguts a les eleccions del 16 de febrer; C.N.T. i P.O.U.M. digueren haver acceptat aquesta proposta a fi d'evitar que E.R.C. es desresponsabilitzés de la situació; C.N.T. argumentà que li semblava necessària la participació de la petita burgesia per a inclinar la revolució en un sentit favorable. Pi, en nom d'Esquerra arribà a afirmar que *«tots estem conformes en enderrocar el règim capitalista i substituir-lo pel règim socialista o socialitzant»*. Es repartiren les tasques de govern entre tots els partits i s'acordà funcionar en règim de consell obert nomenant-se una comissió per a estudiar la participació popular en els Plens. El nou Alcalde agrai *«als seus companys de consistori l'aclamació al càrrec i les frases de col·laboració que dels llavis de tots han sortit, per la seva part promet atendre el dret de totes les minories amb perfecta equanimitat, demanant per això la col·laboració de tots, als efectes que la seva autoritat es vegi en tot moment enfortida amb la leal col·laboració de tots»*.

La manca de proveïments, especialment alimentaris, era un problema greu. Per a controlar el seu repartiment equitatiu s'havien format les Comissions de Proveïments que en molts casos, també al Vallès Oriental i a Mollet en concret, estaven controlades per la C.N.T. Comorera del P.S.U.C., conseller del Govern de la Generalitat, havia tret un decret per a reglamentar el funcionament i composició d'aquestes Comissions. Darrera d'això s'hi veia la pugna entre el P.S.U.C., que pretenia centralitzar tot el poder en el Govern de Catalunya, i la C.N.T. que defensava un poder popular paral·lel. El Consistori va discutir el tema i l'Esquerra demanà a la C.N.T. que acatés

el decret de la Generalitat⁷⁴. Com que la C.N.T. no va acceptar-ho s'hagué d'arribar a un pacte segons el qual es discutiria en un proper Ple el tema de la Comissió de Proveïments paral·lelament al de la cooperativització del comerç local⁷⁵. Fortuny intervingué en el debat i per a fer-ho cedí la presidència a un regidor, en aquest cas Angosto, (fet que s'esdevindria moltes vegades doncs Fortuny no era capaç de mantenir-se en un paper de presidència formal acostumat com estava a defensar posicions). La seva intervenció és molt significativa: *«L'Esquerra representa la petita burgesia que sempre ha lluitat a la nostra terra per la llibertat i el millorament social i podria dir-se que, a partir del 19 de juliol, és l'única fracció del front antifeixista que n'ha sortit perjudicada, doncs mentre els obrers n'han obtingut millores immediates, són ben palesos els sacrificis de la petita burgesia i malgrat tot lluita i continuarà lluitant. Ara bé, cal una ordenació de la vida a la nostra terra, doncs no és just que mentre uns pobles tinguin el suficient, els altres es careixi del més indispensable i per indagar-ho calen disposicions que per ésser de caràcter general forçosament han de dictar-les el Govern de Catalunya i en els pobles no ens queda altra solució que complir-les»*. S'omplia d'autoritat moral reclamant el paper altruïsta de la petita burgesia, per a defensar millor la necessitat d'una organització descentralitzada que permetés optimitzar els recursos. Però el tema tampoc es resolgué i a les reunions dels Delegats de Proveïments del Vallès Oriental que es feren a Granollers els dies 28 i 30 de gener⁷⁶ s'acorda rebutjar el Delegat comarcal nomenat per Comorera i formar una Comissió que exposaria les queixes al President de la Generalitat.

Quan falta pa trontollen les esperances

El tema de l'avituallament era present a quasi bé totes les sessions de l'Ajuntament. En dues ocasions, tractant sobre la distribució de la farina, la qüestió podria afectar l'Alcalde. En un cas Fortuny⁷⁷ va cedir la Presidència mentre es debatia sobre el control de la sortida de farina de les farineres i el seu correcte repartiment. En una altra sessió⁷⁸, a la qual no assistí Fortuny, Valls de C.N.T. proposà que la farina destinada a pastissos i altres articles es dediqués a fer pasta de sopa; la proposta no s'aprovà i es va passar a la Comissió de Proveïments perquè l'estudiés. L'actuació de C.N.T. a la Comissió de Proveïments de Mollet fou qüestionada en diverses ocasions per Esquerra que recollia les queixes dels comerciants de la vila⁷⁹. En un cas es tractava del destí de sis sacs de sucre que la Comissió havia requisat a uns botiguers; Domínguez, per C.N.T., argumentà que els comerciants no tenien autorització per a obtenir-lo ja que era un pro-

ducte racionat. Fortuny explicà com s'havien fet les «*certificacions acreditatives del caràcter industrial a l'empar de les quals es va obtenir el sucre*». Donant-se per satisfet, el conseller de Proveïments acceptà retornar el sucre requisat. Podem preguntar-nos si algun dels comerciants afectat en aquest cas no era el mateix Fortuny que l'havia de menester per a la pastisseria. Si així fos, cal remarcar els esforços de tots per tal que els interessos personals no creessin conflictes accessoris.

Però després de la dimissió de Feliu Tura, les tensions amb la Unió de Rabassaires en lloc de resoldre's adquiriren un aspecte de trencament polític i personal. Els consellers d'E.R.C. criticaren obertament la Unió de Rabassaires per haver-se retirat de l'Ajuntament sense nomenar substituïts i per la seva actitud en el conflicte amb la Col·lectiva de Camperols. El P.S.U.C. defensava els Rabassaires. En aquesta sessió Fortuny no s'incorporà a la presidència fins que es va acabar la discussió⁸⁰. Aquella setmana hi hagueren converses i reunions amb els Rabassaires fins que entre tots varen crear les condicions per tal que Tura i Bonvilà es reincorporassin a l'Ajuntament en la propera sessió⁸¹. Tura defensà la posició del seu sindicat i parlà de campanyes personals contra ell. Pi féu referències a un intent de negociació entre Esquerra i Rabassaires que va fracassar. Una vegada donades les explicacions d'uns i d'altres amb voluntat de reconciliació, Fortuny, al·legant que els membres de la Unió de Rabassaires no hi eren per votar-lo el dia de la seva elecció, va demanar i obtingué el vot de confiança per a continuar a la presidència. No hi havia acord pel que fa a la cooperativització del comerç però en canvi es prengueren altres mesures revolucionàries com la municipalització de la vivenda⁸² o el posar en funcionament la moneda fraccionària emesa per l'Ajuntament de Barcelona⁸³. Mentrestant els cenetistes i el P.O.U.M. cooperativitzaven el Teatre Cinema, i la Cooperativa de Camperols incautava terres dels rabassaires que considerava mal aprofitades⁸⁴.

Els fets de maig de 1937 posaren de manifest les divergències entre els partidaris de fer la revolució per guanyar la guerra i els qui defensaven com a objectiu prioritari i fonamental derrotar els feixistes. A Mollet tots els grups tingueren molta cura en evitar que aquestes divergències comportessin enfrontaments armats com els que succeïren a Barcelona. L'Ajuntament convocà un Ple extraordinari⁸⁵ en el qual Fortuny digué: «*Davant els moments àlgids que estem vivint i que reclamen la serenitat i comprensió de tots es convoca el Ple d'aquest ajuntament per a que les seves minories respectives que el formen es manifestin en el sentit i en responsabilitat plena de que en la població s'ha d'evitar per tots els mitjans el que poguessin ocórrer incidents desagradables entre companys al fi i al cap tots components del front antifeixis-*

ta». E.R.C., P.S.U.C. i Unió de Rabassaires es posaren al costat del Govern de la Generalitat. C.N.T. parlava de revolució a la reraguarda i el P.O.U.M. manifestà que s'havien d'evitar al poble fets desagradables. Fortuny proposà una moció que fou aprovada per unanimitat: «*que cada minoria nomeni el seu representant, els quals amb lleialtat i amb responsabilitat plena de tots, es cerqui la manera d'armonitzar les coses amb la finalitat conduent a veïllar pel benestar de la població esperant que els compromisos contrets no hauran estat fets en va*». Però malgrat els esforços per a mantenir la unitat, el P.O.U.M. va sortir malparat d'aquella conjuntura; el seu representant Ametller en el Ple d'octubre de 1937⁸⁶ féu referència a un decret de la Generalitat que els exclouïa del Consistori i denuncià que els havien robat la bandera del seu local. A partir d'aquell moment el P.O.U.M. ja no va formar part de l'Ajuntament revolucionari, mentre que el P.S.U.C. aniria guanyant més protagonisme. A finals de maig de 1937⁸⁷ arribà l'ordre del Delegat General d'Ordre Públic del Govern de la República de retirar les armes dels ciutadans que tenien funcions de vigilància sense pertànyer a un cos oficial de seguretat. El govern de la República anava adquirint més poder; la correlació de forces entre els governs de València i de Barcelona canviava ràpidament en detriment d'aquest darrer. Arrel de l'esmentada ordre, l'Ajuntament va suprimir el Cos de Vigilància però acordà no acceptar que vingués força pública de fora. L'Alcalde amb el suport de totes les minories assumí les competències d'ordre públic a la localitat. A mitjans de juny, l'Ajuntament concedí a Fortuny quinze dies de llicència per raons de salut^{87bis}; com que les raons de salut eren utilitzables sovint per a justificar la no assistència als Plens no podem saber si Fortuny estava realment malalt, si es va prendre uns dies per a reflexionar o si havia d'atendre qüestions familiars urgents. Al cap de tres setmanes tornà a presidir la sessió.

El menjar escassejava cada vegada més. Una Ordre de la Generalitat racionava l'arròs, les mongetes, l'oli, els cigrons, els ous, les patates, el sucre i el cafè. Les discussions entre els Rabassaires i la Col·lectiva de Camperols provocaren crisis importants dins el Consistori⁸⁸, fins al punt de presentar-se dimissions, inclosa la de l'Alcalde Fortuny. Finalment, les aigües tornaren al seu molí, Fortuny a l'Alcaldia i Tura a la presidència de la Comissió de Proveïments⁸⁹. Les dretes locals, simpatitzants dels facciosos, feien responsable l'Ajuntament de l'escassetat d'aliments per tal de guanyar adeptes entre la població. Davant la situació, el Consistori acordà celebrar un acte públic per a explicar al poble que a partir d'aquell moment caldrien encara sacrificis més grans⁹⁰. Però aquest acte fou desautoritzat pel Delegat General d'Ordre Públic «*en tant no desapareguin les circumstàn-*

cies especials que han inspirat la mesura»⁹¹. A primers de setembre⁹² Fortuny féu notar l'absència de Tura a la sessió de l'Ajuntament on s'havia de tractar sobre la Comissió de Proveïments i afegí que «*el president de la Comissió de Proveïments ha d'afrontar les dificultats que puguin sortir*». A la sessió següent Feliu Tura dimití de la Comissió de Proveïments⁹³. Els de la C.N.T. demanaren que el substituís algú de la Unió de Rabassaires, els millor situats, digueren, per a organitzar l'abastiment. Ningú volia assumir aquesta responsabilitat; no es podia alimentar prou bé la gent del poble i per agreujar-ho seguien arribant refugiats⁹⁴. Es va decidir finalment nomenar Bonvilà dels Rabassaires president provisional i es repartiren les responsabilitats entre tots els membres de la Comissió.

El malestar popular va esclatar per fi en una manifestació al carrer exigint pa⁹⁵. En el Ple de l'11 d'octubre de 1937 es comentà que la manifestació fou organitzada per la C.N.T., que les famílies dels republicans foren cominades a participar-hi i que els Rabassaires, sabent que hi havia farina no ho informaren, de manera que no es va poder donar la bona notícia als manifestants⁹⁶. En aquesta sessió, Soto de la C.N.T. va ser molt crític amb el funcionament de l'Ajuntament. Es vivia una situació de crisi agreujada per la impossibilitat de resoldre els problemes. Finalment es reestructurà el Consistori⁹⁷ augmentant el P.S.U.C. la seva representació a sis membres i no participant-hi Feliu Tura. El major pes del P.S.U.C. dins l'Ajuntament revolucionari era paral·lel a la influència adquirida pels comunistes en el govern de la Generalitat i en l'exèrcit republicà. Fortuny fou confirmat com Alcalde per unanimitat; a partir d'aquell moment es funcionaria per Comissió de Govern i el Ple passava a reunir-se una vegada al mes. A diferència del funcionament en Consell obert que va establir-se el gener de 1937 i de la voluntat que hi havia de regular la participació popular en els Plens, ara s'intentava concentrar en poques mans el poder de decisió.

Mollet fou bombardejat el 8 de gener de 1938. Fortuny va fer constar «*el dol que omplena tots els cors pel criminal atemptat que Mollet ha sigut víctima i que ha costat la vida a fills seus benvolguts*»⁹⁸. S'acordà atendre les conseqüències derivades del bombardeig satisfent les despeses ocasionades per l'enterrament de les víctimes. La situació era desesperada; es parlava de tifus, de l'arribada de nous refugiats i de la construcció de refugis antiaeris⁹⁹. A primers de març s'inicià l'ofensiva franquista sobre Catalunya; s'incorporaren les lleves mobilitzades i començaren a dimitir els regidors per anar al front. Soto de la C.N.T. fou el primer de marxar¹⁰⁰ però també marxaren regidors de tots els grups. Pel mes de juny l'E.R.C. anuncià la dimissió de Fortuny que se'n anava a l'Exèrcit¹⁰¹. En la mateixa sessió, Fe-

liu Tura va tornar a l'Ajuntament com a candidat d'Esquerra per a substituir Fortuny a l'Alcaldia. Fortuny prengué la paraula per acomiadar-se «*fent constar el seu amor al treball i a la justícia que ha sigut el seu lema durant l'actuació i que presenta el seu successor Feliu Tura el qual serà el continuador de l'obra per ell començada posant de relleu les seves dots personals i administratives conegudes de tots per haver exercit aquest càrrec a l'adveniment de la República*» i finalment va dir «*que si algun èxit ha tingut en la seva actuació ha estat per la col·laboració de totes les minories i pels funcionaris municipals*». S'incorporà a l'Exèrcit de l'aire però no va arribar a anar al front¹⁰².

Comença la llarga nit

La batalla de l'Ebre iniciada a finals de juliol fou una gran derrota republicana. Pel setembre Negrín retirà les Brigades Internacionals del front i el 26 de gener de 1939 les tropes de Franco entraren a Barcelona. Fortuny va marxar cap a França amb els seus familiars però arribats a la frontera els va fer marxar cap a Mollet afirmant «*serà cosa de pocs dies, jo ja tornaré*»¹⁰³. El fet és que Fortuny va tornar. Passà la frontera per Irún i des d'allà fou confinat al camp de concentració de Santa Ana primer i de San Marcos després, tots dos a León¹⁰⁴. Per què va tornar Fortuny en aquell moment? Potser confiava en la justícia dels franquistes ja que ell havia actuat sempre de manera justa i humanitària? Cal no oblidar que al final de la guerra una part del govern republicà creien possible i estaven disposats a pactar amb Franco una rendició honrosa que evités la repressió posterior; també el govern de la Generalitat havia fet gestions en aquesta direcció. Fortuny des de León va escriure a la seva esposa Carme demanant un aval¹⁰⁵. Però l'aval només li va servir perquè el traslladessin a la presó Model de Barcelona a primers de maig de 1939¹⁰⁶; allà el visitava la seva esposa però no volgué mai que el visitessin els seus fills.

Franco havia guanyat la guerra i amb la seva victòria va aconseguir el suport de les dretes de tot l'Estat. Els qui havien resultat vençuts per la democràcia l'abril de 1931 esdevingueren vencedors per la força de les armes el febrer de 1939. El poder retornà a mans dels poderosos de sempre. A Mollet, en concret, el sector afí a la Lliga va formar part de la nova classe política dirigent. Es constituí el nou Ajuntament presidit per Simeon Rabasa Singla. D'aquest Ajuntament va sortir un informe político-social signat per Arcadi Viñas, Ramon Pou, Vicenç Camps, Ramon Esteve, José Ribas, Antonio Creus i Escanilla on s'acusava Fortuny de ser un dels màxims responsables de

saqueigs, robatoris, requises, incendis i assassinats a Mollet i la seva comarca, de ser un propagandista anticatòlic i d'haver participat als fets d'octubre de 1934, a més de ser el Comissari comarcal de la Vivenda¹⁰⁷. Josep Ribas, Vicenç Camps i Ramon Esteve havien format part en nom de la Lliga de la Gestora que va substituir l'Ajuntament democràtic entre l'octubre de 1934 i el febrer de 1936¹⁰⁸. Antonio Creus havia sigut considerat responsable de moltes irregularitats durant la Dictadura per la Comissió de Responsabilitats¹⁰⁹. Arcadi Viñas era el propietari de l'Acadèmia Mollet que Fortuny havia hagut de sancionar en vàries ocasions¹¹⁰. Però al sumari del Consell de Guerra per rebel·lió militar que va tenir lloc el 16 de juny de 1939¹¹¹ s'acusava també Fortuny d'haver causat destrosses a l'Ajuntament el dia de la proclamació de la República i d'haver ordenat la detenció de J. Puntí, que fou assassinat posteriorment. Mn. Casanovas va tenir molt a veure amb aquesta darrera acusació¹¹² que esdevingué determinant en el judici. Fortuny va ser condemnat a pena de mort i executat al Camp de la Bóta, la matinada del 16 de juliol de 1939; l'enterraren al Fossar de la Pedrera de Montjuïc¹¹³.

Abans de morir havia enviat a la seva família una carta de comiat¹¹⁴: *«Queridos, madre, esposa, hijos y hermanos. Dentro de pocos momentos se habrá cumplido la sentencia dictada por el Tribunal Militar. Sólo vosotros, sólo vuestro recuerdo, me da fuerza y serenidad sobrada, como podeis atestiguar por la presente, para llegar al final de esta tragedia. Un abrazo entrañable a todos y una recomendación, mis hijos, para ellos toda la atención y el cariño que de allende yo seguiré ofreciéndoselo. Un beso y un abrazo que perdurará toda vuestra vida. José»*.

Fortuny, per damunt de tot, va ser un home al qual les circumstàncies exigiren comportar-se com un heroi. Potser no ho fou, encara que va arriscar-se molt. Era una persona valenta però també contradictòria, amb un caràcter fort i decidit. Possiblement s'equivocà en qüestions importants però els errors que podia haver comès li van costar la vida. Els franquistes l'afusellaren perquè volien acabar amb tot el que ell representava. En morir Fortuny, i moltes altres persones com ell, varen morir també les esperances dels qui somniaven en una societat més justa. La seva tragèdia era la tragèdia del nostre poble: començava una llarga nit.

NOTES

1. Fortuny Soler, A.: *Josep Fortuny i Torrens (1902-1939): una víctima del franquisme*. Bellaterra, 1987. Dades corroborades per la família.
2. Comprovada la propietat de la finca al Registre de la Propietat de Mollet. Hi figura inscrita al tom 186 foli 125, finca 1361 (abans 868), a favor de Josep Fortuny que va adquirir-la per herència del seu pare. No he pogut comprovar registralment les altres propietats de la família perquè els registres anteriors foren destruïts i només consten els que es reinscriviren posteriorment. He trobat també un document notarial de poders emès per Fortuny a Barcelona, datat l'any 1931 però no he pogut esbrinar quina relació tenia amb el negoci doncs a l'Arxiu del Col·legi de Notaris només permeten consultar documents que superin els 100 anys d'antiguitat.
3. Coincideixen els amics i la família en afirmar que el pare Fortuny era de la Lliga.
4. «Nostre ideal» n.º 77 Any IX, 28-9-1930 p. 3, Arxiu Particular Sr. Martí Pou (APMP).
5. «Lluita» n.º 3; any I, p. 5 APMP.
6. Cartell convocatòria míting del Centre Catalanista Republicà publicat a «Lluita» n.º 6 Any II APMP.
7. Salles, A.: *La formació de l'Esquerra Republicana de Catalunya*. Tesi Doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona.
8. Document que figura a l'Arxiu Històric de Mollet del Vallès (AHMV).
9. Actes Ple 14-4-31 AHMV.
10. Actes Ple 16-4-31 AHMV.
11. Actes Ple 1-9-31 AHMV.
12. Actes Ple 6-10-31 AHMV.
13. Segons Salles, A., op. cit. hi hagué un gran debat sobre el tema clerical en el si de l'E.R.C. i molts grups republicans adherits s'hi manifestaren a favor o en contra.
14. Actes Ple 9-6-31 AHMV.
15. Pi, C., «Notes» 1990 *Un rabassaire a l'Alcaldia: Feliu Tura*.
16. Actes Ple 31-6-31 AHMV.
17. «Lluita» n.º 3 Any I, p. 5 APMP.
18. «Lluita» n.º 6 Any II, p. 5 APMP.
19. Actes Ple 15-12-31 AHMV.
20. Actes Ple 17-3-32 AHMV.
21. Actes Ple 6-9-34 AHMV.
22. Actes Ple 26-4-34 AHMV.
23. Actes Ple 17-5-34 AHMV.
24. Actes Ple 7-6-34 AHMV.
25. Actes Ple 2-8-34 AHMV.

26. Ho corroboren tots els testimonis consultats.
27. Actes Ple 21-7-31 AHMV.
28. Actes Ple 22-9-31 AHMV.
29. Actes Ple 20-8-31 AHMV.
30. Actes Ple 20-10-31 AHMV.
31. Actes Ple 7-6-34 AHMV.
32. Conversa amb Irene Gelabert.
33. Ibidem.
34. Malgrat les gestions fetes a Capitania General em va ser impossible consultar el Sumari militar.
35. Conversa amb Irene Gelabert.
36. Actes Ple 26-3-36 AHMV.
37. Actes Ple 17-2-36 AHMV.
38. Actes Ple 20-2-36 AHMV.
39. Actes Ple 12-3-36 AHMV.
40. Actes Ple 29-4-37 AHMV.
41. Salles, A., op. cit.
42. «L'Opinió» 12-2-1932 citat per Salles, A. op. cit.
43. «Lluita» Any II n.º 13 p. 2 APMP.
44. Conversa amb Irene Gelabert.
45. Actes Ple 21-4-31 AHMV.
46. Actes Ple 13-10-31 AHMV.
47. Actes Ple 28-7-31 AHMV. El juliol de 1931 ja s'havia discutit la proposta de l'Aggrupació Cultural Joventut per a canviar el nom del carrer Pineda Fosca pel de Francisco Ferrer; el Consistori va denegar-la argumentant que era important conservar els noms i costums dels avantpassats.
48. Actes Ple 21-7-31 AHMV.
49. Segons les paperetes de votació consultables a l'APMP, els candidats pel Centre Catalanista Republicà foren Tura, Fortuny, Pi, Anglada, Orra, Pascual, Ambrós, Duñó, Contijoch, Ribas i Punsola. Per la Lliga: Santamaria, Solé, Oliveras, Sans, Marquina, Giralt, Moly, Careta, Negrem Camps i Ribas.
50. Actes Ple 1-2-34 AHMV.
51. Actes Ple 26-4-34 AHMV.
52. Actes Ple 13-6-34 AHMV.
53. Actes Ple 21-6-34 AHMV.
54. Actes Ple 27-9-34 AHMV.
55. Actes Ple 26-4-34 i 5-7-34 AHMV.
56. Actes Ple 3-5-35 AHMV.
57. Document citat i reproduït en el treball de Fortuny Soler, A., op. cit.

58. Conversa amb Irene Gelabert.
59. Actes Ple 17-2-36 AHMV.
60. Actes Ple 17-2-36 AHMV.
61. Actes Ple 27-2-36 AHMV.
62. Actes Ple 19-3-36 AHMV.
63. Actes Ple 24-7-36. A l'AHMV hi ha un quadern escrit en castellà, sense segells, signatures ni data, titulat «Milicias antifascistas de IRC» on consta una relació de més d'un centenar de persones amb noms, cognoms, adreça, edat, arma, afiliació paral·lela (a sindicats), disponibilitat i capacitats. Hi figura «Fortuny Torrens José, Gayetano Ventalló, 33, cabeza general».
64. Actes Ple 6-8-36 AHMV.
65. Actes Ple 3-10-36 AHMV.
66. Conversa amb Irene Gelabert.
67. Actes Ple 16-10-36 AHMV.
68. Actes Ple 3-12-36 AHMV.
69. Ibidem.
70. Dictàmen presentat per E.R.C. 2-12-1936 AHMV.
71. Actes Ple 12-1-37 AHMV.
72. Actes Ple 7-1-37 AHMV.
73. Actes Ple 10-1-37 AHMV.
74. Actes Ple 12-1-37 AHMV.
75. Actes Ple 19-1-37 AHMV.
76. Acta Reunió de Delegats de Proveïments celebrada a Granollers el dia 28 de gener de 1937. AHMV. Acta Reunió de Delegats de proveïments i Ajuntaments de la Comarca del Vallès Oriental. Dia 31 de gener de 1937. AHMV.
77. Actes Ple 1-4-37 AHMV.
78. Actes Ple 15-4-37 AHMV.
79. Actes Ple 19-1-37 AHMV.
80. Actes Ple 4-2-37 AHMV.
81. Actes Ple 11-2-37 AHMV.
82. Actes Ple 30-3-37 AHMV.
83. Actes Ple 10-6-37 AHMV.
84. Actes Ple 29-4-37 AHMV.
85. Actes Ple 4-5-37 AHMV.
86. Actes Ple 11-10-37 AHMV.
87. Actes Ple 29-5-37 AHMV.
88. Actes Ple 10-6-37, 1-7-37 i 8-7-37 AHMV.
89. Actes Ple 14-7-37 AHMV.

90. Actes Ple 5-8-37 AHMV.
91. Actes Ple 19-8-37 AHMV. No he pogut esbrinar a quines circumstàncies en concret fa referència.
92. Actes Ple 2-9-37 AHMV.
93. Actes Ple 7-9-37 AHMV.
94. Actes Ple 16-9-37 AHMV.
95. Actes Ple 11-10-37 AHMV.
96. Les persones entrevistades i altres persones del poble coincideixen en que les esposes d'alguns militants d'Esquerra foren obligades a participar en la manifestació.
97. Actes Ple 20-10-37 AHMV.
98. Actes Comissió de Govern 11-1-38 AHMV.
99. Actes Comissió de Govern 13-2-38 AHMV.
100. Actes Ple 6-3-38 AHMV.
101. Actes Ple 5-6-38 AHMV.
102. Fortuny Soler, A., op. cit., p. 5. Corroborat per la família.
103. Ibidem.
104. Fortuny Soler, A., op. cit. p. 6.
105. Fortuny Soler, A., op. cit. p. 7.
106. Ibidem. Considerava interessant consultar l'arxiu de la presó Model per documentar-hi la seva estada, però aquesta documentació no és disponible fins que estigui ordenada a l'Arxiu Nacional de Catalunya.
107. «Informe Político-Social» de José Fortuny Torrents. 16-3-1939. AHMV.
108. Actes Ple 3-5-35 AHMV.
109. Actes Ple 30-4-31 AHMV. I «Memòria que rendeix al poble de Mollet la Comissió de Responsabilitats nomenada per escatir la gestió administrativa de l'època de la Dictadura». Mollet Imprenta Vda. J. Cabiscol Abril 1932. AHMV. Creus apareix com a destinatari de moltes partides considerades anòmales o bé injustificades.
110. Actes Ple 13-6-34 i 27-9-34 AHMV.
111. Document citat per Fortuny Soler, A., op. cit. Documentació de la família Fortuny.
112. Pere Fortuny explica que la seva família, mentre el pare era a la presó, varen visitar la vídua Puntí que no els va voler rebre fins que va arribar Mn. Casanovas. Li demanaren que retirés la denúncia doncs ella sabia que Fortuny no tenia res a veure amb la mort del seu marit, però el rector no li va permetre retirar-la. El dia abans de ser afusellat Fortuny, Mn. Casanovas va visitar la seva família per anunciar-los que anava a Barcelona a fer una gestió «que recordarien tota la vida».
113. «Certificación literal de inscripción de defunciones». Ministerio de Justicia. Registros Civiles. Hi figura: (17 juliol 1939) «... falleció en el Campo de la Bota el día de ayer, a las cuatro y treinta minutos a consecuencia de hemorragia interna según resulta del oficio recibido...». Documentació de la família Fortuny.
114. Carta de Josep Fortuny enviada a la família abans de ser afusellat. Documentació de la família Fortuny.

FONTS DOCUMENTALS

Arxiu Històric de Mollet del Vallès.
Arxiu particular del Sr. Martí Pou.
Documentació de la família Fortuny.
Registre de la Propietat de Mollet del Vallès.
Hemeroteca de Granollers.
Arxiu General de l'Audiència de Barcelona.
Hemeroteca de l'Arxiu Municipal d'Història de la Ciutat, Barcelona.
Converses amb Irene Gelabert (militant d'E.R.C. a Mollet en aquella època), Josep Gimó (amic de joventut), Ernest Escolà (militant de C.N.T.), família Llaudó (simpatitzants de C.N.T. en aquella època) i Pere Fortuny (fill de Josep Fortuny).

BIBLIOGRAFIA

- PI, C.: *Feliu Tura: un rabassaire a l'Alcaldia*. «Notes d'Història de Mollet», 1991.
- BROUÉ, P., TÉMINE, E.: *La révolution et la guerre d'Espagne*. Les Éditions de Minuit, 1961.
- FORTUNY SOLER, A.: *Josep Fortuny i Torrens (1902-1939): una víctima del franquisme*. Treball de curs. Universitat Autònoma de Barcelona, 1987.
- JACKSON, G.: *La república española y la guerra civil*. Ed. Crítica, Barcelona 1986.
- SALLÉS, A.: *La formació de l'Esquerra Republicana de Catalunya*. Tesi doctoral Universitat Autònoma de Barcelona.
- TERMES, J.: *De la revolució de setembre a la fi de la guerra civil*. VIè volum Història de Catalunya de P. VILAR Ed. 62, 1988.
- TUÑÓN DE LARA, M.: *Historia de España*. IXè volum Editorial Labor.

ELS PRIMERS ANYS DE L'EMPRESA TENERIA MODERNA FRANCO-ESPAÑOLA DE MOLLET DEL VALLÈS (1897-1914)

M.ª Carme Macià i Gràcia

*El meu agraïment a la Direcció de
Teneria Moderna Franco-Espanyola,
i als senyors Joan Serrallonga, Isidre
Garcia, Enric Viñas i Pere Martínez,
per la seva valuosa col·laboració.*

El sector de la pell a Catalunya

Aquest tipus d'indústria requereix pel seu funcionament un clima adequat; per això s'ha concentrat en determinades comarques de casa nostra. A l'Anoia l'adobament de pells és un dels sectors més antics i arrelats de la població, i està documentat des de l'any 1340. A Osona també aquesta indústria existeix des de temps molt llunyans i, per tant, posseeix una gran tradició, sobretot a la ciutat de Vic. Ja hem destacat la importància del clima que és decisiu; inicialment es va començar produïnt badanes amb pasta, que amb la humitat del clima i el fred, quedaven més toves i blanques. Aquí s'adobaven i es penjaven per després exportar-les a França i a Itàlia, on es feia el dant, la napa, els productes de marroquineria, etc. En un principi, doncs, no es feien acabats de pell. Durant el segle passat va començar aquesta indústria, que es va transformar en el centre més important d'Espanya en badana de pell. A partir d'aquell moment, una empresa va intentar d'acabar el procés fins el final, i en l'actualitat pràcticament totes les empreses de la comarca fan el procés complert.

La badana és pell d'ovella o de moltó, assaonada amb adobs ve-

getals, de molta flexibilitat, suavitat i relativament prima, que s'utilitza per a folrar calçat, fer guarniments i, quan és més acabada i tenyida, en relligat i tafileria. El procés d'adobar es basa en donar a les pells o cuirs el tractament o tractaments adequats per tal de transformar-los en una matèria que, a més de no ser putrescible, posseeixi el tacte, la resistència, les propietats i l'aspecte necessari per a l'aplicació pràctica a que vagin destinats, com és la fabricació de calçat, vestits, jaquetes, etc. Abans de ser adobades les pells passen per tota una sèrie de processos anomenats de ribera, en els quals són netejades i eliminades les substàncies que no serveixen per a ser adobades, com el pèl o la llana. Els treballs de ribera necessiten grans quantitats d'aigua i antigament eren efectuats en les riberes dels rius, d'on prové el nom.

De la secció de ribera les pells passen a la secció d'adobar on són adobades amb productes vegetals, minerals o sintètics. L'adob pot ser donat en dues o més etapes (preadob, adob, readob). Un cop llest aquest procés, les pells són greixades, o eventualment tenyides, i passen a assecar-se a l'estenedor i d'allí, finalment a l'acabat, on reben les característiques adequades per a cada ús.

Marc econòmic d'Espanya a finals del s. XIX

L'any 1864 els símptomes de crisi imminent aombren el món dels negocis. La guerra civil nord-americana ha paralitzat les importacions de cotó que assoleixen el 1862 els nivells mínims. Aquest procés crea un malestar persistent en els ambients tèxtils catalans, al que s'afegiran els dels altres nuclis industrials, com els siderúrgics, ferroviaris, etc. Aquestes circumstàncies econòmiques afavoriren l'èxit del pronunciament contra Isabel II, el 1868. El país necessitava un nou govern que el tregués de la dificultat i el va trobar en el govern provisional de 1868, i encara que les seves mesures van ser discutibles —reforma monetària i arancelària, liberalització de l'economia, forta demanda de capital estranger—, el període de la Revolució del 68 se'ns mostra favorable per a l'economia espanyola, tot i que es manifestaren perturbacions colonials, militars, socials i polítiques¹.

El 1876 es produeix una crisi internacional que a Espanya s'inverteix per diferents causes: es repren la construcció del ferrocarril, principalment amb capital estranger. Hi ha una gran exportació de metalls, com el ferro, el coure i el plom; així com també de productes agrícoles, principalment de vi, que degut a la crisi de la fil·loxera a França, gairebé augmenta sis vegades en deu anys la seva exportació.

Durant deu anys l'Estat de la Restauració viu un moviment alcista en mig d'una depressió general, que acaba el 1892 amb l'enfonsament del mercat exterior del vi i del ferro. En canvi, el proteccionisme establert el 1891 per les Antilles i Filipines, permet la recuperació de la indústria cotonera, el desenvolupament de la siderúrgia vasca i la remuntada dels preus del camp. El pitjor aspecte de l'economia espanyola d'aquest moment de transició, és la debilitat de la seva moneda, que es manifesta en la profunda crisi de 1898, com a resposta a les fluctuacions de l'economia i de la moneda².

Mollet dins la Catalunya de la Restauració

El que alguns historiadors anomenen la «febre d'or» (1874-1886) va tenir els seus orígens a Barcelona. Treballant sobre una base social pacífica, la burgesia catalana dona el millor de la seva acció positiva: indústries com la llanera de Terrassa i Sabadell, bancs com l'Hispano Colonial, companyies com la de Filipines, societats de navegació com la Transatlàntica. Els Güell, Valls Taberner, Batlló, etc., creen un complex industrial i financer de gran importància que es reflecteix en el mercat de valors de Barcelona. En aquesta etapa es fa el salt econòmic més important del segle XIX, amb la consolidació de la burgesia catalana, fruit de l'esforç de les primeres famílies burgeses. A nivell de l'Estat espanyol sonen els noms dels industrials catalans i, a Madrid, «el grupo catalán» és considerat per la seva riquesa³.

L'evolució de l'obrerisme d'aquest període ve marcada per dos aspectes: la difusió ideològica dels principis de la I Internacional (1864-1877), que a casa nostra prenen cada cop més un caire anarquista; i el suport dels treballadors a les seves pròpies associacions, embrió del sindicalisme. Tot això ens demostra la formació d'una consciència de classe, que volia les millores immediates a les condicions de treball i, a més llarg termini, el triomf de l'obrerisme com a fruit de la lluita de classes. Per assenyalar algunes fites d'aquesta tendència, es destaquen la reorganització el 1881 de la federació tèxtil catalana Les Tres Classes de Vapor. També el 1881, després de la reconstrucció de la «Federación de los Trabajadores de la Región Española» de la AIT, a Espanya, es celebra a Barcelona el seu primer congrés on ja predominava el criteri anarquista; la fundació de La Unió General de Treballadors com a plasmació de les reivindicacions laborals del Partit Socialista Obrer Espanyol, (Barcelona, 1888; Madrid, 1899) i la primera celebració del Primer de Maig (1890), amb enfrontaments entre els nombrosos manifestants i la força d'ordre públic⁴.

Mollet en aquests anys és una població bàsicament agrícola i, encara que l'activitat camperola no està exempta de conflictivitat, la seva condició de població petita on tothom es coneix i relaciona i l'escassa industrialització retardaren l'arribada dels moviments reivindicatius, que en aquells moments les principals capitals catalanes ja estaven vivint.

La vila de Mollet es formà a la vora del camí ral de Barcelona a Vic i la seva condició d'important nus de comunicacions va afavorir la seva evolució com a nucli industrial dins l'àrea de Barcelona, i el seu caràcter de centre de mercat i de serveis en relació amb els municipis veïns. L'antic camí ral fou substituït per la carretera nacional 152 de Barcelona a Puigcerdà, que fins fa poc encara travessava el nucli urbà. La primera línia de ferrocarril que arribà fins el poble fou la de Barcelona a Granollers, el 1854, amb parades a Montcada i a Mollet. Aquesta línia fou ampliada fins a Girona el 1862 i fins a Portbou el 1878. La segona línia de ferrocarril fou anomenada línia del Nord, que inicialment arribava fins a Granollers i fou inaugurada el 1862; aviat arribà a Vic, a Ripoll i a Sant Joan de les Abadesses i després s'uní a la de Ripoll-Puigcerdà.

Per Vicenç Plantada⁵ sabem que malgrat la incipient industrialització, a finals de segle la principal riquesa de Mollet era l'agricultura i els seus principals productes, el vi, les mongetes, el cànem, el blat de moro, etc. i que la cria de bestiar n'era un bon complement. A part d'alguns telers de tipus menestral, la fàbrica més antiga que s'instal·là a Mollet fou l'anomenada Fàbrica del Cotó, fundada el 1870 per Joan Tomàs i Vallvé, moguda a vapor, amb uns 100 treballadors. També de la fi del segle XIX és la fàbrica Moretó, també moguda a vapor, per a serrar fusta d'embalatges i després convertida en farinera que encara perdura. La Fàbrica de teixits de seda Fàbregas fou duta a Mollet des de Gràcia (Barcelona), el 1898 i comença a funcionar el 1900 amb telers mecànics; ha estat una de les més importants del municipi i encara existeix amb el nom de «Sedunión».

El creixement demogràfic de la vila, que augmentà a finals de segle, ve condicionat pel que hem exposat anteriorment. L'inici de la industrialització n'és una de les causes, amb la conseqüència de la demanda de mà d'obra que es trasllada de les poblacions veïnes, i una certa millora de les condicions de vida que facilita l'augment de la natalitat. La segona onada migratòria important, tindrà lloc els anys vint, amb motiu de l'Exposició Internacional. Barcelona rep una allau migratòria degut a la necessitat de mà d'obra que no pot absorbir i que es desplaça a l'incipient cinturó industrial del Vallès.

Els primers anys de «La Pelleria»

L'any 1897 l'Octavio Lacante, un curtidor francès, va fundar a Mollet una indústria dedicada a la fabricació d'adobs. Inicialment, s'hi fabricaven només «nonatos» i posteriorment badanes. En aquells inicis les pells es rentaven en quatre cubells grans, omplerts amb aigua d'un pou trenta a força de braços. Després es posaven a assecar al costat del riu Besòs. La llana es rentava en una mina que procedia de l'estació del ferrocarril, amb l'ajuda de xarxes especials per evitar que fossin arrossegades per l'aigua.

L'extensió de la fàbrica era en total de 1.800 mts. quadrats, sense gairebé cap construcció al seu costat, només l'edifici que llavors era una serradora i posteriorment va ser una fàbrica de farina que finalment va ser adquirida pel propietari de l'adoberia senyor Lacante per a l'ampliació de la seva indústria. Trobem documentat el primer obrer que va ingressar el 10 de maig de 1897 quan només tenia 13 anys i que procedia d'una família camperola. Aquest noi inicialment cobrava sis pessetes setmanals, que van augmentar a nou després d'un mes i després a dotze. Va treballar a l'adoberia tota la seva vida i, en la revista que de 1965 a 1967 editava l'empresa, de caire intern, hi trobem un article dedicat a ell amb motiu de la seva mort, el juny de 1966, als 82 anys⁶.

Dels quinze primers obrers de l'empresa, a més del Moly sabem els noms de Joan Escura i Oliveras, que va entrar el 15 de desembre de 1897 i Francesc Siso i Pi, el 25 de novembre de l'any 1900. L'horari de treball en la fàbrica era des de les sis del matí fins a les set de la tarda, amb un descans d'hora i mitja al migdia, que resultaven un total d'onze hores i mitja de jornada laboral. Llavors no hi havia pont sobre el riu Besòs només una passera de fusta, per la que en Pere Galí cobrava peatge i, més tard, en Jacint i Ramon Gassó i Escudé treballadors de l'adoberia des de 1904, cobraven 10 cèntims pel mateix concepte. Com se suposa, cada vegada que hi havien riuades —les avingudes del Besòs llavors eren més freqüents i abundoses que ara— la passera quedava inutilitzable, encara que els propietaris conservaven les fustes que mantenien lligades amb cadenes als arbres de les voreres.

El transport fins a Barcelona de les pells es feia en carro a càrrec d'Eusebi Pi, empleat de la fàbrica. Es realitzava sortint de Mollet a la nit amb la producció del dia, per tal d'arribar a Barcelona al matí del dia següent.

El que es fés de nit era principalment per evitar atemptats⁷.

En l'arxiu municipal de Mollet apareix per primera vegada el nom de l'empresa l'any 1899, en el llibre de contribucions industrials⁸. Es

parla d'una fàbrica d'adobs, amb capacitat de recipient de dos metres cúbics, moguda a vapor. També hi figura el nom del propietari, senyor Octavio Lacanté Pallisson i la ubicació de la indústria que és el carrer Estació, fent referència a l'estació de ferrocarril que enllaça Barcelona amb Puigcerdà. En el mateix arxiu hi ha també la sol·licitud de permís de llicència d'obres a l'any 1900 a nom del senyor Lacante, especificant que era fabricant de curtits, natural de París, major d'edat i casat. Aquest permís és per pujar dotze metres l'edifici per ubicar-hi magatzems i despatxos⁹.

En el mateix any 1900, en el llibre de contribucions on s'especifica l'impost industrial¹⁰, s'hi observa una modificació: dels 2 metres cúbics del 1899 es passa a registrar-ne 7; i l'impost que l'any 1899 era de 72,06 pessetes, el 1900 és de 252,18 pessetes en total. Xifra que es manté fins el 1906. Aquestes dades ens duen a la conclusió que el senyor Lacante inicia una petita indústria que aviat li reporta beneficis i decideix invertir per a la seva ampliació.

Un fabricant francès s'instal·la a Mollet

Després d'estudiar la documentació referent a la indústria i al seu primer propietari, caldria saber perquè un fabricant francès d'adobs, amb cèdula personal identificada, la qual cosa ens diu que ja estava introduït en el ram i segurament posseïa alguna indústria en el seu país, ve a Mollet i decideix fundar-ne una altra. Quina és la marca d'aquesta nova indústria des del seu començament fins el 1911 en que passa a convertir-se en societat anònima? Per què aquesta ampliació?

En Joan Solé Tura¹¹ parla de «La Pelleria», com popularment és coneguda aquesta indústria a Mollet, principalment per la gent gran. Explica que els senyors Lacante i Perrier eren dos francesos amb negocis de curtits en el seu país i alguna instal·lació addicional pels voltants de Barcelona. L'any 1908 van efectuar un viatge passant per Mollet, i els va cridar l'atenció el riu Besòs per a la creació, en els seus marges, d'una indústria com la seva, que precisava un bon vessador per les aigües residuals.

El 1908 l'adoberia feia onze anys que funcionava a Mollet, fundada per en Lacante. La circumstància que Solé Tura dóna per l'any 1908 es va produir molt abans amb el senyor Lacante, que degut a algun viatge procedent de França o d'altres indrets de tradició pellerera es dirigia a Barcelona o viceversa i en passar per la comarca del Vallès es fixà concretament en la situació del riu Besòs a Mollet. Aquest senyor va fundar una adoberia en el seu moment, sense deixar de tenir contactes i probablement negocis en el seu país d'origen.

La petita indústria creada el 1897 anava funcionant sense greus problemes i fins i tot es va fer una ampliació l'any 1900 en què va passar de treballar amb dos metres cúbics a set. També es pot comprovar en els llibres de matrícula industrial que, a partir de 1906, hi han noves ampliacions que fan augmentar l'impost industrial pagat a l'ajuntament. El 1907 es parla de «Fábrica de adobar pieles al pelo, zurrar y teñir y fábrica de curtidos», pagant-se llavors 355,97 ptes. L'any següent s'hi afegeix «máquina de taladrar a mano. Fábrica de curtidos de pieles de becerrillo» i l'impost puja a 851,33 ptes. El 1909 s'hi sumen 67,55 ptes. per 14 quilovats d'electricitat. Aquesta bona marxa de la indústria de Mollet podria no ser la mateixa que la que en Lacante posseís a França.

El 1908 seria quan s'inicia la negociació amb l'intent d'ampliar l'adoberia de Mollet, que es materialitza amb la participació d'altres industrials del ram, que veient unes condicions laborals més favorables als seus interessos i una situació física adient per a la indústria de curtits, avançaren en les negociacions fins arribar a l'acord del 1911.

L'encara relativa tranquil·litat laboral d'Espanya i concretament del Mollet de finals de segle, fou probablement un motiu important per aquells industrials.

A finals del segle XIX, França havia viscut la guerra franco-prusiana, l'assaig prematur d'una democràcia socialista en la Comuna de París i tot un seguit de crisis i convulsions polítiques i socials que només fan que començar. La burgesia intenta una vegada més consolidar el seu poder.

A partir de 1893 hi ha un creixement de la ideologia anarquista en els sindicats. La seva influència estava en tallers petits i en l'artesanat, i l'eix de la seva acció es dirigia a la destrucció del règim per la vaga general. La Confederació General del Treball va ser creada en 1895 en el Congrés de Limoges, però no va ser fins el 1902 quan va assolir una veritable expansió. El 1906 tenia ja 200.000 afiliats en front del partit socialista que en la mateixa època en tenia 35.000. Hi ha un veritable desafiament de les forces sindicals a l'Estat i a la burgesia.

El primer de maig de 1906 va haver-hi un important moviment dirigit a reivindicar la jornada de vuit hores, que encara que va obtenir resultats limitats, va provocar autèntic terror entre la burgesia. També el mateix any 1906, a l'octubre, amb ocasió del congrés de la C.G.T. a Amiens, sorgeix una gran majoria a favor de la independència total dels sindicats en front de la patronal, partits polítics i l'estat; es volia el sindicat lliure al marge de cap grup corporatiu i en les formes de lluita que responguessin a la seva concepció filosòfica o política¹².

Davant d'aquesta situació no era massa estrany que algun empre-

sari francès es trobés amb problemes en la seva empresa i intentés desenvolupar el seu negoci en altres indrets on no es veiés tant pressionat i pogués obtenir millors beneficis. Aquest podria ser el cas d'en Lacante i el motiu que l'impulsés a quedar-se a Mollet per donar un gir a la petita indústria que uns quants anys abans havia creat.

Els anys de la consolidació: del 1897 fins el 1914

La segona qüestió que plantejàvem era saber la trajectòria de la indústria des dels seus inicis fins el 1914, data coincident amb la primera guerra mundial, aconteixement que fa variar l'economia europea. En aquest període de la trajectòria industrial de la Teneria, s'han de diferenciar dos subperíodes: el que va des de la seva fundació fins el 1911, en que es converteix en societat anònima, i a partir d'aquesta data fins el 1914.

El primer pagament de contribució industrial data del 1899¹³, amb una especificació tècnica que molt aviat és ampliada, el 1900, amb una demanda de permís d'obres per engrandir el local. El primer treballador contractat va entrar cobrant sis pessetes a la setmana i als dos mesos ja en cobrava dotze. Per comparar, el 1900 a Mollet costava l'entrada al ball del poble, 25 cèntims; i un xarop (refresc) 15 cèntims; un paquet de cigarretes 10 cèntims. Aquestes no eren despeses de primera necessitat, però ens poden donar una idea aproximada del nivell salarial dels empleats de l'adoberia.

Es donava ocupació a quinze obrers, amb una jornada laboral d'onze hores i mitja i amb una producció transportada diàriament a Barcelona. Les despeses salarials —180 pessetes a la setmana— i la producció, un carro diari, ens indiquen uns primers anys de consolidació.

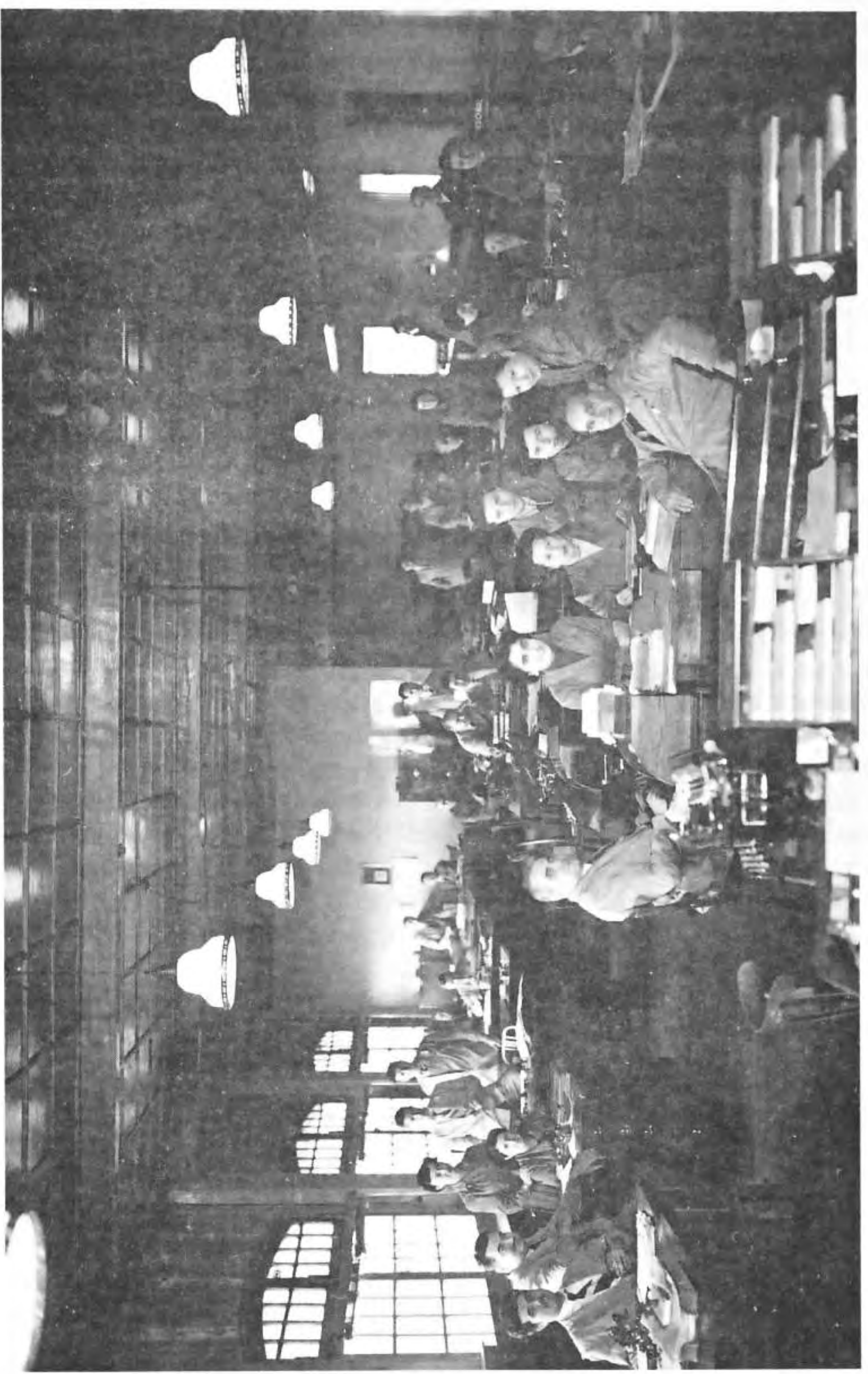
El mes de març de 1966 en Vicenç Pi i Moretó era l'obrer en actiu més antic de Teneria. En una entrevista que se li feia en la revista de l'empresa¹⁴ explica que hi treballava des del 12 de juny de 1910. Quan ell va entrar li van donar el número 45, que corresponia al nombre de persones que hi treballaven. Diu que era molt jove, però no especifica l'edat, que guanyava una pesseta diària però que ja en tenia prou pel pa setmanal de la família que valia 65 cèntims. Veiem que el nivell de vida ha pujat, segons els preus del 1900, però el sou segueix essent mateix, encara que 1 pesseta fos el que inicialment es pagués als aprenents a l'entrar. L'horari de treball ha millorat, però. El 1910 era de nou hores i mitja: de les 5,45 a les 8, tres quarts d'hora per esmorzar i de 8,45 a les 12. Després de 1,30 a 5,30 i a l'estiu de les 2 a les sis. Els dissabtes a la tarda també es treballava i els diu-

menges, els més joves anaven dues hores a netejar la fàbrica gratuïtament, el que els hi suposava una propina per Nadal. El 1910 l'horari era més reduït que el 1897, però els treballadors han passat de quinze a quaranta cinc. Per la matrícula industrial hem comprovat millores a partir de 1906, que en aquest any de 1910 es tradueixen en un augment dels impostos:

Por fábrica de adobar pieles al pelo:	48,04 ptes.
Por fábrica de curtidos:	291,64 ptes.
Por fábrica de zurrar y teñir:	128,67 ptes.
Por una máquina de taladrar a mano:	55,75 ptes.
Por fábrica de curtir pieles de becerrillo:	324,75 ptes.
Por 14 kw. de electricidad:	67,55 ptes.
Total:	915,83 ptes. ¹⁵

L'any següent, el 22 de desembre, s'assoleix la col·laboració tècnica i financera de les firmes franceses «Anciens Etablissement Combe» i «Blumenthal», convertint-se en Societat Anònima, amb la denominació de TENERIA MODERNA FRANCO-ESPAÑOLA S.A. i un capital fundacional d'un milió de pessetes¹⁶.

La nova situació donà un nou impuls a la trajectòria de la indústria, que el 1913 comptava al voltant de 400 treballadors. El 1914 és el moment més important dels primers anys. La demanda de productes a causa de la 1.ª Guerra Mundial, fa que s'arribi a cotes molt altes de producció. En Vicenç Pi explica que es produïen pells de llana pels francesos a raó de 7.000 diàries i que hi van arribar a haver 1.000 treballadors fent hores extres¹⁷. En aquests anys Teneria va conèixer la primera vaga important. Els obrers, davant dels guanys espectaculars, van reivindicar augment de salaris, la qual cosa va comportar que el maig de 1916 s'iniciés una vaga que va durar fins el novembre del mateix any¹⁸. La vaga va repercutir negativament en l'economia dels obrers que, finalment, van aconseguir certes millores en els sous, sense que fossin les reivindicacions d'un principi. Els guanys econòmics de Teneria en aquells anys comportaren, però, avantatges pel poble. L'empresa va construir un economat amb moneda pròpia pels treballadors, una farmàcia i un casino on s'hi feia teatre i varietats, conegut pel «Tabaran».

Treballadors de Tenerife els anys quaranta. Arxiu particular.

Treballadors de Tenerife els anys quaranta. Arxiu particular.

«La Pelleria», una empresa arrelada a Mollet del Vallès

Els primers anys de funcionament de la Tèneria Moderna Franco-Espanyola, són els més poc coneguts, degut a la llunyania històrica i a la circumstància que l'empresa fos iniciada per un foraster del qual poca cosa se'n sabia. Octavio Lacante engega el 1897 a Mollet, quan ja era un home casat i amb un fill gran, una petita indústria. Les característiques particulars del propietari ens fan pensar que no es tractava d'una aventura, sinó d'una acció pensada en funció d'uns interessos econòmics o familiars. Ja hem detallat la situació delicada que la burgesia de França travessava en aquella època, amb l'esclat de les organitzacions obreres que fan trontollar la seguretat burgesa.

En Lacante, a Mollet, troba un emplaçament ideal, aigua abundant, clima humit i bones comunicacions. La industrialització tot just ha començat, la mà d'obra és barata i encara no s'ha desvetllat el moviment obrer com a d'altres llocs. Té la sort que la petita indústria funciona bé i decideix dedicar-s'hi plenament. Busca altres empresaris del ram disposats a invertir. Els busca a França perquè és on té el seu cercle de coneguts personals i professionals. Quan ja ha conseguit convertir «La Pelleria» en societat anònima, la seva ascensió sembla imparabile. La desgraciada situació política internacional de 1914 afavoreix encara més a la Tèneria, com a d'altres indústries a casa nostra. Totes les dades ens mostren una empresa que funciona a ple rendiment, ara orientada a abastar les demandes militars, i que es va convertint en la propietària d'una bona part de la població on es troba.

Els seus orígens i empresariat foraster no van ser un obstacle per a la seva implantació i desenvolupament. La bona conjuntura econòmica del 1914-18 que la va consolidar no va ser suficient, però, per superar la posterior crisi, que també va afectar tota la indústria catalana en general i que va ser a causa de diversos factors, com la pèrdua dels mercats exteriors, la invasió de manufactures estrangeres a preus inferiors, la baixa capacitat de consum de la població espanyola, la dispersió empresarial i la inexistència d'una banca catalana que canalitzés la reinversió o financés la modernització, reconversió i concentració de les empreses catalanes¹⁹. En el sector de la pell s'hi va afegir les dificultats d'exportació²⁰; però no obstant totes les complicacions, «la Pelleria» formava part de Mollet perquè una gran majoria de la gent del poble hi havia treballat i havia col·laborat a la seva consolidació.

Quan el 1928 el Banc Urquijo Català va optar per remuntar la indústria, deuria valorar criteris de rendabilitat per sobre dels històrics o socials, i encara que no només la història ha estat modificada

pels sectors econòmics, en aquest cas la decisió de l'Urquijo Català va contribuir a que «la Pelleria» sigui avui una mostra viva del passat recent de Mollet i, formant part de la seva història, estigui inserida en el present de la vila. Posteriorment l'empresa va viure situacions de tot tipus: greus conflictes laborals, col·lectivitzacions, vagues, dificultats econòmiques i també períodes de prosperitat com el de 1914-18, (els anys 50 era considerada la primera d'Espanya en el ram)²¹ però mai ha perdut la seva condició d'empresa arrelada al poble, no obstant dels seus orígens.

NOTES

1. Vicens Vives, Jaume i altres, *Historia de España y América, Social y Económica*, v. 5, E. Vicens Vives, Barcelona 1974, p. 243.
2. Vicens Vives, Jaume i altres, *Historia de España y América, Social y Económica*, v. 5, E. Vicens Vives, Barcelona 1974, p. 246.
3. Vilar, Pierre - Josep Termes, *Història de Catalunya* v. VI, E. 62, Barcelona 1987, pp. 123-124.
4. Izard, Miquel - Riquer, Borja. *Conèixer la Història de Catalunya*, E. Vicens Vives, Barcelona, 1983, pp. 81-91.
5. Plantada, Vicents - Raya, Joseph, *Geografia local de Mollet del Vallès*. Tip. de Lluís Tasso, Barcelona 1893.
6. *Grupo de Empresa*, publicació interna de Teneria Moderna, 1966-1967.
7. Documentació de l'arxiu particular de Teneria Moderna.
8. A.H.M.M.V., Matricula Industrial, 1895-1914.
9. A.H.M.M.V., Instància sol·licitant permís d'obres, any 1900.
10. A.H.M.M.V. Matricula Industrial, 1895-1914.
11. Solé Tura, Joan. *Mollet una mica d'història*, E. patrocinada per l'Acadèmia Mollet, Mollet 1981, p. 81.
12. Lefranc, George. *Le Syndicalisme en France*, E. Presses Universitaires de France, París 1981, pp. 31-36.
13. A.H.M.M.V. Amillaramiento, any 1897.
14. *Tenerevista*, publicacions internes de Teneria Moderna, 1966-1967.
15. A.H.M.M.V., Matricula industrial 1895-1914.
16. Documentació de l'arxiu particular de Teneria Moderna.
17. *Tenerevista*, publicacions internes de Teneria Moderna, 1966-1967.
18. *Tenerevista*, publicacions internes de Teneria Moderna, 1966-1967.
19. Balcells, Albert. *Historia Contemporànea de Cataluña*, E. Edhasa, Barcelona 1983, pp. 160-161.
20. Documentació de l'arxiu particular de Teneria Moderna.

BIBLIOGRAFIA I DOCUMENTACIÓ CONSULTADA

- VILAR, P. - TERMES, J. *Història de Catalunya*, v. VI, E. 62, Barcelona, 1987.
- IZARD, M. - RIQUER, B. *Conèixer la Història de Catalunya*, v. 4, E. Vicens Vives, Barcelona 1983.
- SOLÉ TURA, J. *Mollet una mica d'història*, E. Acadèmia Mollet, Mollet 1981.
- Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, v. 1 i 5.
- Història Econòmica de la Catalunya Contemporània*, v. 2.
- Gran Enciclopèdia Catalana*, v. 1, 2 i 11.
- BALCELLS, A. *Historia Contemporànea de Cataluña*, E. Edhasa, Barcelona 1983.
- VICENS VIVES, J. i altres. *Historia de España y América, Social y Económica*, v. 5, E. Vicens Vives, Barcelona 1974.
- MAITRON, J. *Le Mouvement anarchiste en France*, v. 1, E. Maspero, Paris 1975.
- LEFRANC, G. *Le Syndicalisme en France*, E. Presses Universitaires de France, Paris 1981.
- Documentació en l'Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès (A.H.M.M.V.):
- Matricules industrials.
 - Amillaramiento.
 - Actes de plens municipals.
 - Padró d'habitants.
 - Padró de solars.
 - Llicència d'obres.
 - MARTINEZ ALCUBILLA, M. *Diccionario de Administración local*, v. III. Madrid, 1886.
 - MARTINEZ ALCUBILLA, M. *Diccionario Alcubilla*, v. VI, Madrid 1887.
- Documentació de l'Arxiu particular de Teneria Moderna Franco-Espanyola.
- Publicacions internes de Teneria Moderna, de l'octubre de 1966 a novembre de 1967:

*Grupo de Empresa
Tenerevista*

L'HOSTAL DE LA MARINETTE

Josep Maria Blanch i Esteve

Mollet del Vallès té encara en peu el seu antic Hostal, però canviat d'ús, essent avui un edifici municipal destinat a finalitats culturals.

L'Hostal de la Marinette, antic Mas Humbert de Mollet, té l'origen desconegut en la nit dels temps. Com tots els masos i masies de Catalunya, hom les podria classificar en dos agrupaments; un d'ells és el format a l'entorn dels Arquitectes Puig i Cadafalch, Falguera i Goday, el qual estableix la semblança de la vil·la romana amb les nostres pagesies mediterrànies. No és cap cas extraordinari, «per atzar, diu», en el nostre país de tradició llatina, s'hi conserva el tipus de la casa mediterrània reproduïda en les masies i en les pintures romanes. Cal notar, com a síntesi d'aquest estudi, la semblança entre la masia i una casa romana: fragment d'un mosaic romà trobat a Centelles (Tarragonès), en el qual es pot veure com la disposició general, la teulada i la façana són les tradicionals de les nostres masies i tenen similitud en el Mas Humbert o La Marinette.

L'altre agrupament propugna una opinió sostinguda pels arquitectes Danés, Bonet i Martorell, homes a qui, pels seus coneixements i cultura, la Fundació Rafael Patxot els va encarregar l'estudi acuradíssim de la part arquitectònica de «La Masia Catalana». Segons aquest estudi, amb la invasió sarraïna la tradició quedà trencada. Els documents de l'època ens parlen que, durant cent anys, les terres quedaren ermes i desertes. Quan l'home començà a bastir-hi algun aixopluc, eren míseres cabanes de pastors. Com que tot era per fer, començà de nou una cultura, l'alenada abrumadora de la qual era la fe, que erigí els temples i, al voltant d'ells, els masos i més tard les viles. Tothom cercava la protecció de la Sagrera o del Castell fortificat.

En aquests conjunts defensius de l'Alta Edat Mitjana cal buscar l'origen de l'HOSTAL LA MARINETTE. L'església fa d'últim reducte. D'aquí vé, que, a desgrat de les prohibicions dels Concilis, es fortifi-

quessin les esglésies i els campanars, tendents a convertir-se en torres de defensa. Aquesta disposició formava «La Sagrera», recinte generalment tancat on hi ha els cellers, les sitjes pel blat i els assortiments, sota l'ampar del lloc sagrat i del sistema defensiu.

Per després de l'entrada a Barcelona de Lluís el Pietós, l'any 801, hom creu possible parlar amb tota seguretat de l'establiment d'una comunitat monàstica a Sant Cugat del Vallès i, a l'empar de la mateixa i com a feudatari, la Sagrera de Mollet.

L'afermament del poder monàstic a la Catalunya primitiva i els privilegis reials donats a la clerecía, situaven el Monestir de Sant Cugat sobre uns dominis importants, similars als Monestirs de Ripoll, Poblet, Santes Creus, Pedralbes, etc.

Del Segle XI al XIV, la servitud agrària evolucionava a simple vista. El despotisme senyorial cedia punts a contracor i s'atenuaven abusos tradicionals. No era pas que desapareguessin les estructures bàsiques ni que cedissin els privilegis, però insensiblement unes vegades, sensiblement d'altres, apareixen factors que trastocaven inèrcies i rutines. Les fórmules legals evolucionaven al ritme d'un fet tant determinant en totes les èpoques com el dinamisme; l'agent de producció i riquesa, representat, enfront l'ociositat senyorial i la clerecía, «ma morta», per l'energia dels pagesos i masovers.

A les darreries del Segle XV va produir-se a Catalunya un fet social, la revolta dels remences, que havia de portar un increment considerable de la riquesa a la vida rural de casa nostra i va iniciar un llarg període de prosperitat per les masies. La condició, poc envejable, d'uns estaments d'aquella mena, el caràcter independent i coratjós dels catalans i el bon acolliment que les reivindicacions que propugnaven van trobar prop en el poder reial, per tal de fer-los servir de contrapès a l'urc de la noblesa i la clerecía, va fer inevitable el triomf d'aquesta causa, que era justa i era bona.

Segons la Sentència Arbitral de Guadalupe de 1486 dictada per Ferran el Catòlic, foren abolides, per iníquies, les greus *consuetudines*, constituïdes pel famós «dret de cuixa», el *ius malatractandi* i d'altres anunciades pels capítols de la «Concordia», entre pagesos i senyors, proposada per la Generalitat de Catalunya el 1462.

De llavors ençà, el pagès va treballar la terra en benefici propi, va doblar-ne el rendiment i va posar-ne en joc tots els recursos, esvaïda la temença que, per disposicions legals, interpretacions capcioses, abús i mal ús, el poguessin desposseir de les terres a ell i als seus.

Sortiren nous camps, les feixes s'enfilaven pels serrats, la vinya encalça el bosc i es crearen les institucions jurídiques de la terra, l'emfiteusi, que hom troba ja en els documents del segle XI, els censals, l'arrendament, la parceria, la masoveria i els matisos innumbrables

que la pràctica jurídica diària pot anar descobrint en totes elles, i, finalment, les assenyades normes del nostre Dret Successori que, sense posar destorbs i entrebancs a la llibertat del testador, ha curat sempre d'enrobar la soca del patrimoni familiar, sense perjudici dels plançons que li creixen al costat.

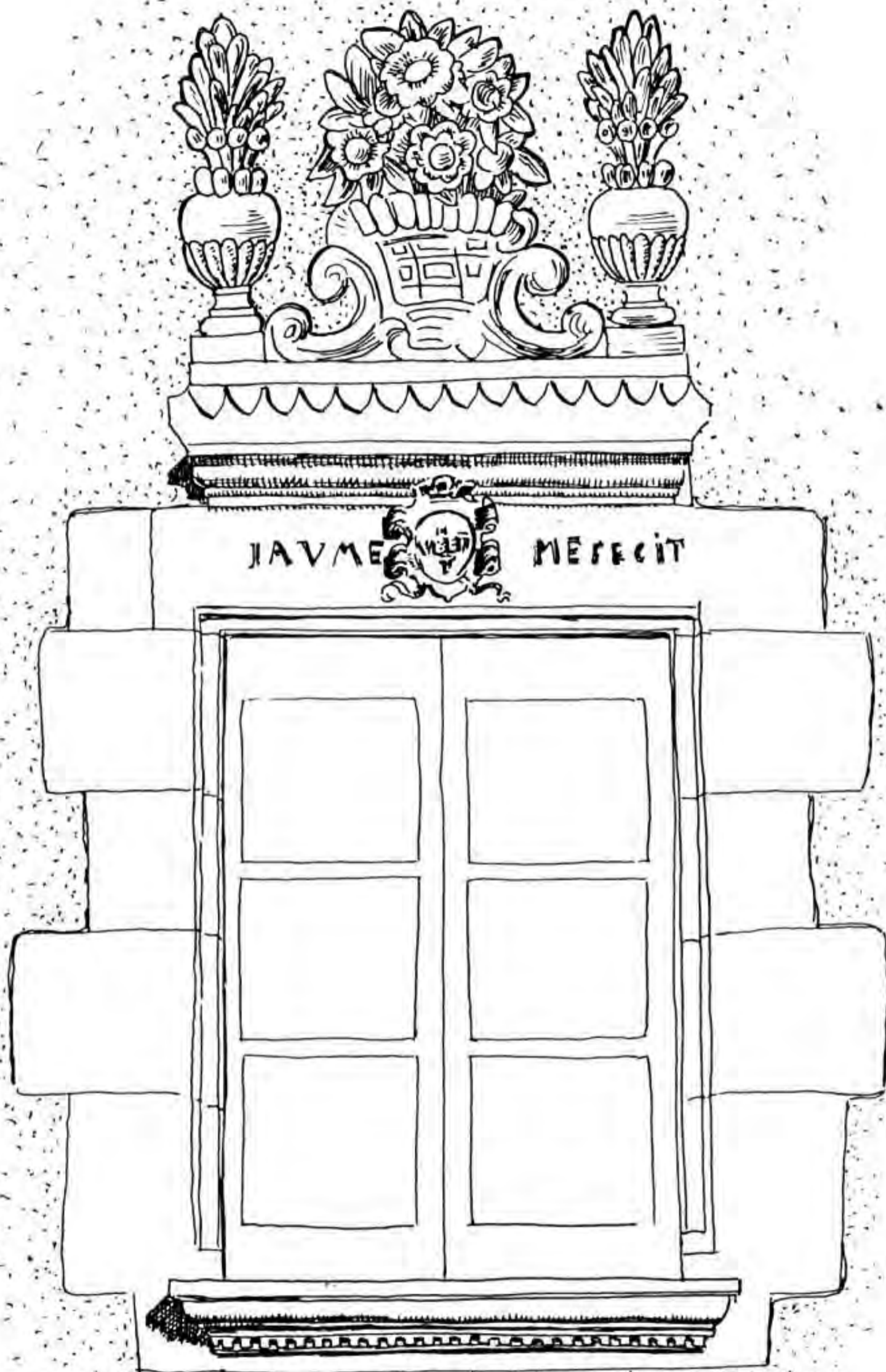
D'aquell període, ratlla fronterera entre els dominis del gòtic i els del Renaixement, data històricament el Mas Ombert de Mollet, que ha arribat fins a nosaltres més o menys modificat. L'Hostal d'en Calderó, més tard La Marinette i antigament Mas Ombert, són els noms dels seus successius propietaris.

Aquest casal obrat al centre antic de la vila de Mollet, darrera l'església antiga (cremada i enderrocada l'any 1936) i al davant de l'església actual, construïda l'any 1940 segons un projecte de l'Arquitecte Francesc Folguera i Grassi. El lloc era anomenat Plaça Mercadal, te la fesomia ben pròpia de les masies descrites per Puig i Cadafalch, Falguera i Goday; són les tres finestres altes de ple segle XVI; el seu origen històric puja al començament del segle XV. El seu solar i d'altres terres i cases annexes, eren del Senyoriu directe del Cenobi de Sant Cugat d'Octavia o del Vallès i pertanyia a la dignitat del Cambrer del Monestir.

El nom primerenc fou el de Mas Ombert, que més tard es canviaria per Humbert, essent l'origen de dita casa un establiment de terres situades a la Sagrera de la parròquia de Sant Vicenç de Mollet, fet i signat pel Monjo Cambrer del Monestir benedictí de Sant Cugat, D. Francesc Lluís Manuel de Cunilles a favor de Jaume Ombert, de la Sagrera de Mollet. Ho data al 28 de novembre de 1429, deu anys després que Sant Cugat fos escenari de la política catalana, en celebrar-s'hi les Corts Catalanes de 1419, en les que s'hi redactaren els capítols del Justicialisme català. Corts agressives i duríssimes contra l'ocupació de càrrecs públics per personatges castellans, que foren prosseguides a Tortosa l'any 1420. Amb tot, postures irreductibles portaren a la dissolució de les Corts, el trencament momentani entre el Rei, la noblesa i el patriciat urbà.

Com podem constatar per les dades, la dinàmica del Dret Català s'avançava cedint les terres, molt abans de la Sentència de Guadalupe de 1486.

El Mas Ombert i les seves terres eren possessió, l'any 1520, d'en Bernat Mascaró, com usufructuari, i Clara Ombert, la seva muller, propietària hereva de Jaume Ombert, els quals, en dit any, confessaren tenir-lo per la referida Cambreria. En Jaume Ombert féu construir l'actual casa, ja que al llindar de les tres finestres del frontispici hi ha gravada la següent inscripció: EN L'ANY 1567 JAUME OMBERT ME FECIT.

Finestra.

El 1598, dia 2 de juny, el D. Fr. Lluís de Alentorn, Monjo Cambrer de Sant Cugat, establí a precari en Pere Masó i sa muller Joana Maria Umbert, filla i hereva de Jaume Umbert, amb seves totals pertences, situada a la Sagrera de Mollet.

Altre establiment a precari del repetit Mas i les terres, es féu l'any 1666, signat pel Monjo Cambrer D. Francesc Gaspar Casamitjana i d'Erill a favor de Joan Xiol de Parets, com a pare de Maria Xiol i Masó.

Les circumstàncies adverses foren causa que el Mas Umbert de Mollet i el Mas Masó de Parets fossin venuts al més oferent i donant, efectuant-se la venda signada per Francesc Vidal, pagès, usufructuari, i Caterina Masó, propietària, a favor de Pau Bosch, corredor del noble D. Francesc de Calderó i Resplans, pel preu de 4.800 lliures. Autoritza la venda «lo discret Francesc Maurici», un dels Notaris de Barcelona, el 4 de juliol de 1687.

O bé la casa Umbert estava desmillorada, o bé el nou propietari volgué rejaovenir-la ja que, l'any 1691, s'hi gastà una quantitat molt gran de lliures, solidant molt, així, dit casal.

En concepte de dot, el noble Sr. Miquel de Calderó i Vidal donà el Mas Umbert a la germana Josepa en maridar-se, el 1774, amb el Sr. Esteve Cortés i Amargós, però amb la condició de que, si es morís sense fills, deuria tornar dita casa i terres al donador o als seus successors. Havent-se donat el cas referit i no havent-se complert l'estipulat, reclamà la propietat el Sr. Salvador de Calderó i Batlle l'any 1784.

Que es recobrà la propietat ho demostra que l'any 1802 el Sr. Salvador de Calderó i Conesa el tenia en concepte de legítima i en Felio Ferrán com arrendatari.

La casa Calderó de Mollet sofrí greus contratemps durant la Guerra del Francès, doncs els soldats del país veí la cremaren. El 1828 fou recomposta pel seu propietari Sr. Jeroni de Calderó i Conesa, amb unes despeses de 1.121 lliures, 13 sous, 9 diners. El mateix propietari l'arrendà l'any 1830 a Domenec Cusó.

La carretera reial passava entre el Mas Umbert i el pou del mateix, però a frec de la casa, i com sigui que un cert dia un carro donà tant forta batzegada al caire de l'edifici que posà en perill d'enrunar-se la façana, l'anomenat Jeroni de Calderó demanà l'any 1831 a les autoritats la desviació de la carretera, i que passés per l'altra banda del pou, i dóna el lloc convenient.

L'Hostal d'en Calderó fou considerat com a propi pel Sr. Joshep de Calderó i Casals, puig es signà expedient possessori al seu favor l'any 1863. En aquest temps l'edifici constava de planta baixa i un pis de tres cossos, la cotxera al costat dret i un pati a l'esquerra.

La vida de l'Hostal d'en Calderó sofri gran pèrdua en obrir-se la via ferrada de Montcada a Sant Joan de les Abadeses, a final del segle passat, i en canviar-se el traçat de la Carretera Reial. A primers d'aquest segle tornà a ésser sols casa de pagès i, com a tal, fou arrendada i fraccionada amb censos que s'establien en entrar al Mas i fins i tot en el carrer que donà pas al traçat elèctric primitiu de Mollet, que fou donat pel Sr. Salvador de Calderó i Pujades i que porta actualment el nom d'Avinguda Calderó. Fou traçat pels arquitectes Domènec Sugrañes, en representació del Municipi, i Josep Goday Casals per la propietat.

En el decurs dels anys, es desmillorà l'Hostal i, per atendre'n la conservació i millora, el Sr. Miquel Bosch de Calderó encarregà les obres de restauració l'any 1920, fent la comanda a l'arquitecte i parent seu en Josep Goday i Casals.

L'any 1920 l'Hostal quedà rehabilitat. S'hi col·locaren uns arrambadors ceràmics de cartabó o vela de vaixell, de color verd amb coronament motllurat, escala de fusta amb balaustrada i galeria al pis, entorn de les habitacions, i acurats esgrafiats a les façanes, dissenyats per en Francesc Canyelles i executat per Ferran Serra i Sala, «Ferdinandvs».

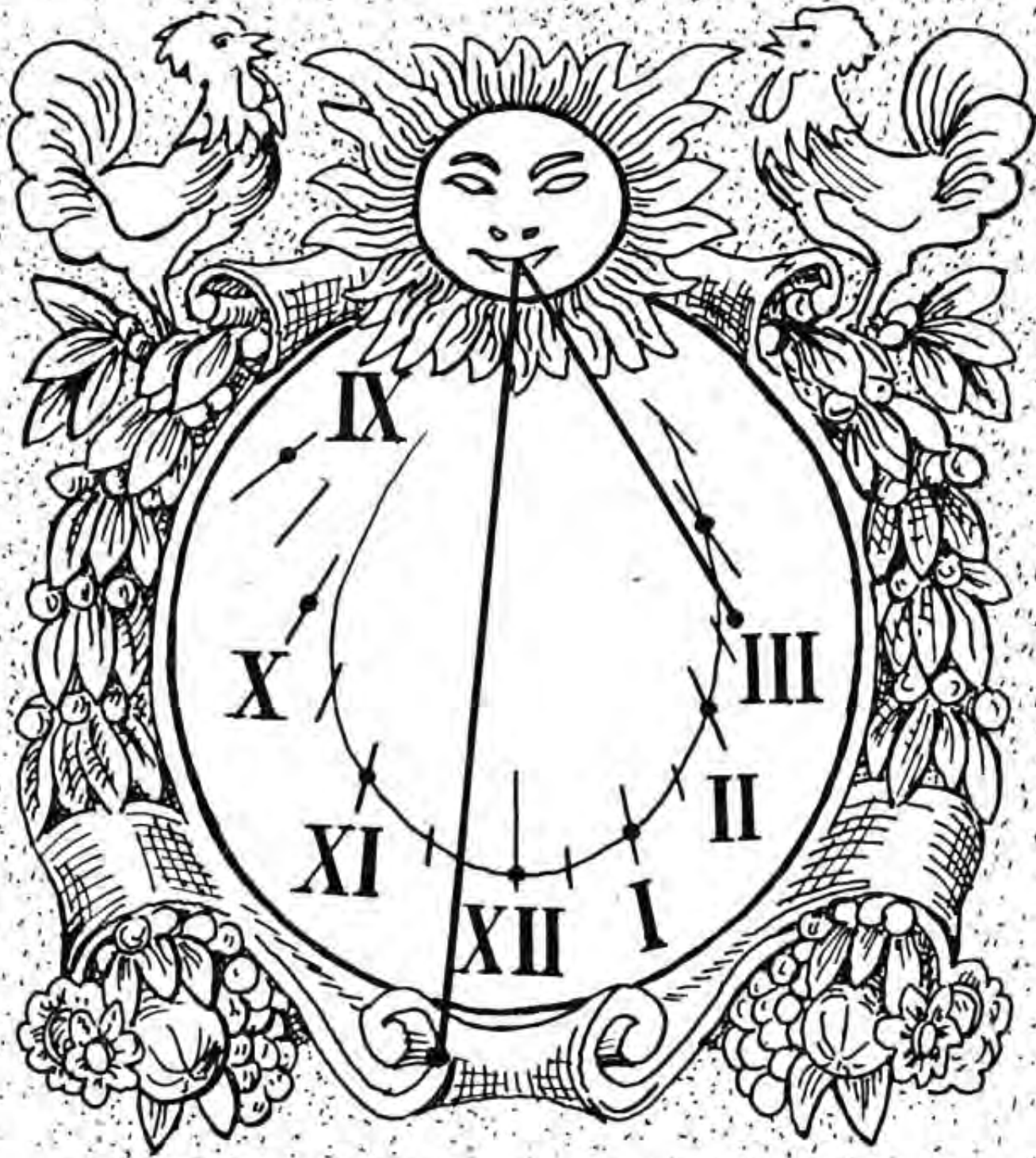
Sota la direcció del senyor Goday els tres esgrafiats s'han treballat al frontispici de la casa, un al damunt de la finestra central, que representa dos grans gerros de flors i un a cada costat sota de dita finestra. A l'un hi ha un rellotge de sol, que no faltava mai a les masies esgrafiades dels segles XVII-XVIII i XIX, i a l'altre la llegenda HOSTAL LA MARINETTE. El conjunt renovat va prendre un caire Noucentista molt propi de les obres del Sr. Goday, d'un classicisme lleugerament tocat de barroquisme.

El nom de MARINETTE fou la dedicatòria que el propietari esmentat feu com a ofrena a sa muller Sra. Maria Damm, per haver-lo encoratjat a fer les obres de conservació, embelliment i nova obertura de L'Hostal d'en Calderó.

Baix la direcció del mateix arquitecte, es reconstruí La Marinette de Sant Fost de Campcentelles, enfront de la Carretera de Sant Adrià a La Roca, col·locant a l'arc de façana l'escut dels Calderó, avui molt ben conservat.

L'Hostal La Marinette fou regentat pel Sr. Salvador Canals i Fontanillas, des de 1920 a 1929 i pel Sr. Salvador Llavina de 1929 a 1960.

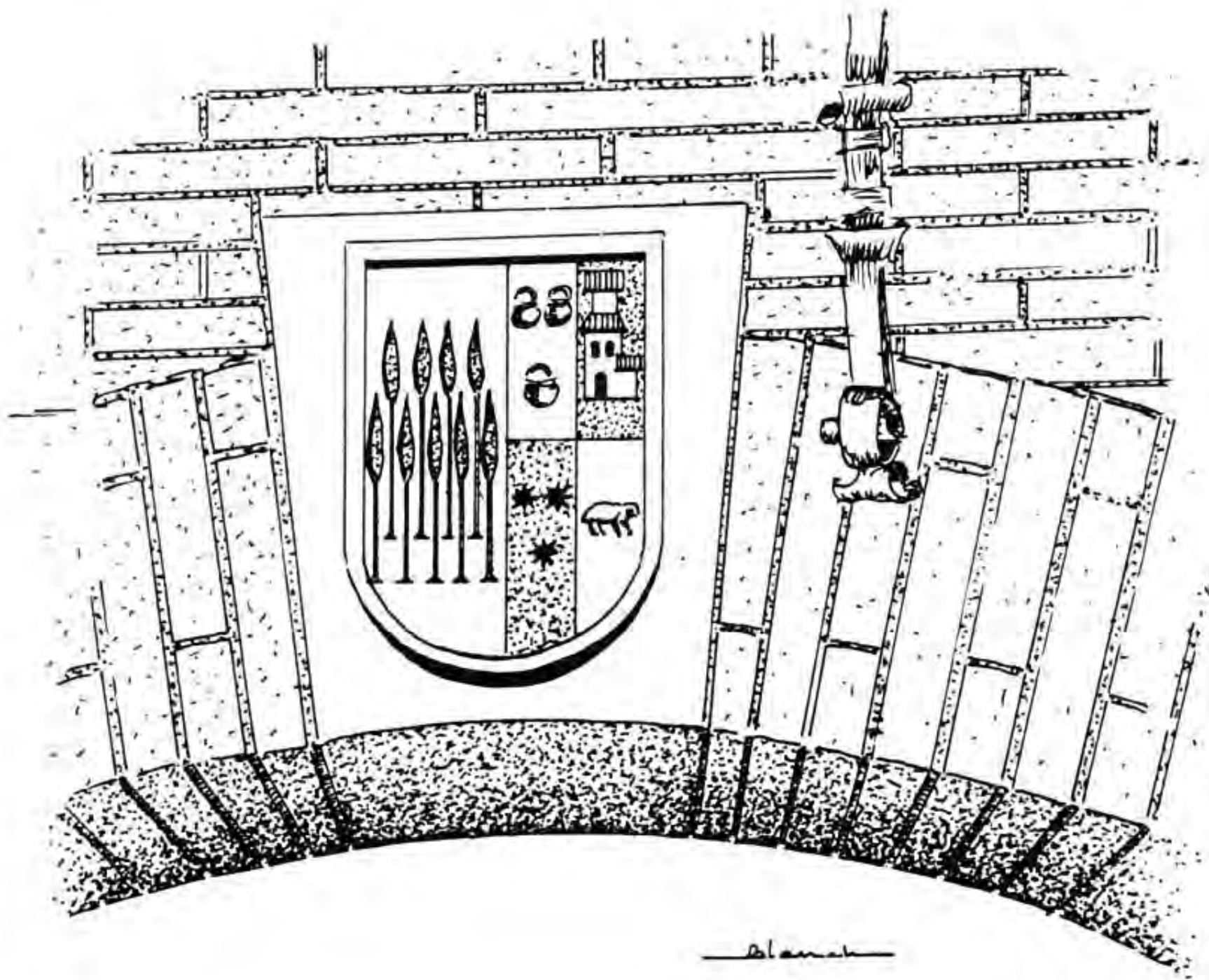
L'any 1965, Josefina Bosch, filla de Miquel Bosch de Calderó, traspassà en venda la resta de la finca a Regina Agudo Alvarez. Fou venuda novament l'any 1972 a Margarida Rabasa i Negre, que la traspassà definitivament a l'Ajuntament de Mollet, l'actual propietari.

Relotge de sol.

Esgrafiats actuals de la façana, amb el nom mal escrit de la Sra. Damm,
que es digué Marinette.

Escut de la família Calderó situat sobre un arc del Restaurant
La Marinette, de Sant Fost.

Com podem veure, el camí de l'Hostal La Marinette és molt semblant al de les masies catalanes, situades a l'interior dels pobles de la rodalia de Barcelona.

L'absentisme dels propietaris practicat durant bona part del segle passat, acabà per donar el cop de gràcia al règim jurídic-agrari català. Els propietaris, cercant expansions ciutadanes, tingueren de multiplicar les rendes dels contractes agrícoles, imposant noves obligacions als masovers. Aquella societat molt ben estructurada per un dret consuetudinari, es volgué sostenir exclusivament damunt la xarxa d'un seguit de contractes i la base moral caigué per terra. De llavors ençà, els masovers, els parcers, els rabassaires, deixaren d'ésser col·laboradors de l'amo i, l'un i l'altre, s'esguardavent somorts, com uns associats que cercaven un rendiment comú, però expoliant-se mútuament.

El present de les antigues i tradicionals masies és trist i el seu esdevenidor és d'allò més negre. Compliren abastament amb la història de la comarca on es troben, ja com habitatges senyorials, ja com a casals de conreu, ja com a fortalises, ja en tots aquests aspectes a la vegada. Però un bon nombre d'elles estan deshabitades. Són moltes les famílies que abandonaren les cases pairals per anar a viure a la ciutat. Potser són més les que, apàtiques i sense idealitat de cap mena, veuen indiferentment llur davallament. També, malauradament, hi ha els que les acaben d'espantllar per anar a viure-hi unes setmanes a l'any i s'han sentit capaços de reformar-les amb fatxada arquitectura, prescindint de l'ambient, el clima i de la topografia on es troben i sacrificant-ho tot a capricis ridículs.

Algunes fins tenen el càstig d'ésser enderrocades en passar a l'inventari municipal, com és el cas de la Masia de Can Besora, de Gallecs, enderrocada el mes de juny d'enguany i de la que, entre la brossa de l'enderroc, vaig poder salvar unes rajoles del paviment de l'entrada, un tub de terrissa i una petita part de l'arc barroc, tradicional de les sales i alcoves del s. XVIII, dormitori de l'amo.

Pobres masies catalanes! Foren el lligam entre els homes i la terra; desgraciadament aquest lligam s'ha trencat per una fantasia que en diuen progrés.

BIBLIOGRAFIA

Aquesta història s'ha treballat tenint a l'abast els documents de l'arxiu particular de la Casa Calderó d'Alella. També als arxius de l'arquitecte Josep Goday i Casals que, juntament amb el plànol de la façana de l'any 1920, ha

sigut facilitat gentilment per les seves filles Mariona i Isabel. Així com els llibres consultats: *Les Masies del Maresme*, del Centre Excursionista de Catalunya, de l'Arquitecte Lluís Bonet i Garí. *La Masia Catalana*, de Joaquim de Camps i Arboix. *La Masia Catalana* de J. Gibert. *La Masia Catalana*, de Magí P. Sandiumenge. *Les més belles Cases Pairals i Masies de Catalunya*, d'Eva Bargalló. *La Casa*, de Joan Amades. *El Monestir de Sant Cugat del Vallès*, de Jordi Ambrós i Monsonís i *La Geografia General de Catalunya*, de Carreras Candi.

DOMÈNECH SUGRAÑES I GRAS

Arquitecte

Joan Ventura i Maynou

Domènech Sugrañes i Gras és molt possible que hagi estat el primer arquitecte municipal de Mollet del Vallès, almenys d'una manera més o menys continuada, pel que es veu en els pocs documents que s'han pogut conservar. Va començar la seva activitat en el nostre poble l'any 1913, essent l'alcalde en Frederic Ros i Sallent, i va dur una activitat a la vila fins els anys 1929-1930. D'ell és el primer Pla General del Municipi, del qual es varen fer diverses còpies. Avui dia se'n conserven unes quantes, és datat a l'any 1913 i titulat «Plano General de Reforma y Ensanche de Mollet del Vallés».

Una simple visió d'aquest plànol ja indica el nivell professional d'aquest arquitecte. I, per pura inèrcia comparativa, pensem que si el Pla Cerdà de Barcelona s'hagués seguit fidelment, avui Barcelona seria sens dubte la millor ciutat del Mediterrani, en quan a l'urbanisme. A Mollet també, seguint les principals directrius del Pla, almenys els carrers més importants serien més amples, més ajardinats i més llargs en no interrompre's fins al final de la zona urbana projectada.

Els trets urbanístics més importants eren:

- Avinguda de la Llibertat, ample de 30 m.l., avui és de 20 m.l.
- Avinguda Calderó, ample de 20 m.l., avui és de 14 m.l.
- Avinguda 11 de Setembre, anava de la via del Nord fins a la de França.
- Rambla i Caganell, arbrats a cada costat.
- Carrer Anselm Clavé, de la mateixa amplada actual i arribava a La Casilla.
- Dues vies de Ronda, de 15 m.l. d'ample cadascuna i arbrades.
- Carrer Espanya, d'igual ample i de Vic a Vic.
- Dues places circulars de 80 m.l. i de 70 m.l.

Perfil humà i tècnic

Nasqué a Reus l'any 1879 i acabà els estudis d'arquitectura el 1912 a la Universitat de Barcelona. Al mateix temps començà la col·laboració amb Antoni Gaudí, integrat en el seu equip d'arquitectes per la direcció del Temple de la Sagrada Família de Barcelona, sense abandonar aquesta tasca fins a la seva mort que va ocórrer a l'any 1938, als 59 anys d'edat.

Al llarg de la seva vida professional es caracteritzà per tenir un alt nivell tècnic, que el portà a escriure un ampli tractat sobre construcció i arquitectura, dels més avançats del seu temps. Consta de 4 volums, amb un total de 700 pàgines, d'estudi de càlcul, aspectes constructius, i va dibuixar 1.000 làmines sobre variats aspectes dels edificis. Es va publicar a Barcelona per Marcelino Bordoy - Editor, amb el títol «*Tratado completo teórico y práctico de Arquitectura y Construcciones Modernas*». Aquesta monumental publicació té avui dia un gran valor històric, per situar en el seu temps tots els aspectes de la construcció, tant en els vessants tècnics com socio-econòmics.

Publicà diversos estudis sobre disposicions estàtiques del Temple de la Sagrada Família, amb càlculs resolutoris i projectes dibuixats de temes concrets. Un d'ells es troba en l'Anuari del Col·legi d'Arquitectes publicat l'any 1923.

Col·laborà amb edicions tècniques d'altres autors com Crivillers i Nieto, amb temes bàsicament constructius.

Obres més representatives

Es fa impossible deslligar la figura d'aquest arquitecte de la direcció del Temple de la Sagrada Família, ja que hi va estar unit durant tota la seva trajectòria professional, des de l'any 1912 que acabà els estudis, fins l'any 1938 que va morir també prematurament, com Gaudí (Fotografia n.º 1).

Coincideixen alguns historiadors de l'obra de Gaudí en que, a partir de 1900 (Gaudí va néixer també a Reus l'any 1852), deixa en els seus projectes les formes medievals i exòtiques i s'atansa a aspectes abstractes a nivell formal, preocupat per les dificultats tècniques de la resistència de materials que imposava a les seves construccions; i va exercir una gran influència en els seus arquitectes col·laboradors més directes com Joan Rubió i Ballver, Josep M.ª Jujol, Francesc Berenguer i sobre tots a Domènech Sugrañes i Gras, que el va substituir durant 12 anys.

Temple de la Sagrada Familia

Plaça de toros La Monumental

Tanca i portal d'accés

L'any 1925, Gaudí veu acabat el campanar de Sant Bernabé, que servirà de pauta concreta per les altres torres.

Mor Gaudí el dia 10 de juny de 1926, atropellat per un tramvia, a la matinada del dia 7 de juny a la cruïlla de Gran Via amb el carrer Bailèn, a poques illetes del Temple, i no serà identificat fins molt tard del vespre, precisament per Domènec Sugrañes i pel capellà del Temple, a l'Hospital de la Santa Creu.

Continua llavors la direcció Domènec Sugrañes com hem dit i l'any 1929 s'acabaren els tres campanars de Sant Jaume, Sant Tomàs i Sant Felip. El pinacle de la Fe i el xiprer central, el 1933, i el portal de l'Esperança, vers el 1935.

La guerra civil i la mort de l'arquitecte el 1938 varen paralitzar, per un temps, la continuació de l'obra.

L'obra de més importància arquitectònica, evidentment després del Temple de la Sagrada Família, és la plaça de braus La Monumental de Barcelona, en la qual també col·laborà l'arquitecte Ignasi Mas i Morell. (Fotografia n.º 2). Aquesta edificació va ser volgudament monumentalista i ocupà tota una illeta de L'Eixample. Posà especial èmfasi en les façanes de la Gran Via i Passeig de Carles I. El tractament dels exteriors és amb totxo vist, amb obertures parabòliques. Tenen importància les vuit torres quadrades que sostenen les caixes d'escalles, així com les quatre cúpules ovoïdes que coronen les torres principals.

Acabà els exteriors i interiors de la casa Bellesguard, carrer Bellesguard 16-20 de Barcelona, que va ésser projectada per Antoni Gaudí.

També una altra casa projectada per Gaudí, en el Passeig de Manuel Girona 55-61. Queda encara la tanca i el portal d'accès, projectat per Sugrañes. (Fotografia n.º 3).

BIBLIOGRAFIA

- Biblioteca Col·legi d'Arquitectes de Barcelona. Arxiu general.
- Isidre Puig Boada: *El Temple de la Sagrada Família*. Edicions Nou Art Thor 1986.
- Cloris Prévost, Robert Descharnes, Francesc Pujols: *La Visió Artística i Religiosa de Gaudí*. Aymà S.A. Editora, 1969.
- Mireia Freixa: *L'Exposició Modernisme 1990*. Editat per Olimpíada Cultural S.A. 1990.
- Arxiu Històric de l'Ajuntament de Mollet del Vallès.

EL MEDI AMBIENT EN EL VALLÈS ORIENTAL. I

Josep Gordi
Josep Lloret

Introducció

La comarca del Vallès Oriental, degut a la seva proximitat a Barcelona, a les bones comunicacions i als seus atractius paisatgístics, té una important densitat a nivell industrial, urbà i d'infrastructures.

El planejament urbanístic intenta ordenar els tres nivells abans mencionats, encara que en alguns casos ha arribat tard, com són les urbanitzacions dins de Paratges Naturals o la forta densitat urbana. Els Plans d'Ordenació Urbana tenen un inconvenient o una limitació, pel que fa al tema que estem tractant, que és el caràcter estrictament municipal. Restar limitat al terme municipal fa difícil lluitar contra la protecció del medi natural. Per tant, són necessàries actuacions d'àmbit superior, ja sigui comarcal o nacional.

Els dos grans grups de problemes medio-ambientals que afecten la comarca són la contaminació de les aigües i els residus industrials. Pel que fa al primer tema, la conca del Besòs ha patit contínuament abocaments incontrolats que moltes vegades han estat notícia en els mitjans de comunicació, en el sentit que el Besòs o qualsevol dels seus afluents semblen qualsevol cosa menys un riu. Davant d'aquesta real i greu situació, el Departament de Medi Ambient i el Consorci per a la Defensa de la Conca del Besòs estan treballant per establir un sistema de depuradores que, segons aquests organismes, a finals del 1995 ha d'estar en funcionament.

El problema dels residus és també força greu, ja que en la comarca hi ha 349 abocadors incontrolats censats segons un treball realitzat pel Consell Comarcal. A més, dins la comarca hi ha una forta concentració d'empreses anomenades d'alt risc, ja que manipulen subs-

tàncies perilloses. També el Departament de Medi Ambient i en aquest cas el Consell Comarcal tenen previst intentar clausurar els abocadors incontrolats i reduir la producció de residus tòxics a partir, sobretot, d'acords amb les empreses productores.

Ben segur que hi ha altres temes medio-ambientals que afecten al Vallès Oriental, però en aquest primer article només tractarem amb profunditat dos aspectes: la problemàtica de les aigües superficials i el tema del lleure en el medi natural.

1. El lleure en els espais naturals

Des de sempre hi ha hagut una tradició de passar certes diades en mig de la natura, tal com passava en els aplecs o peregrinatges a ermites o santuaris, que també tenien un to festiu i gastronòmic. Un exemple encara actual són els aplecs de la Garriga, Bigues i Riells, i l'Ametlla al Santuari de Puiggraciós situat al redòs dels Cingles de Bertí. Però des dels anys seixanta, amb la generalització de l'automòbil i el creixement urbà, el desplaçament de les persones a espais naturals és molt més comú en la major part dels caps de setmana de l'any, per tal de respirar aire pur, passejar entre boscos i camps, o sigui, aconseguir una certa «sensació de natura» que la ciutat, malgrat els seus parcs i jardins, no pot oferir.

Aquest lleure generalitzat sobre el medi natural, com són els picnics improvisats sota qualsevol bosc on s'hi arriba en cotxe, l'acampada lliure, el trial o motocross, i fins i tot els horts marginals que apareixen al costat de qualsevol riera o vessant erm del costat d'una ciutat, ha provocat importants degradacions, tal com són l'augment dels incendis, l'abandonament de deixalles, la desaparició de fonts.

És inqüestionable que els ciutadans tenen dret a aquest lleure sobre espais naturals. Ara bé, cal desenvolupar el civisme i el respecte cap a la natura, conjuntament amb una bona planificació d'aquest lleure, per tal d'evitar les actuals i contínues degradacions. Aquesta planificació, per tal de ser efectiva, ha de ser a tres nivells, que corresponen als tres esglaons de l'administració: el municipal, el comarcal i el nacional.

1.1. El primer nivell el formarien els Parcs Municipals, entenent com a tals els formats sobre la base d'espais naturals existents i per tant excloent els jardins o parcs creats per l'home. Aquests Parcs protegirien petites àrees d'interès natural o simplement paisatgístic, tenint especial cura de les més properes a la ciutat. L'Ajuntament hauria de ser el principal impulsor i gestor. Aquests Parcs han de tenir

àrees preparades per rebre una intensa freqüentació; per tant, hi ha d'haver aparcaments, camins senyalitzats, indrets per jugar els infants, zona de pic-nic. Una zona del Vallès Oriental on es podria dur a terme un Parc d'aquestes característiques seria la zona de Gallecs, dins la qual, a part de mantenir el seu caràcter agrícola, es podrien establir àrees d'esbarjo intens, itineraris amb bicicleta i fins i tot una àrea per crear i mantenir horts familiars dotats d'aigua corrent. Aquesta situació permetria eliminar tots els horts ilegals que hi ha, fent desaparèixer una imatge pròpia del tercer món.

2.1. Els Parcs Comarcals serien espais naturals d'àmbit mitjà o reduït, d'important interès paisatgístic. El Consell Comarcal podria ser la institució encarregada de impulsar aquests Parcs. L'objectiu seria la conservació d'espais naturals i l'existència d'àrees d'esbarjo intens dins dels Parcs, tot seguint el model del Parc municipal. En la nostra comarca tenim la curiosa situació de tenir un espai natural sota iniciativa privada. Es tracta de l'anomenat «espai natural de Sant Miquel del Fai», que ofereix tot un seguit de serveis.

2.3. Els Parcs Naturals són els únics que tenen una tipologia jurídica, encara que només el Parc Natural del Montseny està reconegut per llei, ja que el Parc del Montnegre i el Corredor, com el futur Parc de la serra de Marina, són resultat d'un Pla Especial dut a terme per la Diputació de Barcelona, encara que aquest fet no priva de ser reconeguts en el futur com a Parcs Naturals. Els objectius d'aquests Parcs són mantenir un equilibri entre les activitats de l'home i els recursos naturals, i crear espais que ofereixin un marc per l'educació ambiental, el lleure i la recerca. Si funcionés una bona xarxa de Parcs Municipals i Comarcals, es produiria una veritable descongestió de visitants en els Parcs Naturals, fet que permetria que aquests es dediquessin, sobretot, a l'educació ambiental i la recerca.

2. La situació de les aigües superficials al Vallès Oriental

Els corrents d'aigua superficials de la comarca del Vallès Oriental hom els sol agrupar en dues conques, la del Besòs i la de la Tordera. La conca del Besòs ocupa la major de la comarca, ja que els seus corrents d'aigua transcorren de nord a sud pràcticament per tot el seu territori. Pel que fa a la conca de la Tordera, l'afectació d'aquesta conca a nivell territorial es redueix al sector nord-est de la comarca.

La conca del Besòs compta com a principals corrents fluvials, d'est a oest, amb el Mogent i els seus petits afluents com la riera de Vilamajor, la riera de Cànoves, la riera de Vallromanes i la riera de

Guassach; el Congost amb la riera Carbonell; el riu Tenes, la riera de Caldes i el riu Sec. La resta de corrents que formen la conca del Besòs, el riu Ripoll i la riera de Sant Cugat, ja formarien part de la comarca del Vallès Occidental.

Es tracta d'una conca amb una destacada irregularitat en el seu cabal, amb diferències importants entre un any i un altre i, evidentment, amb una clara variació del nivell d'aigües entre les estacions seques i les humides. Aquest fet ve clarament condicionat pel clima mediterrani que afecta el Vallès Oriental, amb màxims pluviomètrics a la tardor i en segon terme a la primavera, i mínims a l'estiu i hivern. Tot i així, els cims de la serralada pre-litoral presenten un clima que hom podria situar en un domini de muntanya mitjana —més plujós i més fred— que afectaria el cabal del Congost i del Mogent en el seu curs alt.

Les activitats industrials, agrícoles i els assentaments urbans afecten de forma molt clara les característiques físico-químiques de la conca del Besòs. En aquest sentit, resulta clara la diferenciació que es pot establir a nivell de subconques. D'una banda, les subconques del Congost, del Sec, de la riera de Caldes i del Besòs —en el seu tram final— que travessen les àrees de major activitat industrial de la comarca i on s'hi localitzen els municipis més poblats, aspectes que malauradament afectarien de forma negativa la qualitat i el nivell de contaminació de les aigües. D'altra banda, les subconques del Tenes, del Mogent i de la riera de Carbonell del Congost, que travessen àrees molt menys poblades i amb un pes inferior de les activitats industrials en favor de les agrícoles. Això comporta, si més no en aquests moments, que la qualitat de les aigües sigui superior.

A nivell general, partint del treball d'Argemí, Sánchez i Tornos, «*Estudi físico-químic de les aigües superficials de la conca del Besòs, 1985*», la composició química de la conca del Besòs, bàsicament calcària... «només és definida per la litologia drenada... al riu Tenes, l'Avencó (capçalera del Congost), al salt de Gener, Mogent i als seus afluents Guassach i riera de Cànoves, i a la capçalera de la riera de Caldes...». En canvi, a l'eix Besòs-Congost, a la riera de Caldes i al riu Sec «... els components més pròxims a l'activitat humana (clorurs, sulfats i potassi) aporten més mineralització a les aigües de la conca que els elements dominants de la litologia...».

A nivell espacial, les capçaleres dels diferents cursos fluvials Mogent, Congost, riera de Caldes i Tenes, és on, segons l'estudi dels autors esmentats abans, no es produirien alteracions com l'abundància de metalls pesants i d'abocaments orgànics; és on hi hauria les aigües de millor qualitat de la conca.

Apareixen punts amb una afectació clara d'abocaments orgànics

al Congost entre la Garriga i les Franqueses, al Mogent dins del terme de la Roca, al Tenes entre Bigues i Parets i a l'alçada de Castellterçol, i a la Riera de Caldes, més amunt de Caldes. La resta de punts d'on s'han tret mostres dins del treball ja comentat, a excepció dels punts negres de la conca, el Tenes entre la capçalera i Bigues i el Mogent al nord de la confluència entre la riera de Cànoves i la riera de Vilamajor, són molt contaminats però presenten una millora de la qualitat de l'aigua en alguna època de l'any.

Les àrees més contaminades de la conca són el Besòs, el Congost i la riera de Caldes; en aquests sectors s'hi produeix una gran alteració provocada per la industrialització, amb l'abocament d'aigües residuals, de metalls pesants (alumini, coure, ferro, manganès, crom, molibdè, níquel, plom, zenc, etc.), i el perill d'impacte toxicològic i d'alteració de la temperatura de les aigües que això suposa. D'altra banda, la pressió de l'important poblament humà (abocaments domèstics i industrials) de la zona es deixa sentir en paràmetres com la manca d'oxigen en les aigües i l'alteració dels nivells d'amoni, fòsfor, clorurs. En aquest sentit, segons Argemí, Sánchez i Torno, es pot dir que «... El riu no pot suportar la pressió a la qual està sotmès. La forta càrrega orgànica i l'abundància de metalls fa que la composició química de l'aigua giri entorn dels abocaments...».

Cal afegir que l'alteració de la conca del Besòs no es redueix a les aigües superficials, sinó que també es produeixen contaminacions de pous per infiltracions, vessament de residus sòlids i l'extracció d'àrids.

Pel que fa a la conca de la Tordera, l'afectació territorial d'aquesta conca en el Vallès Oriental és inferior que la del Besòs. Tot i així, es situen dins l'àmbit d'aquesta comarca el naixement del riu Tordera (al peu de les Agudes, a la Vall de San Marçal) i el seu curs fins a Gualba, així com les rieres de Pertegàs, de Gualba, de Montnegre, Fuirosos i de Vallgorguina.

Al seu curs alt, l'aigua de la Tordera descendeix bruscament dels 1.700 m. d'alçada del seu naixement fins als 150 m. d'alçada de Sant Celoni. Així doncs, el descens de l'aigua es realitza a una velocitat certament important, arrossegant gran quantitat de sediments. Aquests factors provoquen que el riu presenti una terbolesa i una oxigenació considerables.

Les dades d'anàlisis químiques de les que s'ha pogut disposar, indiquen que a la capçalera i on neixen les rieres de Pertegàs i de Gualba és on la qualitat de les aigües és millor. Partint de l'estudi «*Les aigües superficials del Montseny*» de González i Cabré i altres, de 1978, les estacions de mostratge situades al Montseny, presentaven unes ai-

gües netes, amb valors ínfims de D.Q.O. (Demanda química d'oxigen, mesura per determinar la concentració de matèria orgànica d'una mostra d'aigua) amb terbolesa i un contingut elevat de concentració d'oxigen. Als municipis de Fogars de Montclús, Gualba i Campins, les aigües són força netes, però ja comencen a aparèixer alguns punts amb materials no filtrables, deixalles i per tant indicis de pol·lució. El principal perill del curs de la Tordera per aquests municipis és l'existència d'alguns punts amb una freqüentació important de gent (Camping del R.A.C. a Gualba, de Sta. Fe a Gualba, i diversos indrets del Montseny) sobretot els caps de setmana, en els quals proliferen les deixalles, i que constitueixen punts on caldria actuar.

Dins de Sant Esteve de Palautordera ja apareixerien alguns punts amb indicis de pol·lució (sempre seguint l'estudi esmentat), amb una concentració d'oxigen dissolt bastant baixa i materials d'enderroc i deixalles. Santa Maria de Palautordera ja presentaria alguns punts amb abocaments d'aigües residuals. D'altra banda, tenint en compte l'activitat industrial existent en aquest terme, és previsible un impacte considerable quant a la qualitat de les aigües.

El curs mig, corresponent dins de l'àmbit del Vallès Oriental als termes de S. Celoni i Gualba, presenta uns nivells de contaminació importants. Coincideix, alhora, que la velocitat de l'aigua s'alenteix molt; en aquests emplaçaments, la terbolesa, en part per les pròpies característiques del riu, és escassa i l'oxigenació és reduïda. Existeix per tant una autodepuració inferior que agreuja els efectes dels vessaments contaminants.

Partint de les dades del treball «*Las empresas del Tordera*» de l'any 1977, a l'alçada de S. Celoni, ja l'any 1973 el nivell d'oxigen absorbit, de clorurs i de terbolesa del riu són elevats. De 1963 a 1973, segons la mateixa font, aquests paràmetres havien augmentat i s'indicava la creixent degradació del riu i l'existència de problemes de contaminació al curs mig.

D'altra banda, a la riera de Pertegàs, segons l'estudi ja esmentat «*Les aigües superficials del Montseny*» ja es troben punts on la concentració d'oxigen dissolt és baixa, i on hi ha un considerable increment de la conductivitat i de la demanda química d'oxigen, amb una clara relació a un augment del contingut de sals minerals i de matèria orgànica.

És indubtable la incidència de la urbanització i sobretot de la industrialització en el curs mig de la Tordera, i molt especialment a Sant Celoni que, per altra banda, els darrers anys no ha fet sinó augmentar.

La problemàtica contaminant existent, tant en el Besòs com a la Tordera, fa necessària una actuació decidida per tal de millorar, en principi, la qualitat de les aigües. En aquest ordre de coses, i per complementar aquesta anàlisi, pot ser interessant comentar que segons un estudi realitzat recentment per la junta de residus de la Generalitat, al Vallès Oriental s'han detectat 48 abocadors xifra que contrasta amb les dades, ja exposades, del Consell Comarcal. Un 62,5 % d'aquests abocadors són industrials perillosos i un 20,8 són urbans més o menys controlats. Tenint en compte que una part molt important d'aquests abocadors, especialment els industrials, són instal·lats prop dels cursos fluvials, resulta evident el perill de contaminació i d'infiltració que aquest fet suposa.

LA POBRESA A MOLLET

Santi Villanueva i Falomir

La marginació, la pobresa i la delinqüència van molt lligades en aquest món. Sempre ens posen, als medis de comunicació, la situació de precarietat d'altres països que anomenem del «Tercer Món», però a mi m'agradaria parlar del «Quart Món», és a dir, d'aquells nuclis de major pobresa que es situen en teòrics països del Primer Món. I no anirem a Etiòpia, al Txad o a l'Índia, per citar alguns dels més coneguts, sinó a dintre d'Espanya primer i, després, al nostre poble de Mollet.

Primer donarem la definició que va donar de pobresa la Comunitat Europea, després una puntualització sobre el global de pobresa a Europa i als Estats Units, per continuar per un desglossament dels pobres a Espanya. Seguidament, un intent de reflexió sobre les possibles causes i conseqüències d'aquesta situació i de la influència de la cursa d'armaments.

Posteriorment ens preguntarem el perquè de les conductes associals, especialment dels menors, per acabar amb la situació de marginació i delinqüència a la nostra població de Mollet.

Definició de pobresa i situació americano-europea

Crec que és interessant veure la definició de pobresa que la *Comissió Europea per a l'estudi de la Pobresa a la Comunitat* va donar al 1984. Diu:

«Es consideren pobres els individus, famílies, i grups de persones els recursos dels quals (materials, socials i culturals) són tan escassos que queden exclosos dels mitjans de vida acceptats a l'Estat membre en què viuen».

És a dir, aquells que tenen ingressos inferiors als ingressos mitjans de la societat.

Si fem cas d'aquesta definició i veiem la situació al món, ens adonarem de la quantitat de gent que és pobre. I si mirem les sempre relatives estadístiques, diríem el següent:

- 30 milions a Europa
- 33 milions als Estats Units
- 8,5 milions a Espanya

A Espanya tindríem les següents dades estratificades:

Les famílies (sobre una població de 40 milions d'habitants):

- *riques*: el 10% (4 milions) tenen el 40% de la renda nacional
- *mitjanes*: el 68,4 (27,5 milions) tenen el 53,1% renda
- *pobres*: el 21,6% (8,5 milions) tenen el 2,6% renda.

Prenent aquest 21,6% de famílies, desglossem:

On viuen:

- el 20% (1.700.000) viuen en zones urbanes (ciutats de més de 250.000 habitants)
- el 80% (6.800.000) viuen en zones interurbanes, rurals, rurals deprimides (Andalusia, Extremadura, la Meseta, Galícia). En l'alta muntanya d'Aragó i Catalunya (on viuen 600.000 en aquesta situació) i a les zones fosques dins dels barris perifèrics.

Minories ètniques:

- gitana, dels 600.000, la meitat són pobres.

Ancians:

- pensionistes i jubilats: 500.000 estan en pobresa severa
- sense dret a pensió: 800.000, dels quals mig milió rep un ajut mínim per part del FAS (Fons d'Assistència Social)
- el 71% del total estan malalts i necessiten assistència permanent
- el 15% viuen sols.

La meitat dels 8,5 milions de pobres, viu en extrema pobresa, ja que tenen ingressos inferiors a les 15.000 ptes./mes per persona. Són pobres extrems que viuen amb el 52% del que necessiten per a les necessitats mínimes.

Dins del món de la pobresa també trobem distincions. Hi ha els pobres «de sempre», els que neixen en una família pobre difícilment surten d'ella. És el cercle viciós de la pobresa i la precarietat. Després tenim els anomenats «nous pobres», aquells que varen ser víctimes de la crisi dels anys setanta i que encara no n'han pogut sortir per manca de treball; són els aturats de llarga durada:

- massa joves per jubilar-se, massa vells per trobar feina
- les mares solteres
- els que tenen 24 anys i encara no han trobat feina
- els refugiats
- els emigrants retornats
- els treballadors submergits.

Del total d'aturats, més d'un 50% no té cap ingrés fix. I més del 70% són analfabets.

Per fer una referència als joves aturats (7 milions a tota Europa) direm que, tanmateix, cauen dintre d'un cercle viciós: sense experiència no hi ha accés a un lloc de treball; sense lloc de treball no hi ha experiència.

De tot aquest caos social, no és res d'estrany que surtin conductes asocials, malalties, prostitució, delinqüència, drogodependència, alcoholisme, abandó familiar, maltractaments (dones i nens), agressivitat, formació de bandes delictives, ambient familiar desarrelat.

Davant d'aquestes dades estadístiques, fora adient fer una petita reflexió.

Els estudiosos del tema han vist molt clar que la nostra societat tendeix cada vegada més al «Darwinisme social», és a dir, la llei del més fort. Hem d'afegir-hi que la realitat ha d'adaptar-se a les necessitats del Mercat i no el Mercat a la satisfacció de les necessitats. L'essència del mercat consumista és fer dependre aquestes possibilitats concretes de vida dels resultats del Mercat i, per tant, d'impedir-ne l'accés a grups humans determinats. És un sistema que segrega fam al Tercer Món, i l'exclusió social dintre del Primer Món. Com més Mercat Total, més grups humans són privats de l'accés a la satisfacció de les seves necessitats bàsiques. En conseqüència, una gran part de les inversions està orientada a suprimir llocs de treball. Aquesta és la lògica interna de la llei de l'oferta i la demanda, de la llei dels grups més forts.

¿De què ens serveix l'avanç tecnològic i econòmic, quan les taxes d'atur són proporcionals a les inversions en noves tecnologies que destrueixen, més que creen, llocs de treball? I si llegim les previsions següents ens adonarem de les conseqüències que ja té i que tindrà aquest darwinisme:

- La OIT ens diu que fins l'any 2060 continuarem amb aquesta situació de desocupació.
- Segons l'Stanford Research Institute, el 80% dels treballadors de la indústria de l'automoció estaran automatitzats abans del final de segle, i els treballadors manuals només seran entre el 5 i el 8%.

- Ja avui, segons una enquesta de la Siemens, un terç dels llocs de treball de despatx estan automatitzats, el 25% en el comerç al detall i el 28% en els serveis públics.
- Adam Schaff ens diu: «El 25% dels treballadors directament productius seran acomiadats abans de la fi de segle: centenars de milions seran acomiadats i si això no es preveu, pot ser dramàtic, si és que ja no ho és ara». Afegeix: «si dintre de quaranta o cinquanta anys tenim milions d'aturats, esperar que la situació sigui arranjada per ajustaments espontanis, significa condemnar-nos a la frustració, patologia social i rebel·lia, tendència que ja es manifesta en la toxicomania i la delinqüència actual».

En suma, la lògica del Mercat Total, portada a les últimes conseqüències (tal com ho volia fer el Thatcherisme), té com a objectiu mantenir satisfet un 70% de la població, sabent que el 30% restant és condemnat a la pobresa i a l'exclusió social.

Encara que ara sembli que la cursa d'armaments hagi quedat reduïda pel sentit comú i la concienciació dels blocs històricament oposats, les repercussions d'ella estan ben clars:

- es gasta cada minut més d'un milió i mig de dòlars en la producció d'armaments,
- és a dir, entre 700.000/750.000 milions de dòlars/any,
- a Espanya, l'any 1981 es varen gastar 1.650 milions de pessetes diàries per modernitzar les forces armades.

Quan hi ha arreu del món:

- 500 milions de persones que es troben desnodrides,
- més de 1.200 milions que es troben subalimentades,
- 800 milions d'analfabets,
- 1.500 milions que no tenen accés als mínims serveis mèdics,
- 250 milions de nens de menys de 14 anys que no poden anar a cap escola (no n'hi ha),
- 40 milions de nens que moren de fam anualment,
- els milions d'aturats arreu del món.

Cadascú es pot formar la seva opinió sobre si és conseqüent que l'home, «teòricament racional», sigui capaç d'invertir abans en la «mort per les bales» que no pas en la vida i el desenvolupament i millora de la condició humana.

Amb els diners gastats en la cursa armamentística podríem fer coses molt més útils:

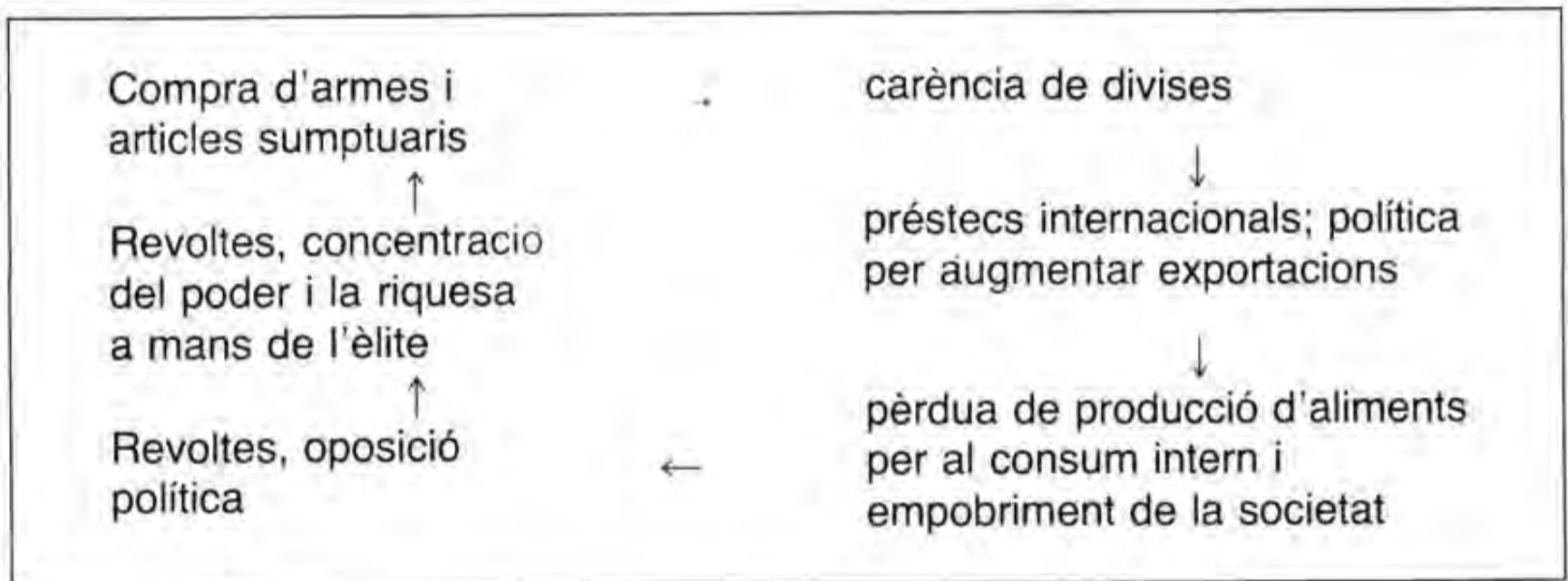
- amb el que es gasta en armament en sis setmanes, es podrien

- satisfer les necessitats bàsiques de la inmensa majoria dels homes,
- la meitat de les despeses dedicades, només en un dia, a la producció bèl·lica o bé amb el cost d'un portaavions, seria suficient per a erradicar definitivament malalties com el pal·ludisme, la tracoma o la lepra als països del sud,
 - amb un 1%, es podria finançar l'equipament agrícola necessari per a augmentar la producció d'aliments i poder arribar a l'autosuficiència en un període curt de temps,
 - amb el preu de dos avions sofisticats de guerra, és a dir, amb més de 200 milions de dòlars, es podria acabar l'analfabetisme en un període de deu anys,
 - amb aquests milions de dòlars gastats financiariem 25 anys d'ajut econòmic als països subdesenvolupats,
 - l'any 1982 (avui encara més), la despesa per habitant/any fou de 19.800 pessetes, quantitat comparable al Producte Nacional Brut de tots els països d'Àfrica i Amèrica Llatina i gairebé 19 vegades més gran que l'ajut oficial per al desenvolupament dels països pobres proporcionat per l'Organització per a la Cooperació i Desenvolupament Econòmic (OCDE),
 - de tot el potencial humà dedicat a la investigació científica arreu del món, un 25% és destinat a objectius relacionats amb l'activitat militar. De tres milions de científics i enginyers que treballen en laboratoris d'investigació, mig milió dedica la seva especialitat al desenvolupament de nous sistemes d'armaments,
 - el petroli consumit pels exèrcits suposa més del 6% del consum mundial que, a la vegada, és gairebé la meitat del consum total efectuat pels països del Sud,
 - I moltes més comparacions.

És cert que la indústria bèl·lica dona llocs de treball ja que, arreu del món, hi ha aproximadament uns 44.500.000 milions de persones ocupades. Però hem de tenir en compte que, per culpa d'això, molts altres sectors de l'economia es veuen privats d'inversions. Les fàbriques d'armaments, a l'igual que la resta, utilitzen una tecnologia que més aviat estalvia llocs de treball. Segons estimacions del govern dels Estats Units, mil milions de dòlars destinats a despeses militars crearien 76.000 llocs de treball, mentre que dedicats a despeses civils del govern federal crearien 100.000 llocs de treball. Una senzilla regla de tres, ens donaria que, en comptes de 44.500.000, serien 63.500.000 milions, 19 milions nous de llocs de treball. En suma, podem afirmar que a mesura que augmentin les despeses militars augmenta l'atur i,

per altra banda, deixar d'invertir en armaments suposaria una reconversió que donaria llocs nous de treball. ¿Per què no ho fan els governs? ¿Interessa que hi hagi pobres?

Certament les perspectives són ben dolentes; vivim en un món irracional i irresponsable. Només, per afegir un punt més de reflexió, quedaria tot el relacionat amb els deutes externes dels països subdesenvolupats que, l'any 1984, arribava als 800.000 milions de dòlars, tot afegint l'interès del 25%. És un altre cercle viciós:

Després de totes aquestes dades, un es pregunta si els governs, sabent aquesta situació d'extrema precarietat, continuaran amb la seva absurda lluita de poders estratègics. Si no es prenen solucions, ja tindrem, a l'any 2000, sobre un total previsible de 6.000 milions d'habitants, uns 4.000 milions que viuran en condicions d'extrema pobresa.

¿Respondrem a temps o haurem de patir les conseqüències de l'egoisme humà?

Després hi hauria el negoci de les drogues, el blanqueig de diners... A rel de la lluita aferrissada del govern americà per les drogues (que, tot sigui dit, ja era hora), un es pregunta si ara, quan se'n paguen les terribles conseqüències arreu de tot el món, quan hi ha hagut i hi hauran morts per ella, els robatoris, les violacions, agressions, etc... no és massa tard; ¿o és que no se sabien les conseqüències uns deu o quinze anys enrera? ¿és que abans no sabien que les drogues mataven? ¿que produïen marginació i delinqüència? ¿farem el mateix amb la pobresa, la marginació...? perquè, si ho sabem, no fem res?

L'autor d'aquest article ha estat com educador de menors al centre que tenim a Mollet, «Els Til·lers», depenent del Departament de Justícia de la Generalitat, i ha viscut les situacions personals dels nois, situacions que tots ignorem o volem ignorar i que només surten per la televisió quan és un «cas publicitari», com aquest «nano» d'on-

ze anys que era cap d'un grup de camells. Es va notar tant! Però els senyors de la televisió que el varen filmar, ¿no sabien que els delinqüents arrestats que són menors d'edat, no poden sortir amb la imatge de la cara per televisió?... Però ¿i els altres nois i noies amb situacions molts pitjors, per què no surten també? i per què no surten els milers de gitanos, els rodamons, els habitants dels barris foscos de les grans ciutats?

La delinqüència. Definició i causes

La delinqüència es defineix com aquella *conducta desviada que adopta formes tipificades penalment i que no es pot atribuir a peculiaritats psicològiques dels individus, sinó a l'organització social*. En presentar, aquesta, una sèrie de fites com assolibles, es provoca en alguns joves una relació quasi ambivalent: s'oposa destructivament als models socials vigents establerts, per acceptar alguns dels seus valors (emulació personal, culte a la masculinitat...), donant lloc a allò que alguns denominen subcultura. Aquesta teoria de la subcultura ens diu que els joves no accepten els valors de la societat en la qual viuen, creen la seva pròpia jerarquia de valors i recerquen la companyia d'altres joves amb els mateixos criteris que ells, formant els grups o escamots. La gravetat del volum que va adquirint la delinqüència avui dia, disminueix la seguretat ciutadana i crea el problema de la reinserció social del delinqüent. L'augment del nombre de delinqüents juvenils i el fet que siguin delictes comesos a edats cada vegada més primerenques ens dóna, com a resultat, l'existència d'una pujada considerable de delinqüents. De tot això se'n pot deduir l'interès dels governs (ja des de la II Guerra Mundial) i de l'opinió pública per abordar el problema de la delinqüència.

Avui dia es considera la delinqüència com un problema d'inadaptació social. La conducta del delinqüent és explicada per les condicions en què s'han desenvolupat les seves relacions amb la col·lectivitat. L'ambient i l'educació en condicions anormals fan possible l'existència d'individus que no han pogut adaptar la seva conducta a la norma social. Les causes que donen lloc a la delinqüència juvenil són bàsicament les mateixes que les de la criminalitat adulta. Podem citar entre les més freqüents: la frustració, la tensió, la privació de l'amor maternal o paternal, la llar desfeta, la pobresa, la manca de maduresa...

El delinqüent no té perquè ser un malalt mental i, tanmateix, tampoc podem dir que ha nascut delinqüent. La seva conducta inadaptada és el resultat de la seva experiència viscuda.

Cal senyalar que, a la gran majoria de les nacions occidentals, el creixement de la criminalitat se situa en àmbits urbans, i els carrers de molts barris comencen a assemblar-se al «Bronx neoyorkí».

Tipificació dels delictes

Els delictes més freqüents són: la infracció contra la propietat, violència contra persones, robatoris (vehicles), el tràfic de drogues i els casos de les anomenades «conductes immorals» (violacions, abusos deshonestos i violents, i la prostitució —últimament creixent la de menors d'edat—).

La majoria dels delinqüents són nois, encara que el nombre de noies últimament està pujant força. Pel que fa a les noies, un 40% dels casos es situa en conductes «immorals», un 30% en delictes contra la propietat i la resta, altres tipus d'infraccions. Els nois comencen abans, amb molta avantatge sobre les noies. La típica actuació dels joves delinqüents es realitza per mitjà de les bandes organitzades. Tot i que, des de la incorporació de les drogues dures, s'ha desfet molt aquest vandalisme urbà.

Situació a Mollet

A la nostra ciutat de Mollet hem pogut saber, per boca del que havia estat regidor de Governació, senyor Torrecillas, que els dos barris més conflictius en el referent a la delinqüència són la Plana Lledó, especialment la Rambla de l'Unió, i l'estació de França, més exactament la plaça Sunyer i voltants. En ambdós llocs es trafica i es venen drogues. No obstant, hi ha moviments d'incidència, segons la pressió policial, entre diferents barris. Tot i això, els barris més conflictius són els esmentats. També es parla força del Calderí, el carrer de Berenguer III, les Rambles i la mateixa plaça de l'Ajuntament, encara que a baixa escala de conflictivitat.

Certament hi ha una forta relació entre delinqüència i drogues i, en els robatoris per aquesta causa, destaquen sobre tot:

- robatoris de ràdio-cassettes
- robatoris a pisos
- a vegades es dona «el tirón de bolso»
- robatoris a supermercats, tals com el Preko i Can Tantiñá (Avda. Rafel Casanovas).

El delinqüent més famós dintre dels robatoris de radiocassettes és

el «Galea». Però també n'hi ha d'altres: «el Suizo» (actuava a la Plana Lledó i ara no se sap), «el Negre» (actua a l'estació de França. Ha estat detingut per assumpte de drogues, però ja està altra vegada al carrer), «los Benavente» (el Benavente i germans) i «el Magú» (famós per demanar diners a la gent pel carrer). Tots ells estan relacionats amb el món de les drogues dures.

El consum d'heroïna es manté gràcies o a conseqüència de les morts produïdes per sobredosi que s'han donat no només a Mollet, sinó també en altres pobles al voltant de Mollet. De morts per sobredosi tenim:

- dos de la família Herrera Padilla
- el «Mataviejas»
- el Quince
- El Giravent, mort a la Model després de calar-se foc a la cel·la.

Els nois de 14 anys que es droguen ho fan amb les conegudes «colas».

Els llocs on presumptament es trafica i es consumeixen drogues són el Bar de Sant Fost (davant de la benzinera); el Bar Nassau, que ja va ser tancat durant quinze dies per aquest motiu i que ara torna a ser obert; el Racó, també tancat i que, havent canviat de propietaris, va tornar a obrir.

Se sap que es van a punxar al Parc Municipal, a les Rambles i als carrerons més «discrets» del poble.

Com a prostituta més popular tenim a la «Guanita marrana» o la «Xilena», i la Gitana.

El nucli de gitanos i de negres no presenten cap mena de problemes, excepte una família de gitanos que es dedica a les drogues i a l'alcohol, però remarcuem que és només una família.

Sortosament no es donen delictes com els homicidis i el volum de delinqüència és controlable i no gaire gran.

Cal indicar que als grups de classe de primer de BUP de l'Institut de BUP vàrem fer un estudi dels llocs possibles de tràfic i consum de drogues, prostitució, robatoris, personatges del carrer... Allà van sortir tots aquests noms i d'altres que, per falta de proves, no els posem. El que sí és cert és que aquesta és una realitat ben coneguda per tots els habitants de Mollet que estiguin una mica a l'aguait.

Els serveis socials

Els serveis socials de Mollet fan una tasca molt útil i difícil degut a que sempre depenen dels pressupostos de Benestar Social de la Generalitat.

Hem vist com ha crescut el nombre de treballadores familiars, d'una a tres; d'educadors de carrer, de dos a dos i mig. Aquest mig fa les tasques de coordinació, organització, supervisió i programació pedagògica del Taller de fusteria situat al carrer Berenguer III, on van els nois de 14 a 16 anys. Els assistents socials han passat de dos a tres, amb la coordinació d'una quarta. La responsable ens diu que existeix també l'empresa EMFO (Empresa Municipal de Foment de l'Ocupació) on funciona una escola taller per a nois d'edat laboral d'alt risc.

Tanmateix, hi ha un projecte de treball per dones (les dones de sempre, la mestressa de casa). I un «viver d'empreses», que dóna el suport tècnic i la infraestructura necessària per tots aquells que vulguin crear petites empreses.

Nivells d'incidència

Falten estadístiques de les necessitats i inquietuds dels joves i, especialment, dels joves aturats per poder establir i elaborar un projecte de treball amb ells.

La gent quan ve a nosaltres pretén un ajut immediat i «ja!», ens diu la coordinadora dels Serveis Socials. La gent, afegeix, no sap en realitat perquè estem aquí. Intentem fer una tasca a dos nivells:

Primer nivell: la infància

Demana consell abans que sigui massa tard i, si és necessari, fer ús de l'assistenta social. És una tasca de prevenció per a evitar problemes greus. Es fa a dos medis: el medi escolar (nois de més de quatre anys), i al medi obert, dedicat a nois de més de 14 anys d'alt risc, fent un seguiment i amb l'idea de crear, amb recursos suficients, tallers com el que ja funciona; s'han de poder fer coses pràctiques i no quedar-se amb bones paraules. Sense medis no podem fer-hi res.

Segon nivell: conscienciació social

S'ha de canviar la idea establerta que venir a veure l'assistent és anar a la beneficència i que donem solucions a totes les coses. «Tenim previst», ens comenta, «fer una mena de campanya informativa on la gent pugui assabentar-se de que no només donem «caritat» sinó que podem fer moltes més coses de les que es pensen, però no tantes com nosaltres voldríem.

Les demandes concretes que es fan són d'una forma directa i individual; per ordre, serien les següents:

- per salut mental,
- per drogodependència,
- per atur,
- per vivendes.

L'ambient del Departament d'Assistència Social és positiu i engrescador. Tenen moltes ganes de fer coses per la gent que ho passa malament. Només faltaria, potser, una major coordinació amb el Departament de Governació de l'Ajuntament; més ajuts de la Generalitat i, perquè no, el nostre suport i ajut, donant recolzament pràctic a la gent que ho necessita realment, tant afectiva com materialment.

ELS INICIS DEL BÀSQUET A MOLLET DEL VALLÈS

Josep Masats

A Mollet del Vallès es juga a bàsquet des del 1931. L'hi introduïren dos homes que han fet molt pels esports d'aquesta ciutat: Alfons Falguera i Castells (Mollet, 1908-1990), empleat de Can Mulà de professió i practicant de molts esports per vocació, i Vicenç Torrents i Falguera (Mollet, 1910), pagès, esportista i dibuixant.

El bàsquet l'inventà James Gulich el 1891 a Massachusetts (EEUU). Era un mestre i teòleg de 30 anys, nascut al Canadà. Es començà a jugar pel desembre de l'esmentat any. L'esport nasqué de la impossibilitat de poder practicar jocs i exercicis gimnàstics a l'aire lliure, enmig del cru hivern americà. Calia trobar un joc divertit, que pogués practicar-se en un gimnàs i que desenvolupés l'habilitat per damunt de la força bruta. Actualment hi ha uns 120 milions de practicants federats a la FIBA, repartits entre 177 països.

Les primeres regles, datades el 1892, diuen:

- El nou joc ha de practicar-se amb una pilota lleugera, de forma esfèrica.
- Els jugadors poden desplaçar-se sobre el camp de joc.
- El nombre de jugadors és il·limitat.
- L'objectiu del joc és ficar la pilota a les cistelles situades a la part alta, a cada banda del camp.
- Està prohibit de córrer amb la pilota.
- Està prohibit de colpejar la pilota amb els peus.
- Tot contacte amb l'adversari està prohibit.

Els primers partits que es van fer a l'Estat espanyol es jugaren a Catalunya, concretament a Barcelona o a la seva rodalia. La referència escrita més antiga que es coneix és del 4 de març de 1913, publicada al diari «Crònica Social» de Terrassa, deia: «*BASKET-BALL. En*

el campo Vallparadís, dentro de poco, los alumnos de la escuela del mismo nombre practicarán este nuevo deporte, desconocido hasta hoy por nosotros». El 1922 es fundà al Laietà, el primer club de bàsquet, i el 8 de desembre del mateix any es jugà el primer partit del nou esport que es coneix a l'Estat espanyol, concretament a Barcelona, entre el CD Europa i el Laietà, guanyat pel primer per 8 a 2. I el primer campionat fou el de Catalunya, jugat el 1923, amb 8 equips, tots ells de Barcelona: Laietà, Patrie, Europa, Amèrica, La France, Catalunya, Barcelona i Espanyol. Encara que els dos darrers no tenien res a veure amb els equips de futbol que duïen el mateix nom. L'equip o la secció de bàsquet del F.C. Barcelona es fundà el 1926 i el dels pericos el 1928.

Es creu que l'introduïdor del bàsquet a Catalunya i a l'Estat espanyol fou el pare Millán (La Quiñonería —Sòria 1886 - Alella 1956—), l'any 1921. El començà a ensenyar a les Escoles Pies de la Ronda de Sant Antoni de Barcelona. Sembla que va aprendre l'esport a Cuba on visqué 10 anys. Ell fou també el fundador del Laietà.

Els fundadors i els primers equips

Pel que fa a la introducció i el desenvolupament del bàsquet a Mollet del Vallès, comptem amb el testimoni fonamental i lúcida de Vicenç Torrents i Falguera. Ens ha explicat que Alfons Falguera aprengué l'esport a Badalona on anava sovint a fer curses. Vicenç Torrents de vegades també acompanyava Falguera a córrer i tots dos aprengueren el bàsquet veient jugar els de la històrica Peña badalonina.

Torrents també n'aprengué fent el servei militar. Anava embarcat al portanaus «Dédalo», el primer que hi va haver amb aquest nom. La nau duia 7 o 8 hidroavions. Els baixaven a sota coberta i a dalt jugaven a bàsquet. Els n'ensenyava un oficial que possiblement n'aprengué a Amèrica.

Amb el que havien après, Torrents i Falguera van clavar un parell de pals amb cercols al camp de futbol del Mollet, que aleshores era a la Plana Lledó, davant d'on ara hi ha un casal d'ancians d'una caixa, a l'avinguda de Caldes. Van disputar els primers partits amb jugadors de l'atletisme del poble contra equips de Badalona, com l'Ateneu Obrer i la Peña. Els primers jugadors de Mollet, a més dels dos fundadors, van ser Carol, Càndid i Carles Sanz i Tugas.

L'equip de bàsquet federat de Mollet data del 1931. Duia el nom de l'Associació Catalanista de Mollet, que era una secció de la Lliga Catalana Regionalista. Un cop iniciat el bàsquet, Falguera se'n separà per treballar plenament per l'atletisme. Torrents, en canvi, es de-

dicà a fundar i organitzar el primer conjunt federat de bàsquet del poble. Ell era el delegat per al bàsquet de l'Associació Catalanista. El primer president del club fou Francesc Torrents, de la junta local de la Lliga, que treballava a Can Molà. Els altres membres de la junta del club van ser Vicenç Camp, també dit l'Estevet de la bòvila, i Josep Sans, també conegut per Vilarrosal, fabricant de xampany i comerciant de grans.

A la foto del primer *equip* de bàsquet federat de Mollet hi ha Esteve Camp, que viu a Barcelona, Bartomeu Font, Josep Mutgé i Vicenç Torrents, que viuen a Mollet, Josep Salomó, que ja és mort, i a la fotografia falta Josep Rota que resideix a Mèxic i, ara que s'ha jubilat, diu que vol tornar al seu poble.

El conjunt, fins a la guerra, duia la camisa blava amb un escapulari blanc i el pantaló blanc. Les pilotes eren de cuir, més voluminoses que les de futbol i si no n'hi havia es feien servir les de futbol; els camps eren de terra. El camp de bàsquet, després de compartir-lo amb els futbolistes, passà a ser al pati del Centre Parroquial, on ara hi ha les blocades del capdamunt de la Rambla i la Sala Fiveller.

Campions de Catalunya

L'any 1933 Vicenç Torrents reuní un grup de nois d'entre 12 i 14 anys i els comença a ensenyar a jugar a bàsquet al camp del Centre Parroquial. L'equip es rodà durant un parell d'anys i el 1935 es proclamà campió de Catalunya. És un dels èxits més importants aconseguits pel bàsquet molletà.

La temporada 1934-35 l'equip campió jugà a la categoria infantil. Aquesta es dividia en dos grups i els guanyadors de cada un disputaven la final. Per una banda jugaven l'Hospitalet, Badalona i els equips de la Marina. L'altre grup el composaven els equips de Barcelona, entre els quals hi havia el Mollet. Els campions de cada lliga foren l'Hospitalet i el Mollet. La final es jugà a dos partits. El primer es féu al camp del Mollet. Guanyà l'equip de casa d'un punt. Al camp de l'Hospitalet també guanyà el Mollet de dos o tres punts.

L'equip campió de Catalunya, segons ens explica el seu entrenador Torrents, tal com es jugava a l'època, estava format per tres davanters: Isidre Falguera, Antoni Sellarès i Ramon Franci, i dos defenses: Martí Maurell i Santiago Masats, el meu pare; amb uns suplents bons com Francesc Aspas, Manuel Llorens, Joan Fernández i Joan Mayolas. Masats era un bon jugador i valent. Maurell era fi jugant i Falguera el més fi. N'hi havia un que sempre jugava amb boina, no se sap si a causa de la suor o perquè creia que li duia bona sort, era en Francí.

FOTO N.º 1: Primer equip federat de bàsquet de Mollet. Any 1931. D'esquerra a dreta: Esteve Camp, Bartomeu Font, Vicenç Torrents, Josep Mutgé i Jaume Salomó.

FOTO N.º 2: Equip Campió de Catalunya, retratat al seu camp del Centre Parroquial de Mollet, durant la temporada 1934-35. D'esquerra a dreta: drets: Pere Mayolas, Ramon Francí, Joan Fernández, Santiago Masats i Vicenç Torrents (entrenador); ajupits: Martí Maurell, Anton Sellarès i Isidre Falguera.

BASKET - BALL

Equip Infantil de l'Associació Catalanista de Mollet

Campió de Catalunya

ANY

1935

Ramon Fransí Jaume Masachs - Martí Maurell - Pere Mayolas - Joan
Fernandez-Anton Sellarés - Isidro Falguera - Entrenador, Vicenç Torrents

FOTO N.º 3: Equip Campió de Catalunya, 1935.

L'últim partit que jugà aquest equip fou el 18 de juliol de 1936, al seu camp del Centre. Hi van guanyar l'Esbart Magda de Santa Coloma de Gramanet amb diferència. S'hi jugaven una copa que no es va poder donar perquè tot just acabat el partit, al vespre, van arribar les primeres notícies d'una revolució a Barcelona. Tothom se n'anà de pressa cap a casa seva.

Vicenç Torrents va agafar la senyera que presidia l'acte. És la mateixa que encara posa al balcó de casa seva quan hi ha una festa catalana assenyalada. Algun veí li diu que té la senyera descolorida i que ja li toca de canviar-la. Torrents els contesta que no, que l'ha hagut de tenir amagada molts anys i que té molta història a sobre.

Acabava d'esclatar la guerra i la barbàrie i la bogeria col·lectives van arrossegar tot l'equip com a tanta i tanta gent del país. Durant la guerra es volgué fer l'Olimpíada dels Treballadors de tot Europa a Suïssa. No es va arribar a celebrar per evidents problemes polítics. Com a seleccionat espanyol hi havia Isidre Falguera, encara que per anar-hi havia de tenir 18 anys fets i no els havia complert. Alguns jugadors de l'esmentat equip del 35 van ser seleccionats per a la Selecció Juvenil Catalana per disputar el campionat d'Espanya.

La guerra, però, no solament impedí que anessin a la Selecció Catalana sinó que els colpejà despietadament. Ramon Francí i Martí Maurrell moriren a la guerra. Isidre Falguera anà a la guerra, després a un camp de concentració a França i morí de les seqüeles en un hospital francès. Josep Maria Fernández s'hagué d'exiliar amb la seva família i morí a França acabada la guerra. Santiago Masats passà set anys fora de casa, entre la guerra, camps de concentració dels feixistes espanyols i la condemna a tres anys de servei militar a l'Àfrica. Allà, una colla d'ex-soldats republicans castigats jugaven a l'esport de la cistella, feien una lliga entre ells per distreure's de l'enyorança i de la desfeta de la seva joventut i de la llibertat. L'oficial franquista, aficionat al bàsquet, responsable de l'equip on jugava Masats, li allargà en secret l'estada africana perquè l'equip mantingués un bon nivell i pogués guanyar. Tota una ironia del destí, confabulat amb el bàsquet.

Del conjunt titular campió de Catalunya el 1935 només hi ha viu Pere Mayolas, que resideix a Badalona, i el seu entrenador Vicenç Torrents. Aquest, als seus 82 anys acabats de complir, segueix fent gimnàstica cada dia, com a bon esportista que ha estat sempre, i es manté fort com un roure. I recorda amb afecte i nostàlgia els seus jugadors i el seu bàsquet i, quan arriba l'Onze de Setembre, no s'oblida mai de penjar les quatre barres històriques i sentimentals, les de la senyera dels equips de bàsquet de l'Associació Catalanista de Mollet del Vallès.

RELACIÓ DE TEMES TRACTATS EN ELS VOLUMS ANTERIORS

VOLUM 1

	Pàg.
— Introducció geogràfica, <i>Josep Gordi</i>	9
— Orígens i formació del Municipi de Mollet del Vallès, <i>Joan Galtés</i> ..	15
— Comentari del Capbreu de Mollet del Vallès, <i>Jaume Vilaginés</i>	19
— El retaule de Sant Vicenç: noves aportacions per a la seva història, <i>Pere Castaño</i>	25
— El senyal heràldic de Mollet del Vallès, <i>Joan Galtés</i>	33
— La Segona República a Mollet, <i>Maria Àngela Massager i Arimón</i>	39
— Observacions climàtiques a Mollet, <i>Josep Gordi</i>	45

VOLUM 2

— Mir de Mollet: un senyor feudal del segle XII, <i>Jaume Vilaginés</i>	11
— Mollet i el Vallès durant la Guerra contra Joan II (1462-1472), <i>Mercè Rosell</i>	17
— Els comportaments de la població de Martorelles davant la mort (1700-1750), <i>Diego Granado</i>	25
— Anàlisi de la població de Mollet del Vallès en el 1986, <i>Josep Gordi i Pere Gordi</i>	31
— Mercè Rodoreda, sempre, <i>Josep Masats</i>	51
— «L'Estació». Conte de <i>Mercè Rodoreda</i>	59

VOLUM 3

— Berenguer de «Bannalocha». Batlle episcopal de Mollet, <i>Jaume Vilaginés i Segura</i>	9
— Simó de Mollet. Rector de l'Ametlla del Vallès (1296-1344), <i>Antoni Bassolas</i>	19
— L'Estructura del testament a dues comunitats rurals: Martorelles i Sant Pere de Vilamajor (1700-1750), <i>Diego Granado</i>	35
— Cronologia d'alcaldes de Mollet del Vallès (1821-1987), <i>Isidre García</i>	43
— Notes sobre el planejament urbanístic de Mollet del Vallès, <i>Josep Gordi i Pere Gordi</i>	51
— Francesc Folguera i Grassi, arquitecte, <i>Joan Ventura</i>	63
— Un llibre són paraules que volen abraçar un tros de vida, <i>Josep Masats</i>	73

VOLUM 4

— Els templers al Vallès, <i>Jaume Vilaginés</i>	7
— Sant Fost i la Cartoixa de Montalegre, <i>Xavier Perez i Gómez</i>	29
— Aproximació a la vida i obra de Vicenç Plantada, <i>Josep Masats</i>	37
— Josep Goday i Casals, arquitecte, <i>Joan Ventura</i>	45
— Un rabassaire a l'alcaldia, Feliu Tura, <i>Carne Pi</i>	51
— Mollet del Vallès durant la II República: el Bienni negre (1934-1936), <i>Joan Corbalán</i>	71
— Un rector de Mollet en temps malastrucs: Mn. Josep Casanovas (1934-1946), <i>Joan Galtés</i>	81
— Estudi de les relacions intermunicipals de treball de Mollet i rodalies, <i>Josep Gordi i Josep Lloret</i>	85
— L'Escola pública primària de Mollet del Vallès en el segle XIX, <i>Joan Corbalán</i>	97
— Inicis, fundació i desenvolupament de la Caixa d'Estalvi i Previsió Molletense (1907-1928 i 1940), <i>Frederic Ros</i>	107
— Ràdio Mollet, una realitat a mig gas, <i>Jaume Barberà</i>	117